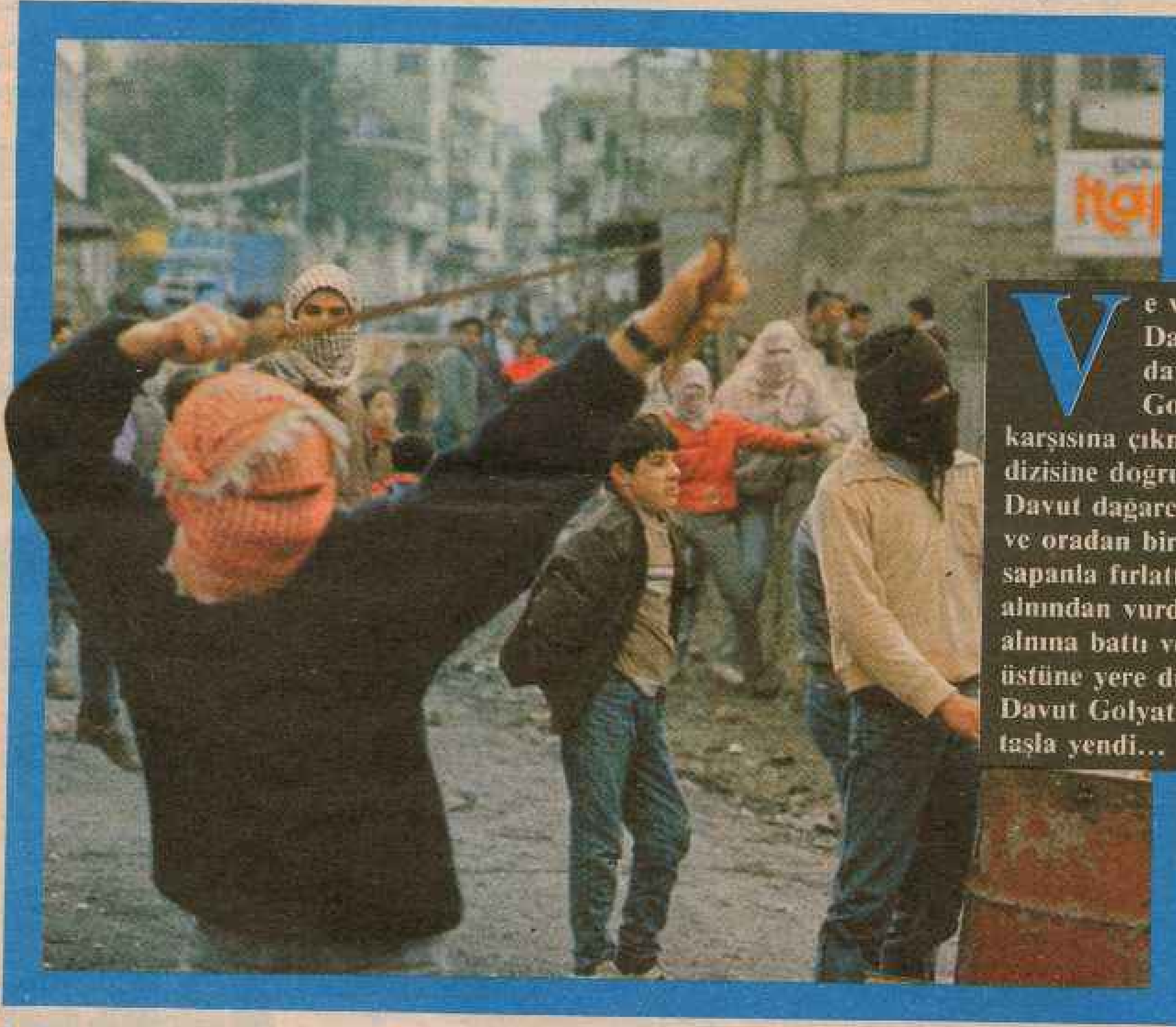
SAYI: 17 FİYATI: 1000 TL. (K.D.V.

POLİTİKADA

Görüş

AYLIK DERGİ NİSAN 1988

Ve vaki oldu ki, Davut çabuk davranıp Golyatın karşısına çıkmak için cenk dizisine doğru koştu. Ve Davut dağarcığına el attı ve oradan bir taş alıp sapanla fırlattı ve Golyat'ı alnından vurdu; ve taş alnına battı ve yüzü üstüne yere düştü. Ve Davut Golyat'ı sapanla ve taşla yendi...

İSMET ÖZEL İLE SÖYLEŞİ

SİYASİ BİRLİK VE YASAL SOL PARTİ

Emekçi sınıfların ve bunların sol eğilimli sendika, parti ve örgütlerinin KİT'lerin özelleştirilmesine ve genel olarak kamu sektörünün küçültülmesine karşı çıkmaları gerekir. Çünkü KİT'ler emekçi halktan yana ekonomi politikaları uygulamanın temel yürütme araçlarıdır. Bu nedenle şimdiden ülkede ne kadar çok KİT bulunur ve genel olarak kamu sektörü ne kadar geniş olursa, geleceğin sol iktidarları için işler o kadar kolaylaşmış olur.

ÖZELLEŞTİRMELER VE SOLUN TAVRI

İÇİNDEKİLER

SON DURAK

Türkiye'de insan haklarına dayalı demokratik bir rejim varolsaydı ve Helsinki Senedi'ndeki, İnsan Hakları Bildirgesi'ndeki mürekkebi kurumamış imzalara riayet edilseydi;

Cezaevi karavanasına özel olarak nasıl insan pisliği karıştırılabilir, yemekler hayvanat bahçelerinde tehlikeli hayvanlara yapıldığı gibi nasıl kapı altlarından verilebilirdi?

Cezaevi koğuşlarında yapılan aramaların sonucunda tutuklu hükümlülerin özel eşyaları nasıl kaybolabilir, bu eşyaların akibeti nasıl hiçbir zaman bilinmezdi. Arama nedeni ile dışarı çıkarılanlar donduran kış soğuğunda bayılıncaya kadar hazırolda tutulup, hortumla nasıl ıslatılabilir, her arama sonunda en az 10-15 kişinin kemikleri nasıl kırık olabilirdi?

İnsanların makadına parmak sokup "devletin müesses iktisadi nizamını ortadan kaldıracak" suç delili aramanın gerekçesi nasıl bulunabilirdi?

"Vekil müvekkil görüşmeleri gizlidir" diyen Avukatlık Yasası'na rağmen, avukat sanık görüşmeleri sivil polis/inzibat tarafından nasıl dinlenir, dinlenmekle de yetinilmeyip nasıl bantlara kaydedilebilir, bu kayıtlar nasıl iddianamelerde ve esas hakkında mütalaalarda "suç kanıtı" olarak sıralanabilirdi?

Yargıçlar (!) duruşmanın inzibatını korumak için sanıkların dövülmelerini nasıl talep edebilir, bu hususları nasıl zabıtlara geçebilirdi?

Sanık ve avukat savunmalarında söylenen sözler 'savunma hakkının vazgeçilmezliği'ne rağmen nasıl kovuşturma konusu yapılabilir, bu nedenle 20-24 yıllık cezalar verilebilirdi?

15x25 cm2'lik bir camdan gayri - o da parmaklıklı - hava alma şansı olmayan odacıklar nasıl "modern cezaevi koğuşu" olarak adlandırılabilirdi? Havalandırma alanlarının üzerine çelik kafesler koyarak, gökyüzünü dilimlenmeden görme şansını kim yok edebilirdi?

İnsanların en doğal, en vazgeçilmez haklarını, kendi dillerini konuşma hakkını kim ellerinden alabilirdi?

Her bayide, her kitapçıda, hatta köşebaşı satıcılarında görüp aldığımız kitapları, gazeteleri cezaevi müdürlerinin "takdirine" kim bırakabilirdi; böylece okunması yasak kitap sınırını Türk Ceza Kanunu kitapçıklarına kadar kim vardırabilirdi?

Her nasılsa cezaevi koğuşlarına girme izni (!) alabilmiş bir 'saz'ın çalınışını haftada iki gün, birer saat olarak belirleyen mantığı kim açıklıyabilirdi?

Hangi insan hükmü infaz edilmemiş idam mahkûmları için "ceza evlerinde boşuboşuna beslediklerimiz" tanımlaması yapabilirdi?

□

Bütün bunlar tarihin yüzyıllar öncesini gösteren dönemlerinde yaşanmadı. Bunlar 12 Eylül 1980'in cezaevi ve yargılama politikasının temel taşlarıydı.

Bu temelleri sarsmanın yollarını insanlar uzun zaman aradılar. İnsanca yaşama hakkına kavuşabilme taleplerinin kısılmış sesi, yıllarca duyurulamadı. Başarı (!) ile gizlendi uygulamalar. Ama artık sesleri susturmak mümkün değil. Cezaevlerindeki açlık grevlerini ailelerin, demokratik kamuoyunun açlık grevleri izliyor.

Baskının son durağı insan onurudur... ■

İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

EKONOMİ VE POLİTİKADA **Görüş**
AYLIK DERGİ ■ NİSAN 1988 ■

▶ **Sahibi:** *Şükrü Çelikyapı* ▶ **Yayın Yönetmeni:** *Çağatay Anadol* ▶ **Yazı İşleri Müdürü:** *Burhanettin Kök* ▶ **Yazışma:** *GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul* ▶ **Fiyatı:** *Yurt içi 1000.-TL Yurt dışı 3 DM.* ▶ **Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):** *Yurt içi 9000.-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶ **Dizgi:** *Yayın-Dizgi Merkezi* ▶ **Ofset Hazırlık:** *SOS* ▶ **Baskı:** *Teknografik* ▶ **Genel Dağıtım:** *GAMEDA*

İŞKENCE, RESMİ SİYASET VE YARGI

Bugün yargılamaları süren, suç ortaklarının itirafları ile suçları kamuoyuna mal olan işkenceciler rütbe yükseltimi ile görev başındadırlar.

Bir insanlık suçu olan işkence, pek çok devletin ulusal düzenlemesinin yanı sıra bölgesel ve uluslararası hukukun da konu alanına girmiş bulunmaktadır. Bu saptama, sorunun tüm boyutlarıyla değerlendirilmesi gereğini açığa çıkartır.

Türkiye özelindeki son gelişmeler şöyle toparlanabilir:

Türkiye kamuoyu, özellikle 1980'den sonra, yaygın ve sistematik işkence uygulamaları ile sorunu canlı biçimde gündeminde bulmuştur. Resmi çevreler, kökten ve temelli biçimde bu uygulamaları yadsıyamamakta, ancak sistemsiz olduğu ve devlet siyasası olarak benimsenmediği biçiminde karşı savlar ileri sürmektedirler.

Bu resmi karşı savlar, görüldüğü kadarı ile, iki dayanak noktası bulunarak rasyonelleştirilmek istenmektedir:

a) İlki, "bu tür uygulamalar yapan resmi görevliler yakalanmakta, yargılanmakta ve suçları saptananlar cezalandırılmaktadır", savıdır.

b) İkinci dayanak, Türkiye yönetimi o denli kesin biçimde bu suçun işlenmesine ve işlendiği gerekçesiyle kendisine haksızca yöneltilen suçlamalara karşıdır ki, bu alanda uluslarüstü denetim mekanizmalarını da öngören, bölgesel ve uluslararası düzeydeki işkencenin önlenmesi sözleşmelerine imza koymaktadır.

Sözü edilen rasyonelleştirme girişiminin her iki dayanağı da çürüktür; giderek ulusal ve uluslararası kamuoyunu aldatmaya yönelen bir siyasal taktik niteliğindedir.

Bir kez, yaygın, yoğun ve sistematik işkence uygulamaları karşısında, yargı önüne götürülebilen resmi görevli sanıklar göstermelik sayıdadır. Dahası, ardı arkası kesilmeyen işkence şikayetlerine karşın bu yargılamalar sonucu mahkûm olanların sayısı ise daha da azdır.

Hukuk tekniğine indirgenecek dar bakış açısında bile başlı başına inceleme konusu olacak ciddiyette belirtiler vardır. Örneğin, bu yargılamalar sırasında yargının ilgili düzenlemeleri yorumlayış ve uygulayışı ya da adeta kerhen ceza verildiğinin işareti sayılabilecek açıklamalar, doğrudan yargı siyasası bakımından henüz ürkek bir tutumun aşılamadığının kanıtıdır; ayrıca devletin resmi siyasasının yargı üzerine bir baskı havası pompaladığının da göstergesidir. Somutlayalım: sabit olan suçlarda yargıçların genellikle alt sınırdaki ceza yaptırımına hükmetmeleri olgusu yaşanmaktadır. Ülkemizde, sadece savunma hakkını kullanabilmek çabasını gösterdiği için artı cezalara çarptırılan binlerce siyasal mahkûm varken, işkencecilere yargının bu örtülü hoşgörüsü belki anlaşılabilir ama asla kabul edilemez.

Üstelik gerek alt mahkemelerin gerekse yüksek mahkemelerin irdeledikleri olay bağlamında yaptıkları yoruma ve ulaştıkları sonuca dayanak olan bu suçun tanım ve öğelerine ilişkin ölçütler, bu alanda saptanmış uluslararası ölçütlerle de örtüşmemektedir. Daha açık söyleyişle, bu suçun tanım ve öğelerinin ulusal yargı kararları pratiğinde beliren kapsamı ile uluslararası kararlar pratiği uyuşmamaktadır. En iyi niyetli yorumla, herhalde yargıçlarımız sözü geçen ölçütlerden habersizdirler; yoksa bize özgü demokrasiye koşut siyasaları hukuk bazında üretmeye mi soyunmuşlardır?

Somutlayalım: bir hafta işten alıkonacak biçimde dövülmeyi işkence değil de sadece onur kırıcı muamele olarak niteleyen Türk yargı kararına karşılık, örneğin Avrupa İnsan Hakları Komisyonu bir tutuklunun "uykudan alıkonmasını", "gürültüye maruz bırakılmasını", "yiyecek ve içeceğinin azaltılmasını" vb. **işkence** saymaktadır.

Adalet Bakanı tarafından "hapishaneler otel değildir" denildiğine göre bu yönetimden umulacak pek iyileştirme olamaz, ama mesleğe yıllarını vermiş bir yargıcın artık çekinecek nesi kalmıştır, doğrusu anlaşılır gibi değildir.

Rasyonelleştirmede kullanılan ikinci dayanağın temelsizliği ise pek çok açıdan açık seçiktir.

27 Kasım 1987'den başlayarak imza ve onaya açılan İşkencenin Önlenmesi Avrupa Sözleşmesi'ni ilk onaylayan devlet payesini Türkiye kazanmıştır. Ne var ki, sözleşmenin ilk imza aşamasında, gerekçe açıklama durumunda kalmamak için, imzaya gerekli yetkiyi hükümetinden alamayan zamanın dışişleri bakanının arka kapıdan kaçtığı belleklerde canlıdır.

Asıl facia şudur; Bu sözleşmenin onaylanması yasası ilgili komisyonda görüşülürken ANAP milletvekili H.Tanrıöver'in açıkladığı gibi, üyeler sözleşmenin içeriğinden tam anlamıyla haberdar bile değillerdi; ellerinde bir Türkçe çeviri metin bulunmamaktaydı.

Sözleşmeyi onaylayan komisyon ve meclisin genel havası bu iken, Türk kamuoyunun çarpık çevirilere dayalı kısa değerlendirmeler ile bu konuda aydınlanmış olacağını ummak açık bir safdilliktir.

Kaldı ki, bugün yargılamaları süren, suç ortaklarının itirafları ile suçları kamuoyuna mal olan işkenceciler rütbe yükseltimi ile görev başındadırlar. Ceza Yasası Tasarısı'nda ise bu tür suçluları adeta taltif eder bir mantığın benimsendiği kamuoyunun dikkatinden kaçmamıştır. Son olarak, ANAP milletvekili M.Taşar, Mamak cezaevindeki hücreler için, "feci yerler... ben oraya düşmanımı bile koymam; Lenin yaşasaydı, Lenin'i bile oraya koymazdım" diyordu binlerce kişinin payını aldığı bu hücreler için. Çoğaltılması pek kolay bu örnekleri uzatmayalım.

Sistematik işkence uygulamaları karşısında, yargı önüne götürülebilen resmi görevli sanıklar göstermelik sayıdadır. İşkencecilere kerhen ceza verildiğinin işareti sayılabilecek açıklamalar, devletin resmi siyasasının yargı üzerine baskı havası pompaladığının göstergesidir.

Yönetimin övündüğü Avrupa Sözleşmesi'nin onaylanması yeterli değildir. Aynı doğrultudaki BM Sözleşmesine de, 25.1.1988'de imza konulduğuna göre hızla onaylanmalıdır. Yürürlükte bulunduğu için daha etkin bir nitelik taşıyan BM Sözleşmesi'nin çekincesiz biçimde (özellikle md. 20 ve md. 30'a çekince getirilmeden) onaylanması, Avrupa Sözleşmesi'ni ilk onaylama nedeniyle kazanılacak (eğer bir şey kazanılıyorsa) payeden çok daha anlamlıdır.

Kuşkusuz asıl tutarlılık, öncelikle ve mutlaka uygulamaya ilişkin etkin önlemlerle, somut siyasa değişikliklerinin uygulamaya konmasıyla birlikte yürütülmesi koşuluyla, Türkiye düzenlemesinin ilkel yapısını çağdaşlaştırmak olacaktır. O halde anayasadan yönetmeliğe kadar Türk mevzuatı değiştirilmek zorundadır. ■

TAŞLA KIRILAN KEMİKLER VE İKİ ORTADOĞU EFSANESİ

Ortadoğu topraklarından çıkmış iki ünlü efsaneyi anımsadım: "Davud ile Câlût" ve "Anka Kuşu". Bunları sizinle paylaşmak istiyorum.

srail askerlerini, televizyon kameralarının gözü önünde çatır çatır Filistinli kolu kırarken görmeyeniniz var mı?

Ben görmedim. Evde televizyon seyretmemenin (ama, hiç), zaman zaman birtakım dezavantajları da olabiliyor. Ama, belki de bu eksikliği kapatmak içindir, hayal gücüm çalıştı, ve bana Ortadoğu'nun bu topraklarından çıkmış iki ünlü efsaneyi anımsattı: "Davud ile Câlût" ve "Anka Kuşu" efsanelerini. Ben de sizinle paylaşmak istiyorum.

Birinci efsane, yani Batı kaynaklarındaki adıyla "David ile Goliath" bir sapan taşıyla ilgili:

Tarihler, İsrailoğulları ile Filistinliler'in Filistin ülkesine aşağı yukarı aynı zamanlarda (Filistinliler biraz daha önce) Tunç Devri'nin sonuna rastlayan İ.Ö. 12. yüzyılda geldiklerini söylüyor. Girit'ten kalkıp, Anadolu'dan geçerek gelen Filistinliler, yolda ihtiyar Anadolu'nun yüksek uygarlık düzeyini özümledikleri için diğer yönlerden ve bu arada savaş teknolojisi bakımından da İsrailoğulları'ndan üstündüler. Zaten dağınık yaşayan bu kabileleri üstüste yendiler. Son olarak iki ordu karşı karşıya geldi. İşin bundan sonrasını, özetleyerek, Kitab-ı Mukaddes'ten dinleyelim (I Samuel, 21-22)

"...Ve Filistîler cenk için ordularını topladılar... Ve Filistîler ordugâhından adı Golyat olan Gatlı pehlivan çıktı, boyu altı arşın ve bir karıştı (2.89 m.). Ve başında tunç başlık vardı, ve üzerine pullu zırh giyinmişti; zırhın ağırlığı beş bin şekel (81,8 kg) tunçtu... Ve durdu, ve israil dizilerine bağırıp onlara dedi: Niçin cenge dizilmeğe çıktınız? Ben Filistî değil miyim, siz de Saulun kulları değil misiniz? Kendiniz için bir adam seçin de yanıma insin. Eğer benimle cenk edebilir ve beni vurursa, o zaman size kul oluruz; fakat eğer ben onu yener ve onu vurursam, o zaman siz bize kul olursunuz, ve bize kulluk edersiniz... Ve Filistînin bu sözlerini işitince Saul ve bütün İsrail yılgınlığa düştüler, ve çok korktular".

Filistin devi Câlût, ya da Golyat, her gün bir kez ortaya çıkıyor, meydan okuyordu. Günlerden bir gün, çoban Davud orduların bulunduğu yere indiğinde durumu gördü. Kral Saul'un, meydan okumaya cevap verebilecek yiğide kızını ve büyük bir serveti bahşedeceğini öğrendi. Yanında yalnızca bir çoban sapanı vardı. Azık torbasına beş tane çakıl taşı koyup devin karşısına çıktı. Zırhı falan yoktu; boyu Golyat'ın yarısı kadar bile değildi. Ama bu zayıflıkları, aynı zamanda, onun vurulmasını da güç kılacak niteliklerdi. Tekrar Kitab-ı Mukaddes'in ağzından dinleyelim: "Ve vaki oldu ki, Davudun karşısına çıkmak için Filistî kalkıp yaklaşınca Davud çabuk davranıp Filistînin karşısına çıkmak için cenk dizisine doğru koştu. Ve Davud dağarcığına el attı, ve oradan bir taş alıp sapanla fırlattı, ve Filistîyi alnından vurdu; ve taş alnına battı, ve yüzü üstüne yere düştü. Ve Davud Filistîyi sapanla ve taşla yendi..."

Bu, birinci efsane. İkincisi şöyle aklımda kalmış:

Anka kuşu (Batı kaynaklarında "Phoenix" olarak geçer) Eski Mısır'da ve Antik Çağlar'da güneşe tapınmayla özdeşleştirilen bir büyük kuştu. Eskinin bilgelerinin anlattıklarına göre, en azından 500 yıl yaşardı. Anka kuşu yaşamının sonuna yaklaştığı zaman, kendisine kokulu yapraklardan ve baharattan bir yuva yapar, ateşe verir, ve kendisi de ateşin içinde yanar, kül olurdu. İşte bu küllerdendir ki yeni bir anka kuşu doğar, Mısır'daki Güneş Kenti Heliopolis'e doğru kanat çırpmaya başlardı. Efsanenin diğer bir şekline göre, ihtiyar anka Heliopolis'e uçar, kendini oradaki sunağın ateşine atar, genç anka oradan göklere yükselirdi. Her iki durumda da, genç ve güçlü anka, yanıp tükenen eskisinin küllerinden doğardı.

□

Bugün Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki Filistin halkının, havadan helikopterlerle karadan tanklarla gelen İsrail ordusuna karşı elle ve sapanla taştan başka bir şey atmadığını gazetelerden her okuyuşta, aklıma bu birinci efsane geldi. Sonra, FKÖ gibi bu halkın kafasına, kalbine ve eylemine A'dan Z'ye hükmeden bir örgütün, tankla gelenlere taştan başka bir şey attırmamaya titizlikle ve inatla özen gösterdiğini görünce, birdenbire ikinci efsaneyi kafamın içinde buldum.

Tavuk boğazlar gibi yere yatırılıp orası burası yüz milyonlarca televizyon seyircisinin gözü önünde çatır çatır kırılan, kadınlarının sırtında özel sopalar paralanan Filistinliler, 1978'de FKÖ'nün resmî çağrılısı olarak gittiğim Lübnan'da o zaman askerî güçlerinin doruğunu yaşamakta olan kimselerin dokunamadığı Filistinliler'den kıyas kabul etmeyecek kadar daha güçlüydüler.

Nasıl genç anka, tükenip yanan yaşlısının küllerinden doğuyorsa, bugün siyasal olarak öyle görünüyor ki Filistin Devleti'nin temel direkleri de taşla kırılan o kemiklerden oluşacak.

Filistinliler'i Filistin Devleti'ne hiçbir zaman bu kadar yakın görmedim. ■

▼ **Taşla, sapanla yendiler.** *Filistin halkı zafere çok yakınlaştı.*

ÇOCUKLARIMIZ İPOTEK ALTINDA

Çocuklarımızın özgür iradeleri daha beşikten eskilerin, geleneksel öğretinin ipoteği altına giriyor.

▲ *"Kurbanın olam". Hem çocukluğunda hem yetişkinliğinde direneyim deme, güçlünün önünde eğil ki işini yürütesin. İşte eğitimde genel çizgimiz bu. (Fotoğraf: Mehmet Ünal)*

Yirmi saniyede bir, aramıza bir insan daha katılıyor.

Dünyamıza umut ve neşe getiren minik yurttaşlarımızı, ülkemizde yöneticiler görkemli demetler, büyük paketlerle karşılıyorlar. Demet demet, paket paket borçlar, borçlar! Yavrularımıza, dünyaya gözlerini açar açmaz sunulanlar parlak, göz alıcı biçimde özenle kaplanmış, gönül alıcı süslerle süslenmiş de olsalar, çocuklarımızın yaşamlarının tümünü her yönüyle ipotek altına alıyor.

Her 20 saniyede bir dünyamızı şenlendiren bebeciklerimizden her birine, onları avutup ninniler söyleyerek, türlü diller döküp oyalayarak, bugün için 730 dolarlık bir borç paketçiği hediye ediliyor. Bu, dünyamızdan ayrılıncaya dek yaşamlarını olumsuz etkileyecek bir armağan onlar için. Bir milyon Türk lirası eden bu kadar parayı çocuklarımızın büyük bir çoğunluğunun anası babası bir arada görmemişlerdir kuşkusuz. Yarın doğacak evlatlarımız için birazcık büyüyecek bu sayı; birkaç yıl içinde katlanacak; faizleri ise ayrı bir paket.

Çocuklarımızın övünç duymalarını istediğimiz ülkelerinin dış borcu bugün için 40 milyar dolar. Bu yıl dış borçlar için ödeyeceğimiz faiz ise 2,950,000,000 dolar, yazıyla iki milyar dokuzyüz elli milyon dolar. Türkçesi: 10 trilyon 80 milyar küsur lira...

Bu kadar dış borcu olan bir ülkenin küçük, büyük insanlarının hiçbiri başını özgürce dik tutamaz.

Beşikteki, kundaktaki yurttaşlarımızın borçları, diğer yurttaşlarımızınkilerle birlikte bugünden yarına artıyor, borç arttıkça ve de borçları yeni dış borçlar alarak ödediğimiz için, borç ve faiz tutarı günden güne katlanıyor, sonra katıyla katlanıyor.

□

Çocuklarımızın özgür iradeleri de daha beşikten eskilerin, geleneksel öğretinin ipoteği altına giriveriyor hemen.

"Büyüklerin vurduğu yerde gül biter.!"

O demektir ki güçlünün gücüne boyun eğeceksin...

"Kızını dövmeyen dizini döver."

Ya neden? Başlık için pazarlık gücü mü elden gider babaların? Yeni yetişenlerin iradesini kırmak esastır öyle mi?

"Yerdeki yüze kimse basmaz."

O demektir ki kendini küçültürsen kârlı çıkarsın. Avantanı cepler, köşeyi dönersin. Kendini aşağılatabildiğin kadar aşağılat.

"Bükemediğin eli öp."

Bu demektir ki, sakın ha direneyim deme güçlünün yüzüne gül, önünde eğil ki işini yürütesin... Yoksa halin dumandır.

Ziyaret ettiği yöneticilerin makam koltuğunu işgal edenler, o koltuğu onlara ikram etmekten hoşnut olanlar böylesi anlayışla yetiştirilmişlerdir, böyle terbiye görmüşlerdir işte!

"Kurbanın olam", "Boynum kıldan ince"... Göze girmenin yolları bu deyimlerle özetlenmiş...

Çocuk eğitiminde geleneksel çizgimiz bu.

□

Çocuklarımızın adalet duyguları da ipotek altında. Onları haksızlığa şerbetliyoruz. TV'de "Cumartesiden Cumartesiye" (27 Şubat, 1988) programından, çocuklarımız için hazırlanmış bir bilgi yarışması programını izliyorum - dikenler üstünde, yüreğim cenderede.. Güya onurları kırılmasın diye olacak.. Yoksa kayırım da mı giriyor işin içine? Hiç bilemeyen susup kalan, olur a yanlış söyleyen çocuklarımıza da jüri, "Eh bu hava içinde bir on puan verelim bari," gerçekçesiyle sorusunu en kusursuz yanıtlamış olanla aynı puanı veriyor.

Puanı alanın da öbürlerinin de yüzlerini göreceksiniz! Çarpık bir iyilik anlayışının yansıdığı bu körpe yüzlerde şaşkınlık var! Suçluluk var, umursamazlık var, bastırılmış tepki var, yüzsüzlük izleri taşıyan böbürlenme var kimi yüzlerde.. Çocuklarımızın davranış ve düşünce biçimlerini böylesine sapık bir anlayışla şekillendiriyorsak sonuç ne olur? Onların umutlarını kısıtlayacak, tepkilerini saptıracak, adalet anlayışlarını, hak hukuk duygularını zedeleyecek, yaşamlarını tümden ters etkileyecek bir tutum bu..

"Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar."

Yalan, dolan işini yürüt de ne olursa olsun. Haktan, haklıdan yana olmak neyine gerek.

"Etliye sütlüye karışma."

Demek oluyor ki, rahat etmek için düşünceni belli etmeyecek, kendi fikrini savunmayacak, suskunluğu yeğleyeceksin.

Onları böyle edilginleştiriyoruz. Bu anlayışla yetiştirdiğimiz evlâtlarımız kul da olur kurban da.

Sadece ekonomik gelecekleri değil yani, ipotek altında olan.

Çocuklarımızın onurları da ipotek altında; etkinlikleri, yetkinlikleri de ipotek altında.. Güçlü karşısında direnemeyecek, zorbaya teslim olacak, aldığı eğitim bunu öngörüyor.

"Sürüden ayrılanı kurt kapar."

Tek tip giyinecek, tek tip davranacak, tek tip düşüneceksin ki başına iş açılmasın!

"Şeriatın kestiği parmak acımaz."

Haksızlığa katlanacaksın, yadırgamıyacaksın. Adaletin kestiği parmak acımaz ama yargılayan haktanır olursa, herkes için hukuk ve adalette eşitlik varsa; yoksa acısından durulmaz, tüm bir toplumun yüreğine işler acısı!

"Herkesin gözü körse sen de gözünü kapat." "Söz gümüşse, sükût altındır."

Özgünlük belâ olur başına, sıradan ve sürüden ol diye bir uyarı..

Ağzını açma başın derde girer, iyisi mi sus. Sesini çıkartma. Ne zamana kadar ve neye karşı?

Çocuk eğitiminde geleneksel çizgimiz bu..

Evet çocuklarımızın hayal gücü, üretkenliği de ipotek altında...

Yüreği, sağlığı, zekâsı da ipotek altında çocuklarımızın...

□

Yeni yetme yavrularımız kafalarındaki, yüreklerindeki ipoteği bilinçleriyle çoğu kez kaldırabiliyor. Bunca çaresizlik içinde gerçek bir mucize bu..

Gençlerimiz yılgınlığa, korkuya meydan okuyacak gücü nereden buluyorlarsa buluyorlar.. Halklarını umutsuz umarsız koymuyorlar.. Varolsunlar.

Tüm çocuklarımızın sırtlarındaki dış ve iç borçların ipoteğinden üretkenliği, yaratıcılığı, yüreği ve zekâsına ülkemizi yöneten sakat zihniyetin koyduğu bu ipotekleri kaldırmak, doğru, dürüst, haktanır, sosyal adaletten ve halktan yana yönetimleri işbaşına getirmekle olasıdır.

23 Nisan Egemenlik ve Çocuk bayramımızı kutlamayı ancak bu bilinçle hak edebileceğiz. ■

KIBRIS'TA YENİ DÖNEM

Federal birlik için şöven ve faşist unsurları etkisiz hale getirmek, demokrat ve ilerici güçlerin boyun borcudur.

Kıbrıs'ta 28 yıldan bu yana en tartışmalı cumhurbaşkanlığı seçimi geçen şubat ayı sonunda yapıldı. Eski Cumhurbaşkanı Spiros Kipriyanu ilk turda elenirken, ikinci tura kalan bağımsız ilerici aday Yorgo Vasiliyu, sağcı Glafkos Kleridis'i 10 bin oy farkıyla geçerek başkanlık koltuğuna oturmaya hak kazandı. 8 ay süren ve daha çok Kıbrıs TV'sinden verilen basın toplantıları, ekranda gazetecilerle adayların tartışması ve diğer toplantılarla dikkat çeken seçim kampanyası, 1974'te Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'ın kuzeyini işgal etmesiyle oluşan adanın taksimine son verip 520 bin kişilik Rum toplumu ile 100 bin kişilik Türk toplumunun yeniden birlikte yöneteceği federal bir Kıbrıs'a ulaşma konusunda yoğunlaşmıştı.

Başkanlığı Vasiliyu'nun kazanmasından sonra bir demeç veren Kıbrıs Türk toplumu lideri Rauf Denktaş, Vasiliyu'nun yüzde yüz Rumlar'dan oluşan seçmenler tarafından seçildiğini (güya yürürlükteki 1960 Anayasası ortak seçim olanağını tanıyormuş gibi) söyleyerek, onun tüm Kıbrıs'ın cumhurbaşkanı olarak seçilmesinin mümkün olmadığını (kendisinin onay verdiği 29 Mart belgesinde de ayrı seçimler öngörülüyor) öne sürdü. 1974 yazına kadar, bugün varlığını görmezlikten geldiği Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başkan yardımcılığı ünvanını kullanan Denktaş, gerçek niyetinin bağlantısız bir dış politika güden bu devletin ortadan kaldırılması olduğunu gizleyememektedir. Hatırlanacaktır, 1963 Aralık ayında enosisçilerle taksimciler elele vererek devleti yıkmaya yöneldiklerinde, Dr.Küçük, Türkler'in adanın taksimini istediklerini ve hükümetteki görevlerine dönmeyeceklerini açıklarken, bir buçuk yıl sonra Temsilciler Meclisi çalışmalarına katılmak istediklerinde, Rumlar'ın engellemeleriyle karşılaşmışlardı. Denktaş ise "Ada'nın Doğu Akdeniz'in Küba'sı olma tehlikesi"ne karşı dış müdahalelere gerekçe hazırlamakla meşgul değil miydi? 1974 yazında olanlar da gerek Yunanistan, gerekse Türkiye eliyle adanın bölünmesine yönelik emperyalist planların uygulanmasından başka neydi ki?

Gelelim günümüzdeki itirazlara. Denktaş'ın dışişleri bakanı K.Atakol, Vasiliyu'nun "Kipriyanu yönetiminin Kıbrıs sorununda temel olarak kabul ettiği mesnetsiz esasları savunmaya başladığını" öne sürüyor. Nedir bu esaslar?

"Geçici hükümet kurulmadan önce Türk askerlerinin ve askeri malzemesinin, istisnasız bütün göçmenlerin adadan çekilmesi." Görüşme süreci boyunca taraflar üzerindeki askeri, politik ve manevi baskının kalkması için bunlar gerekli değil mi? Yeni federal devletin toprakları üzerinde Türk, Yunan ve diğer ülke askerlerinin üslenmesi durumunda, egemenlik ve bağımsızlık zedelenmeyecek midir? 1963 çatışmalarında ıslak kurşunları bile değiştirmeyen Türk alayı unutulmamıştır. Hem iki doruk anlaşmasında da adanın askersizleştirilmesi kabul edilmemiş midir? 60 bin kişilik TC göçmenleri ise, varılacak anlaşmanın onaylanmasında Kıbrıslı Türkler'in özgür iradelerinin yansımasında olumsuz rol oynayacaklarından, Kıbrıslılar arasında yeniden düzenlenecek ortak yaşamın unsurları olmamalıdırlar. 1974'ten sonra bozulan Kıbrıs'ın demografik yapısı eski durumuna getirilmelidir.

"Bütün vatandaşların dolaşma, yerleşme ve mülk edinme temel özgürlüklerinin ve özellikle bütün göçmenlerin evlerine dönme hakkının güvence altına alınması". İki bölge arasında, öteki eyaletin yasalarına uymak koşuluyla üç temel özgürlüğün kullanılması, federal devletin vazgeçilmez bir özelliğidir. Geri döneceklerin sayısının her iki tarafta da sınırlı olacağı bilindiğine göre, bu hak niçin tanınmasın?

"Tek yanlı dış müdahale hakkını dışlayacak, sonuç alıcı uluslararası garantilerin sağlanması". Bu husus mutlaka uluslararası bir konferansta görüşülmelidir. "Türk askeri giderse yeni katliamlar olur" korkutmacası ile taraflar arasında güven ortamının oluşmasına hizmet edilemez. Merkezi federal yönetim demokrat Kıbrıslılar'ın elinde bulunduğu sürece, bunca çekilen acılar göz önünde bulundurulursa, yeni saldırılar olamaz. Hem 1967'de barikatlar kaldırıldığı zaman, Rum kesimine ilk geçenler, Türklerle Rumların bir arada artık yaşayamayacağı propagandasını yapanlar değil miydi? Şimdi bile sınır ticaretini onlar yürütmüyor mu? Tek yanlı müdahale hakkı var olduğu sürece, fesat güçleri istedikleri zaman toplumlararası işbirliğini bozmaya yeltenmeyecekler mi? Şöven ve faşist unsurların her iki eyalette de etkisiz hale getirilmeleri, yeni federal devletin yaşama güvencelerinden biri, hem de en önemlisi olacaktır. Yeter ki iyi niyet ve karşılıklı anlayış egemen olabilsin. Federal birliğin önkoşullarını bu esaslar çerçevesinde olgunlaştırmak, her iki taraftaki demokrat ve ilerici güçlerin boyun borcu olmaktadır.

▲ Vasiliyu. Demokrasinin ve sosyal adaletin daha fazla sağlanmasını isteyen bir ilerici olduğunu söylüyor.

Bir ilerici cumhurbaşkanı: Vasiliyu

Göz doktoru bir baba ve diş hekimi bir annenin oğlu olan Yorgo Vasiliyu, 1931'de Magosa'da doğdu. 1941'de Kıbrıs Emekçi Halkının İlerici Partisi (AKEL)'in kurucu üyeleri arasında yer alan Vasiliyu'nun anne-babası, İkinci Dünya Savaşı sırasında Yunanistan'daki komünist gerillalara tıbbi yardımda bulunuyorlardı. Daha sonra Budapeşte'ye geçerek orada Yunan savaşçılarının öksüz çocuklarına bakan bir yuvanın yöneticiliğini üstlenen Vasiliyu'nun annesi, babasını da Taşkent'te fabrika işçiliğine uğurluyordu. İki yıl süreyle Cenevre'de tıp eğitimi gören Vasiliyu, daha sonra Budapeşte'ye dönüp oradaki ekonomi okulundan mezun oldu; ardından da İngiltere'de pazarlamacılık konusunda uzmanlık eğitimi yaptı.

1960'ta Kıbrıs'ın İngiliz sömürge yönetiminden bağımsızlığını kazanmasından sonra adaya dönen Vasiliyu, 1962 yılında Ortadoğu Araştırma Merkezi (KEMA)'ni kurdu. İş çevrelerinde, bugün gelişmekte olan ülkelerdeki en büyük pazar araştırma bürosu olarak nitelendirilen KEMA'nın 12 ülkede temsilcilikleri bulunuyor. Kıbrıs Bankası Yönetim Kurulu ile Kıbrıs Ticaret ve Sanayi Odası üyesi olan milyoner işadamı Yorgo Vasiliyu, üç çocuk babasıdır ve kendisini kitapsever olarak tanımlamaktadır. Rumca, Macarca, İngilizce ve Fransızcayı çok iyi olarak konuşabilmekte, biraz da Almanca, İtalyanca ve Rusça bilmektedir.

Vasiliyu, kendisine en büyük desteği vermiş olan AKEL ile iki konuda farklı görüşlere sahip: Vasiliyu, AT ile yapılan gümrük birliği anlaşmasını desteklemekte ve İngiliz üslerinin kaldırılmasını "uzun vadede" düşünmektedir. Kendisinin ne sosyalist ne liberal ne de muhafazakâr olduğunu söyleyen Vasiliyu, demokrasinin ve sosyal adaletin daha fazla sağlanmasını isteyen bir ilerici olduğunu belirtmektedir. Kıbrıs'ın Avrupa'nın turfanda sebze-meyve bahçesi olabileceğini ifade ederken, Kıbrıs'ın bölgesel bir denizaşırı mali merkez haline getirilerek, seçilmiş yabancı sermayeyi cezbetmek için çok aktif bir hükümet politikasına ihtiyaç duyulduğunu söylüyor. Çiftçilere ve küçük sanayicilere destek vereceğini açıklayan Vasiliyu, alacağı 91 önlemin sonuçlarını, 11 Haziran'da (100 günlük icraat ardından) düzenleyeceği bir basın toplantısında Kıbrıs halkına sunacak. ■

KKTC Cumhuriyetçi Türk Partisi Genel Başkanı Özker Özgür:

"DEMOKRASİ MÜCADELEMİZ TÜRKİYE'DE BİLİNMİYOR"

Bize göre yalnız cumhuriyet topraklarının değil, adanın tümünün askersizleştirilmesi, yani İngiliz üslerinin de sökülüp atılması gerekir.

▲Özker Özgür. Kıbrıs'ta yönetimin boşluğu ve kokuşmuşluğundan yararlanan bazı kişilerin kaçakçılık yoluyla vurgun yapmalarından şikayetçi.

Zaman zaman Türkiye ile Yunanistan'ı savaşın eşiğine dek getiren; çeşitli silahların yanı sıra atom başlıklı füzelerle donatılmış İngiliz üslerinden dolayı Arap halklarının ve Akdeniz'in güvenliğini tehdit ederek uluslararası barışta çıban başı olan Kıbrıs, ikiye, hatta üçe bölünmüş durumda yıllardan beri. Tarihi ve doğal güzellikleriyle Akdeniz'in incisi olan bu yeşil ada, demokrat sanatçılarla aydınlardan sonra, Davos'ta Özal ile Papandreu'nun buluşmasıyla, iki ülke arasında yıllar sonra başlayan diyalog ve geçtiğimiz ay yapılan seçimlerde Klerides ve Kipriyanu yerine Vasiliyu gibi daha ılımlı birinin başkan seçilmesiyle birlikte yeniden dikkatleri çekmeye başladı.

"Kuzey Kıbrıs Türkiye'nin 68. ili olsun"; "var olan konum sürdürülüp KKTC'nin uluslararası alanda tanınmasına çalışılsın"; "askerden ve üslerden arındırılmış, iki toplumun eşitliğine dayalı, bağımsız, federal bir devlet olsun"... Böylesi farklı düşüncelerin çatıştığı Kıbrıs Türk toplumunda, ana muhalefet partisi olan Cumhuriyetçi Türk Partisi Genel Başkanı Özker Özgür'le, Ada'da kalıcı bir barışın nasıl oluşturulabileceğine ilişkin görüştük.

▶ Sayın Özgür, dünyada umut verici bir yumuşama süreci başladı. Dünya halkları arasında daha sıcak ilişkilerin kurulmasına da yol açacak olan bu gelişmeler ve Türkiye ile Yunanistan'ın yakınlaşma çabaları Kıbrıs'ta barışın kurulmasına ne gibi katkıları olacaktır sizce?

Evrensel düzeyde bir yumuşama kuşkusuz bütün dünyayı etkileyecektir ve etkilemeye de başlamıştır. INF anlaşmasının imzalanması bir yerde bu yumuşama sürecini başlatmış bulunmaktadır. Nitekim bu durum bize de yansımış ve yıllardan beri birbirlerine karşı katı bir tutum içinde olan Türkiye ile Yunanistan yakınlaşma gereğini duymuşlar, sorunların ancak görüşmeler yoluyla çözümlenebileceğini vurgulamışlardır. Bildiğiniz gibi bu iki ülke, Kıbrıs'ın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının garantörlerindendir. Dolayısıyla Türkiye, Yunanistan ve üçüncü garantör olan İngiltere'nin Kıbrıs'a karşı yükümlülükleri vardır. Ama bunlar yükümlülüklerini yerine getiremedikleri için Kıbrıs bu hale gelmiştir. Şimdilerde Türkiye ile Yunanistan'ın yakınlaşması, Kıbrıs'a karşı yükümlülüklerini de anımsatacaktır onlara. Yani orda bir ada vardır, biz iki garantör ülke olarak o adanın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü garanti etmiştik, oysa şimdi ada bölünmüş durumda, buna bir çözüm bulmak zorundayız diyecekler, kendi aralarındaki sorunları tartışıp konuşurlarken...

▶ Peki Kıbrıs'ta barışın sağlanması için bu bir başına yeterli mi sizce?

Hayır, çünkü biz Cumhuriyetçi Türk Partisi olarak, Türkiye ile Yunanistan otursunlar, Kıbrıs sorununa bir çözüm bulsunlar ve biz de bunu uygulayalım şeklinde bir yaklaşım içinde değiliz. Şurası da bir gerçek ki, Kıbrıs Türkleri ve Rumları, kendi aralarındaki sorunları oturup çözümleyememişlerdir bu güne kadar. 1977'de Denktaş'la Makarios arasında bir doruk anlaşması imzalanmış ve federal bir çözüm öngörülmüştür. Yine 1979'da Denktaş'la Kipriyanu arasında ikinci bir doruk anlaşması imzalanmış; anlaşmada cumhuriyetin askersizleştirilmesi ve adadaki durumun normale dönmesi yolunda pratik önlemlerin alınması öngörülmüştür...

▶ Bu anlaşmada İngiliz üslerinin kaldırılması da söz konusu muydu?

Hayır, yalnızca Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarının askersizleştirilmesini kapsıyordu.

▶ Yani yalnızca Türk ve Yunan askerleri çekilecekti?..

Evet, çünkü İngiliz üsleri egemen üsler olduğundan, Kıbrıs Cumhuriyeti topraklarının dışında sayılıyor. Dolayısıyla yalnızca Türk ve Yunan askerlerini kapsıyor bu anlaşma.

▶ Peki bu durum Kıbrıs'ın toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına bir gölge düşürmüyor mu?

Tabii gölge düşürüyor. Bize göre yalnız cumhuriyet topraklarının değil, adanın tümünün askersizleştirilmesi, yani İngiliz üslerinin de sökülüp atılması gerekir. Çünkü ada herhangi bir ülke tarafından, komşu ülkelere karşı bir saldırı üssü olarak kullanılmamalıdır; askersizleştirmeden bunu anlıyoruz biz.

Öteki konuya gelince; ortada doruk anlaşmaları var ve bunda toplumlararası sorunların nasıl çözümleneceğine ilişkin çerçeve çizilmiştir. Fakat Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginlik devam ettiği için, iki toplum çizdikleri çerçevedeki federal cumhuriyeti kuramamışlardır bu güne kadar. Bu da Türkiye ile Yunanistan'ın ada üzerindeki etkisini vurgular. Şimdi bu iki ülkenin yakınlaşması umarız ki Kıbrıs'a da yansır ve federal yapının oluşması için toplumlararası görüşmeler başlar.

▶ Kıbrıs'ta kalıcı bir barışın oluşabilmesi için kısa vadede neler yapılmalıdır sizce?

Bizce hemen yapılması gereken en önemli şey toplumlararası görüşmelerin başlatılıp, kopuk olan diyalogun yeniden kurulmasıdır. Çünkü 1981 ve 82'de yapıldı bu, birtakım sonuçlar da alındı. Tabii bu tek başına yeterli değil; üst düzeyde görüşmeler sürdürülürken, iki toplumun üyelerinin de temasına olanak sağlanmalıdır. Çünkü yıllardan beri iki toplum birbirinden uzak tutulmaktadır. Güneyden kuzeye, kuzeyden güneye insan gidiş gelişi yasaktır. Bunun ortadan kalkması gerek.

İki ülkede de köklü, yerleşik bir demokratik geleneğin olmayışı, demokrasiye özgü çoğulcu yapının tam anlamıyla kurulamamış olması, ilişkilerde olumsuz sonuçlar yaratıyor.

▶ Yani temas kurdurularak, halklar arasında da dostluğun ve iyi niyetin oluşturulması gerekir diyorsunuz.

Evet. Eğer iki toplumu federal bir çatı altında yaşamaya hazırlayacaksak, mutlaka temas etmelerini sağlayıp, aralarındaki güvensizliği güvene dönüştürmek zorundayız. Yoksa iki toplum birbirine alışıp kaynaşmadan federal cumhuriyet nasıl yaşatılacaktır... Federal cumhuriyet masa başında kurulsun, sonra da hazır bir elbise gibi halka giydirilsin; olmaz bu, mümkün değil. İki toplumun teması sağlanarak, giderek alttan yukarıya doğru kurulması lâzım federal cumhuriyetin.

▶ Peki uzun vadede neler yapılmalıdır?

Uzun vadede Kıbrıs'ın gerçekten bağımsız ve bağlantısız bir ülke olarak emperyalizmden tamamen arınması gerekir. Çünkü biz Kıbrıs'taki olayları büyük oranda emperyalizme bağlıyoruz. Kıbrıs'ın stratejik konumundan ötürü emperyalizm adadaki varlığını devam ettirmek için geleneksel böl ve yö- ▶▶

net politikasını uygulamış ve bu iki toplumu çatıştırmıştır. Kendisi de bu arada adadaki varlığını korumuştur. Nitekim İngiliz üslerinde çeşitli silahların yanı sıra, atom başlıklı füzeler de bulunmaktadır. Komşu Arap ülkelerine karşı bir tehdit unsurudur bunlar. O bakımdan bu üslerin sökülmesi gerekir. Tabii bu kısa vadede yapılacak bir iş değildir; çünkü iki toplumun ortak çabasını gerektirmektedir bu. İnanıyorum ki federal cumhuriyet kurulduktan sonra, her iki toplumun da çabasıyla başarılacak ve ada emperyalist güçlerden arındırılacaktır. Ancak o zaman Kıbrıs'ın kurtuluş savaşı tamamlanmış ve gerçekten bağımsız bağlantısız bir ülke konumuna gelmiş olacaktır.

Yeni Doğuş Partisi ve Ulusal Birlik Partisi, KKTC'nin birkaç ülke tarafından tanınıp uluslararası resmiyet kazanmasından sonra bir gece KKTC Meclisi'ni toplayıp Hatay örneğinde olduğu gibi, Kuzey Kıbrıs'ı Türkiye'ye bağlamayı düşünüyorlar.

▶ Şu anda iktidarda olan Ulusal Birlik Partisi ile Yeni Doğuş Partisi'nin Kıbrıs sorununa ilişkin düşünceleri oldukça farklı sizden.

Evet. Çünkü Ulusal Birlik Partisi ile Yeni Doğuş Partisi bize göre entegrasyon yanlısı iki partidir. Yani Kıbrıs'ın kuzeyinin Türkiye'ye entegre edilmesini istiyorlar. Zaten Yeni Doğuş Partisi Türkiye'den aktarılan nüfusun desteklediği ve tamamen Türkiyeli üyelerden oluşan sağ bir örgüttür. Federal bir çözüme karşı ve şimdiki durumu çözüm olarak değerlendirmektedir... öte yandan ulusal Birlik Partisi de ondan farklı değil. Onlar da, KKTC'nin birkaç ülke tarafından tanınıp, uluslararası bir resmiyet kazanmasından sonra, bir gece KKTC meclisini toplayıp, Hatay örneğinde olduğu gibi, Kuzey Kıbrıs'ı Türkiye'ye bağlamayı düşünüyorlar.

▶ Yani Kuzey Kıbrıs'ı Türkiye'nin 68. ili yapmak amacındalar..

Evet ama bize göre bu politika çok yanlıştır. Bu durum ne Kıbrıs Türkleri'nin ne de Türkiye'nin çıkarlarıyla bağdaşır. Çünkü böylesi bir çözüm, Kıbrıs sorununun bir çıban başı olarak Akdeniz'de sürüp gitmesine neden olur. Bizce gerçek çözüm, iki toplumun da benimseyebileceği bir çözümdür. Tersi bir durumu Rumlar kabul etmeyeceği gibi, Türkler'in de büyük çoğunluğunun kabul edeceğini sanmıyorum. Çünkü başta Cumhuriyetçi Türk Partisi ve Toplumcu Kurtuluş Partisi olmak üzere - ki bu iki parti "Kıbrıslı nüfusun" neredeyse yarıya yakınını, hatta yarıdan da fazlasını temsil etmektedir - karşıyız buna. Nitekim gerek Kıbrıs'ta, gerekse uluslararası düzeyde deşifre ediyor, mücadele ediyoruz bu politikaya karşı. Hatta Türkiye'den nüfus aktarılması nedeniyle demografik yapının bozulmakta olduğunu ve göçler sonucu Kıbrıslı Türkler'in neredeyse azınlık durumuna düşme tehlikesiyle karşı karşıya geldiğini vurguluyoruz. Adanın geleceği açısından büyük bir tehlikedir bu. Kimilerinin söylediği gibi Türkiye'ye karşı olduğumuz anlamına gelmez bu. Çünkü Türkiye halkına büyük saygımız var ve Kıbrıs Türklerine yaptıkları yardımlardan dolayı şükran borçluyuz onlara. Ama nüfus aktarılmasına, Kıbrıs Türkünün kendi yurdunda azınlık durumuna düşürülmesine ve federal cumhuriyet dışındaki arayışlara karşıyız. Çünkü askerden ve üslerden arınmış, bağımsız ve federal bir Kıbrıs cumhuriyeti yalnız Arap halkları açısından değil, Türkiye'nin güvenliği açısından da en sağlıklı çözümdür bizce.

▶ Peki federal çözüme ilişkin ana düşünceleriniz nedir?

İki bölgeli, iki toplumlu olarak düşünülmektedir bu. Yani coğrafi zemine dayalı bir federal çözüm. Cumhuriyeti oluşturacak olan ünitelerden biri Rum, öteki de Türk bölgesinde olacak. Ve Kıbrıs Türk bölgesinde Kıbrıslı Türkler, güneyde de Rumlar kendi federe devletleriyle egemen olacaklar. Ayrıca bunlar federal bir çatıda birleşerek tüm Kıbrıs üzerindeki egemenliği paylaşacaklar. Kuşkusuz bu iki bölge arasında gidiş gelişler olacak, yani bir kopukluk söz konusu değil.

▶ Başkanlık seçimini Vasiliyu'nun kazanmasını nasıl karşılıyorsunuz? Klerides ve Kipriyanu gibi çizgisi bilinen polikacılardan sonra Vasiliyu'nun seçilmesi barış görüşmelerini hızlandırabilir mi?

Kipriyanu bize göre oldukça katı bir tutum içindeydi. İç özgürlükler konusunda olsun, askerin çekilmesi konusunda olsun ödünsüz bir politikacıydı. Hatta ödünsüzlükten de öte, oldukça anlayışsız ve gerçekçi olmayan bir politika izliyordu. Nitekim bunu Rum toplumu da gördü ve onu görevden aldı. AKEL'in desteklediği Vasiliyu kazandı seçimleri. Vasiliyu toplumsal barışı savunuyor ve toplumlararası diyalogdan söz ediyordu seçimden önce. Umarız ki sözünü tutar ve barışa doğru gerekli adımlar atılır. Ama hemen şunu söyleyim, Denktaş da en az Kipriyanu kadar uzlaşmaz ve katı birisidir. Çünkü her ikisi de eski kuşağa mensup insanlardır. Yani Kipriyanu EOKA ekolünden, Denktaş ise taksimcilikten yanadır. Zaten 1960'ta Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yaşayamamasının ana nedenlerinden biri de budur. Biri emperyalizmin provokasyonu öteki de cumhuriyetin taksimci ve "enosis"ci politikacıların eline teslim edilmesidir. Dolayısıyla Kıbrıslı Rumlar gibi, Türkler de doruktaki adamlarını değiştirirlerse, iki toplumun yakınlaşması daha kolay olur kanısındayım.

▶ İzleyebildiğim kadarıyla, Vasiliyu'nun seçilmesi iktidar çevrelerince hoş karşılanmadı burda.

Evet haklısınız. Çünkü Türk sağı seçim boyunca yayınlarıyla Klerides'in kazanmasının özlemini dile getirdi ve onun destekçisi olduğunu açık seçik ortaya koydu. onların EOKA mensuplarını partisi içinde barındıran Klerides'i desteklemesinin nedeni, onun taksimci ve NATO'cu olmasıydı. Türk sağı ve Denktaş da öyle. Eğer Klerides kazansaydı birlikte NATO'cu bir çözüm getireceklerdi Kıbrıs'a. Tabii bağlantısızlık yanlısı Vasiliyu seçilince Türk sağının umduğu dağlara karlar yağdı; biraz da bundan kaynaklanıyor öfkeleri.

▶ Federal bir çözüme karşı olmanın ardında ekonomik nedenler de var mı sizce?

Tabii var. Çünkü bugün büyük bir vurgun söz konusudur Kıbrıs'ta. Yani her iki toplumda da mevcut durumdan yararlanarak çok büyük miktarda para kazanan insanlar var; gerek kaçakçılık yoluyla gerekse birtakım elektronik eşyalar ithal edip satarak muazzam paralar kazanıyorlar. Tabi bunlar yönetimin boşluğundan ve kokuşmuşluğundan yararlanılarak yapılıyor.

▶ Sayın Özgür, son olarak sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Önce bu söyleşi için Görüş dergisine ve size çok teşekkür ederim. Çünkü Kıbrıs'taki demokrasi güçlerinin demokrasi savaşımı ne yazık ki yeterince bilinmemektedir Türkiye'de. Oysaki Kıbrıs Türk sağı ile, Türkiye sağı çok sıkı bir dayanışma içindedirler. Örneğin ANAP'la UBP birbirlerini kardeş partiler ilan etmişlerdir. Ve Özal'ın 24 Ocak kararları burada da tüm acımasızlığıyla uygulanmaktadır. Fakat bizim zor koşullarda verdiğimiz demokrasi savaşımına Türkiye'nin demokratik güçlerinden yeterince destek gelmiyor. Sanırım nedeni burayla ilgili olayların genelde resmi ağızdan yansıtılmasından, dolayısıyla yeterli ve sağlıklı bilgilerin ulaşamamasından kaynaklanıyor. Bu tür ilişkiler Türkiye kamuoyunun ve Türkiye'deki demokrasi güçlerinin bilgilenmesini sağlayacaktır. Bu da eminim Kıbrıs Türk demokrasi güçleriyle, Türkiye demokrasi güçleri arasında daha sıkı dayanışma yaratacaktır. ■

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ VE "DAVOS RUHU"

Türkiye ve Yunanistan yöneticilerinin başkalarının özendirmesi ya da zorlaması olmadan kendi girişimleriyle siyasal sorunları çözerek işbirliği ortamı yarattıkları bir dönem yoktur.

Ocak sonundan beri Ege'de "Davos Ruhu" dolaşmaya başladı. Türk ve Yunan başbakanları İsviçre'nin artık ünlü olan dağ kasabasında buluştuklarından bu yana, herkes Türkiye ile Yunanistan arasındaki yumuşamadan söz eder oldu. Ama bu yumuşamanın içinin nasıl doldurulacağı, hangi somut adımlarla sorunlara çözüm bulunacağı bilinmiyor.

Belki son olarak söylenmesi gerekeni başta söylemek olacak ama, bu girişten de anlaşılacağı gibi, bu satırların yazarı "Davos Ruhu"na iyimser bir gözle bakamıyor. Çünkü, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların son derece ciddi ve çetin olduklarını biliyor ve kısa dönemde, bugünkü ulusal ve uluslararası çerçevede, Türk halkının geleceğini olumlu bir biçimde etkileyecek hakça bir çözümün bu "ruh" yardımıyla gerçekleşemeyeceğini düşünüyor.

Bu yazının amacı, sorunları ele almak değil, Türk-Yunan ilişkilerini belirleyen temel etmenler ışığında, güncel sorunların çözümü için "Davos Ruhu"nu Ege'de dolaştırmanın neden yetersiz olduğunu açıklamak olacak.

▲ *Ruh, kimin ruhu? Türkiye ile Yunanistan'ın yumuşamasına yol açan ruh, Ege'ye çok uzaklardan gönderilmişe benziyor. Özal ile Papandreu bunu biliyorlar mı?*

"Yaşayan tarih"

Türkiye ve Yunanistan "ulusal kimlik"lerini birbirlerine karşı mücadele ve birbirleriyle yoğun etkileşim içinde biçimlemişlerdir. Özellikle Yunanistan tarihini, Türkiye unsurunu göz ardı ederek kavramak bile mümkün değildir. Bugünkü Yunanistan topraklarının herhangi bir köşesi, en az dörtyüz yıl Osmanlı yönetimi altında kalmıştır. Bunun da ötesinde, Yunanistan'ın bir "ulus-devlet" olarak ortaya çıkması, ancak Osmanlı Devleti'ne karşı yürüttüğü bağımsızlık mücadelesi sonunda gerçekleşmiştir. Türkiye'nin de Osmanlı kimliğinden ayrı, bir "ulus-devlet" olarak uluslararası ilişkiler sistemi içinde yer alması, ulusal kurtuluş mücadelesinde Yunanistan'ın altedilebilmesiyle mümkün olabilmiştir. İki halkın karşılıklı olarak birbirlerine karşı verdikleri silahlı mücadele ile "ulus-devlet" kimliğini kazanabilmiş olmaları, kuşkusuz, dünden bugüne Türk - Yunan ilişkilerini etkileyen en önemli olgulardan biri olmuştur.

Bunun da ötesinde, iki ulus arasındaki etkileşim, dünden bugüne taşınan insancıl sorunları da ortaya çıkartmıştır. Yunanistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra yürüttüğü **irredentist** politikayla, Avrupa devletlerinin de desteğini arkasına alarak Osmanlı Devleti'ne karşı büyümeyi, genişlemeyi, dış politikasının ekseni yapmıştır. 1830'dan 1922'ye kadar Yunanistan'ın dış politikasının hemen tamamı, "Doğu Sorunu" içinde Osmanlı Devleti'nden pay kapmaktan ibaret olmuştur. Bu süreç içinde, Yunan Yarımadası, Makedonya, Girit gibi Yunanistan'ın ulusal sınırlarına kattığı yerlerden koparılanlarla da bitmeyecektir insancıl sorunlar. 1923 Anlaşması'yla "mübadele" edilenler, Kıbrıs'ta 1963 ve 1974'te iki halktan da ortaya çıkan göçmenler, Türk-Yunan ilişkilerindeki insan boyutunu ya bizzat yaşayarak ya da bir kuşak öncesinden dinleyerek bugüne aktarmışlardır. Böylece, Türk-Yunan ilişkilerinde "tarihin geçmiş olmadığını", **yaşayan tarih** olduğunu belirtmek, herhalde bir abartma sayılmayacaktır.

Kuşkusuz geçmişte paylaşılanları olumlu yönleriyle de değerlendirmek ve yaşam biçimi bakımından iki ülke insanını birbirine yaklaştıran "ortak noktaları" da değerlendirmek gerekir. Ancak, ne yazık ki uluslararası ilişkilerde, özellikle bunalım anlarında, insanlar ve insan grupları aralarındaki benzerliklerden çok ayrımlara önem verebilmektedirler. Üstelik, durum yalnızca bireysel düzeyde değerlendirilse bile, "yaşayan tarih"in olumsuzluklarının aşılması pek öyle kolay görünmemektedir.

Denize bakış farkı

Bugün artık açık seçik görebiliyoruz ki, Türk insanının denize olumsuz bir bakışı vardır. Yani, geçmişte de, bugün de Türkler, denizi "yararlanılabilecek, yararlanılması gereken bir mekân" olarak değil, "tehlikelerin kaynaklanabileceği bir yer" olarak görmüşlerdir. Bu yüzden denize yalnızca "savunma" amaçlı ve dolayısıyla "olumsuz" bir bakışımız vardır. Osmanlı Devleti sonuna kadar bir kara devleti olarak kalmış, hiçbir zaman deniz ticaretinde etkin olmamış, yalnızca - o da kısa bir süre için - Akdeniz güvenliğini, kendi kara egemenliğine tehdit oluşturmayacak ölçüde sağlayabilmiş bir devletti. Pek de doğru olmayan "efsane"nin, "Akdeniz"in bir Türk gölü haline geldiği" efsanesinin söz ko- ▶▶

nusu olduğu dönemde, yani 16. Yüzyılda, artık deniz ticareti okyanuslarda yapılmaya başlanmıştı bile. 18. Yüzyılda ise, Osmanlı Devleti Karadeniz ticaretini ve güvenliğini bile elinden kaçırmış durumdaydı.

Yunan insanı ve Yunanistan için ise farklı bir durum söz konusudur. Osmanlı egemenliği altındaki Rumlar, 18. Yüzyıldan başlayarak Doğu Akdeniz ve Karadeniz ticaretini ele geçirmişler ve deniz ticaretiyle büyüyen Rum ticaret burjuvazisi, Yunan ulusal bilincinin doğmasında en önemli rolü oynamıştır.

Yunanistan, denize yararlanabileceği bir yer olarak önem verirken, deniz ticaret filosunu da büyütmüş ve Ege'de Türkiye'ye karşı avantajlar sağlayabilmiştir. 1930'lardan beri Ege'de karasularını genişleten, 1960'lardan beri kıta sahanlığının bilincinde olan Yunanistandır.

Buna karşılık, Türkiye uzun süre denizlerin, Ege'nin kendisine sağlayabileceklerini farketmemiştir. Türkiye Ege'nin kendisi için önemini kavramadığı sürece, zaten Yunanistan'la arasında bir Ege sorunu da olmamıştır. Türkiye'nin Ege'deki sorunun farkına varma biçimi de, Türk insanının aslında bir kara insanı olduğunu göstermektedir: Türkiye, Ege konusunda ilk kez 1973'te, Ege kıta sahanlığının, yani "denizin altında işlenmek üzere bekleyen kara uzantısının" farkına varmıştır. Türkiye Ege'yi farkedince de, Yunanistan Ege'yi bir sorun durumuna getirmiştir. Oysa, Türkiye, 1964'te Ege kıta sahanlığı üzerinde petrol şirketlerine ayrıcalık veren Yunanistan'ı o sırada farketmemiştir bile...

İşbirliği yerine rekabet

Yakın tarihe baktığımız zaman, iki devletin uluslararası politika sahnesinde aynı rolleri birlikte ya da birbirlerine rağmen soyundukları görülmektedir. Son olarak Yunanistan AET'ye katılma konusunda Türkiye'yi geride bıraktığı için Türk bürokrat ve politikacılarının ne kadar hayıflandıklarını ve "yarış"ta Yunanistan'a yetişmek için ne kadar çaba harcadıklarını birlikte izlemekteyiz.

"Davos Ruhu" bize şunu telkin etmektedir: "İki ülke arasındaki işbirliği olanakları sınırsızdır. Bu işbirliği olanakları - siyasal sorunlar bir yana bırakılarak - kullanılmaya başlanırsa ve iki halk da bu işbirliğinin meyvalarını toplamaya başlarsa, o zaman siyasal sorunlara da çözüm bulunacaktır". Ancak bunun Türkçesi, herhalde "o zaman sorunlar unutulacaktır" olmak gerekir.

Yakın tarihte siyasal sorunları bulunan, hatta aralarına "kan girmiş" bulunan ülkeler ve halklar arasında bile işbirliği ortamı kurulabileceğinin en iyi örneği, kuşkusuz Fransız - Alman ilişkilerindeki gelişmelerdir. Ancak unutulmamalıdır ki, Fransız-Alman işbirliği, "Davos Ruhu"nun şimdi bizlere telkin ettiğinin tam tersi yapılarak, yani siyasal sorunların çözülmesinin ardından iktisadi işbirliği başlatılarak gelişmiştir. Türkiye ile Yunanistan arasında da salt iktisadi işbirliğinin sorunları çözmesi değil, unutturması beklenebilir.

"Davos Ruhu"nun gösterdiği yol, belki başka bir yerde, örneğin Kıbrıs adasında olumlu sonuçlar verebilecektir. Unutulmamalıdır ki Kıbrıs'ta iki halk yakın geçmişe kadar aynı siyasal bütünlük içinde yaşamışlardır.

"Davos Ruhu"nun gösterdiği yol, belki başka bir yerde, örneğin Kıbrıs adasında olumlu sonuç verebilecektir. Bu satırların yazarı da, yakın geçmişte Kıbrıs'ta iki halkın yeniden aynı siyasal bütünlükte yaşayabilmesinin yolu olarak işbirliğinden büyük sorunların çözümüne doğru olan bir gelişmenin düşünülebileceğini yazmıştır. Ancak, Kıbrıs adasındaki iki halk arasındaki sorun ile Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar farklıdır. Unutulmamalıdır ki Kıbrıs'ta iki halk yakın bir geçmişe kadar aynı siyasal bütünlük içinde yaşamışlardır ve şimdi de, öyle ya da böyle, aynı küçük adayı paylaşmak zorundadırlar.

Yapısal etmenler

İki ülkede de iktisadi ve toplumsal gelişmemişliğin siyaset üretimine yansıması, Türk-Yunan ilişkilerini etkilemektedir. İki ülkede de köklü, yerleşik bir demokratik geleneğin değil de, çok yakın geçmişten başlayan bir demokrasi deneyiminin bulunması, demokratik katılımın sınırlı olması ve demokrasilere özgü çoğulcu bir yanının tam anlamıyla kurulamamış bulunması, Türk-Yunan ilişkilerinde olumsuz sonuçlar yaratmaktadır. Halk kitlelerinin sorunların özüne ilişkin olarak aydınlatılmamış olması, değişen politik söylemden fazlasıyla etkilenmelerine yol açmakta ve kitleler rahatlıkla düşmanlıktan dostluğa gidip gelen bir sarkaç üzerinde manipüle edilebilmektedir. Bu yüzden, düşmanlık gibi dostluk da iki halkın sorunları veya çözümleri gerçekten bilerek, içine sindirerek seçtikleri bir tutum olamamakta ve kitleler kendilerine gösterilen anlık hedeflere doğru sürüklenebilmektedir.

En azından Türkiye'de, bu durum genel olarak dış politika üretimine de alabildiğine yansımaktadır. Bu yüzden uzun dönemli, seçenekleri saptanmış bir dış politika yerine, anlık, tepkisel bir dış politika çizgisi izlenmektedir. İki ülkenin de siyasal yapısındaki bu eksiklikler, algılama bozukluklarına yol açabilmekte ve bunun da Türk-Yunan ilişkilerinde olumsuz etkileri görülmektedir.

İki ülkenin de iktisadi ve askeri açıdan dış bağımlılık içinde bulunması, Türkiye ve Yunanistan'ın dışardan iktisadi ve askeri açıdan daha çok pay alma yarışına girmelerine yol açmıştır. Böyle olunca da, iki ülkeyi yönetenler, çoğu kez, sorunları cesaretle ele almak yerine, ya son derece "arabesk" bir tutumla önemsiz göstermişler, ya da "Davos Ruhu" ortaya çıkıncaya kadar Papandreu'nun yaptığı gibi, abartmak ve tırmandırmak eğiliminde olmuşlardır. Bu iki tutumun da sorunların çözümüne katkısı bulunamaz. Referans noktası, seslenilen yer Batı oldukça ve Batı'dan pay alma yarışı devam ettikçe, iki ülkeyi yönetenlerin gerçekçi ve cesur bir tutumla sorunları gerçekten çözmeye çalışmalarını beklemek de, doğru olmayacaktır.

Bu ruh, kimin ruhu?

"Davos Ruhu"nun ortaya çıkacağı geçen sonbahardan bu yana kestirilebiliyordu. Türk ve Yunan başbakanları arasında bir buluşma, o zamandan beri düşünülüp, tasarlanmaktaydı. 1987 Mart'ında iki ülkeyi karşı karşıya getiren bir bunalım yaşandıktan sonra iki başbakan arasında içeriği açıklanmayan bir yazışma başlamıştı. Daha sonra, Türkiye'deki erken genel seçimler öncesinde Özal'ın yeniden seçilmesini istediğini gizlemeyen Papandreu, yeniden başbakan olan Özal'a bir kutlama mesajı yollamış ve "gündemsiz" bir görüşmeye hazır olduklarını iki taraf da açıklamıştı.

Ocak sonunda Davos'ta, ardından da Mart başında Brüksel'de gerçekleştirdikleri iki görüşmenin sonunda Türk ve Yunan başbakanları, iki ülke arasındaki sorunları ciddi bir biçimde ele almaktan çok, "yumuşamaya" karar verdiklerini açıklamışlardır. Şimdi, "Davos Ruhu"ndan anlaşılan, iki devlet sorumlularının sorunların üstüne gitmekten kaçınması, adeta sorunların ele alınmasını ertelemelerinden ibarettir.

Papandreu, Davos buluşmasının ardından yaptığı açıklamayla, daha sonra da sık sık yinelediği gibi, iki başbakanın "savaşmamaya" karar verdiklerini söylemiştir. Böylece, savaş olasılığını ortadan kaldıran bir devlet adamı olarak ülkesine dönmüş ve gerçekten derin bir "Türk tehdidi algılaması" içinde bulunan kamu oyunu büyük ölçüde tatmin edebilmiştir. Yunan başbakanı, ayrıca, Batı dünyasında Türk-Yunan anlaşmazlıklarından tedirgin olan çevreleri de büyük ölçüde tatmin etmeyi başarmıştır. Bunun ötesinde Yunanistan Türkiye'ye karşı "yumuşadığını" göstermek için herhangi bir edimde bulunmuş değildir. Oysa, Mart 1987 bunalımı da dahil, yakın zamanda Türkiye ile Yunanistan'ın savaşmak üzere bulundukları bir kriz yoktur. "Türkiye'nin Yunanistan'ı tehdit ettiği, saldırmak üzere harekete geçebileceği" ise, Papandreu'nun Davos'tan önce Batı'ya verdiği bir mesajdır. Yunan yetkilileri "Davos Ruhu" ortada dolaşmaya başladığından beri, "Türkiye'ye karşı temel politikalarından hiçbir biçimde vazgeçmediklerini" kamu oylarına sıklıkla ifade edegelmişlerdir. Türkiye daha Davos görüşmeleri sırasında Batı Trakya'daki Türk azınlığa sahip çıkmayarak bu konuda bir geri adım daha atmıştır. Ayrıca, tek yanlı olarak vizeyi kaldırmış bulunan ve Davos ertesinde de 1964 Kararnamesini yürürlükten kaldıran Türkiye'nin bu "jest"lerine, Yunanistan henüz yanıt vermiş değildir. Bundan sonra da, belki de Türkiye'nin Kıbrıs konusunda geri adım atması beklenecektir.

Bu durumda, eğer Türkiye ile Yunanistan arasındaki ciddi sorunları unutturacaksa, yalnızca Türkiye'deki ve Yunanistan'daki ciddi iktisadi ve siyasal sorunları gözardı etmeye yarayacak biçimde iki ülke başbakanlarının alışverişini gündemin birinci sırasında tutma işlevi görecekse, "Davos Ruhu"nu biran önce nereye aitse, oraya göndermek gerekecektir. Çünkü, şimdiye kadar yalnızca ortak bir tehdit algıladıklarında, ya da ortak bir özendiriciyle karşı karşıya geldiklerinde "yumuşayabilen" Türkiye ve Yunanistan'a bu yeni "ruh", Ege'ye çok uzak bir yerden gönderilmişe benzemektedir. ■

AREN'İN GÖRÜŞÜ

Özelleştirmeler ve solun tavrı

Geçen ay fiilen uygulanmaya başlanmış olan özelleştirme hakkında ne düşünüyorsunuz? Size göre özelleştirmelere karşı sol kesimin tavrı ne olmalıdır?

I. Bilindiği gibi kapitalizm sermayedar sınıfın ideolojisi ve düzenidir. Bu düzende özel girişimcilik esas olup, devletin ekonomik işlere karışması hele doğrudan işletmecilik yapması istenmez. Diğer taraftan biliyoruz ki, ülkemizde devlet işletmeciliğine yani KİT'lere, kapitalizmi geliştirmek üzere özel sektöre önderlik yapmak ve destek olmak için başvurulmuştur. Hiç kuşku yoktur ki, KİT'ler bu işlevlerini başarı ile yerine getirmişlerdir ve bugün de getirmeye devam etmektedirler. Böyle olunca, açıktır ki, ülkede kapitalizm gelişip güçlendikçe KİT'lerin bu işlevlerini yitirmeye başlayacakları ve özelleştirilmelerinin gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle KİT'lerin özelleştirilmesinden, daha kuruluşlarından beri söz edilmesinde ve bugünlerde de fiilen uygulamaya geçilmesinde şaşılacak bir yan yoktur.

II. KİT'lerin özelleştirilmesi kapitalizme uygun bir eylem olmakla beraber onun zorunlu bir gereği değildir. Yani kapitalist bir toplumda özelleştirme doğru bir iştir ama zorunlu bir iş değildir. Başka bir deyişle, kapitalist bir toplum ve ekonomi sürekli olarak bir miktar KİT'le birarada yaşayabilir. Hatta bazı üretim ya da hizmet alanlarının KİT'lerin elinde olması özel sektörün (kapitalizmin) gelişmesi açısından daha yararlıdır bile. Benzer bir durum sosyalizm için de geçerlidir. Lokantacılık terzilik, tamircilik gibi özel özen isteyen küçük çaplı işlerin özel şahıslar tarafından yapılması sistemin daha iyi işlemesini sağlayabilir.

III. Demek oluyor ki, bir ülkede KİT'lerin varlığı kapitalizmin işlemesini önleyecek ideolojik bir sakınca içermez. Böyle olunca bunların özelleştirilmeleri için bazı özel nedenlerin bulunması gerekir. Bizdeki duruma göre bu nedenlerin ya da gerekçelerin başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz: a) İşletmenin daha iyi yönetilmesini sağlamak, b) sermayeyi halka yaymak, c) ülkeye yabancı sermaye çekmek. Şimdi bu gerekçeleri ayrı ayrı kısaca değerlendirelim.

a. KİT'ler özelleştirilince yönetimin düzelip verimin (kârlılığın) artacağı çok eski bir iddiadır. Ama bu iddia her türlü temelden yoksundur. Bir kere, KİT'ler büyük kuruluşlar oldukları için özelleştirildiklerinde de gene aynı işçiler ve memurlar tarafından işletilmeye devam edileceklerdir. Bu durumda mülkiyetin devletten özel şahıslara geçmesinin, sadece bu olayın işletmenin daha iyi ve verimli bir biçimde yönetilmesini sağlamayacağı açıktır. Büyük işletmelerde yönetimin iyi ya da kötü olması işletmenin mülkiyetinden bağımsız bir olaydır. Nitekim bazı büyük özel sektör kuruluşlarının kötü yönetiminden ötürü battıklarına sık sık tanık oluyoruz. Bu gerekçenin geçersizliğinin diğer bir kanıtı, özelleştirmenin kötü yönetilen ve zarar eden değil, tam tersine en iyi yönetilen ve en kârlı KİT'lerden başlatılmış olmasıdır.

b. Özelleştirmenin sermayeyi halka yaymak ve bir "halk kapitalizmi" gerçekleştirmekle hiçbir ilgisi yoktur. "Halk kapitalizmi", "minik dev" ya da "kuru rutubet" gibi gerçeklikte karşılığı olmayan anlamsız bir deyimdir. Herkesin kapitalist olduğu, yani işçisi olmayan bir kapitalist toplum düşünülemez. Büyük kapitalistler emekçi halkın hisse senetlerini onların ellerinden almanın yolunu her zaman bulmuşlardır. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki örnekler bunun böyle olduğunu göstermiştir.

c. Özal hükümetinin özelleştirme ile güttüğü temel amacın ülkeye yabancı sermaye çekmek olduğu anlaşılmaktadır. Özelleştirme işlerinin bir Amerikan şirketinin (Morgan Guaranty) danışmanlığında yürütülmesi bunun açık bir göstergesidir. Demek oluyor ki, hükümetin asıl yapmak istediği şey KİT'leri genel olarak özelleştirmek değil fakat özellikle yabancı sermayeye satmaktır.

Yabancı sermayenin ülke için genel olarak sakıncaları bilinmektedir. Ama KİT'lerin yabancı sermayeye satılmasının sakıncaları daha da büyüktür. Çünkü yabancı sermayeden yana öne sürülebilen en geçerli gerekçe, yani yabancı sermayenin ülkeye en yeni teknolojileri getireceği ve yerli girişimcilerin akıl ve cesaret edemeyecekleri yeni iş alanları açacağı varsayımı bu olayda söz konusu değildir. Çünkü varolan bir KİT'i satın almış olan yabancı sermaye ne ülkeye yeni bir teknoloji getirmiş ne de yeni bir iş alanı açmış olmaktadır. Olan sadece var olan sanayiimizin bir bölümünün yabancıların eline geçmesinden ibarettir.

Bereket versin ki, Özal hükümetinin KİT'leri özelleştirme yoluyla yabancı sermayeye satma planının gerçekleşme olasılığı çok azdır. Çünkü, her şeyden önce, yabancı sermayenin KİT'leri iyi ve kârlı bir yatırım alanı olarak gördüğünü sanmıyorum. Ayrıca, ilerde siyasal iktidar değiştiği takdirde tekrar kamulaştırılmaları talebi ile karşılaşmaları olasılığı da, yabancıların bu konudaki tereddütlerini artıracaktır. Kısacası KİT'ler yabancı sermaye için çekici bir yatırım alanı değildir.

IV. Teorik olarak gerekli olmadıktan başka pratik olarak da başarısı garantili bir iş olmadığı halde acaba Özal hükümeti niçin özelleştirmeyi önemli bir operasyon olarak ele almıştır? Bu sorunun yanıtı hükümetin dış finans çevreleriyle olan ilişkilerinde aranmalıdır. Bilindiği gibi ANAP iktidarının uygulamakta olduğu ekonomi politikası çok büyük ölçüde dış kredi bulunmasına ve bu kredilerin kesintisiz devamına bağlıdır. Bu da ancak dış finansman çevrelerine kapitalizmin ilkelerine bağlılık (sadakat) konusunda güvence verilerek sağlanabilir. KİT'lerin yabancı sermayeye açık olarak ve bir Amerikan şirketinin danışmanlığında yapılması bu güvenceyi verme amacına yöneliktir. Bu nedenle öyle sanıyorum ki, ANAP iktidarı bakımından önemli olan özelleştirme işinin başarısı, yani KİT'lerin fiilen satılmaları değil, fakat salt böyle bir girişimde bulunmuş olmak ve bunun kapitalist dünyaya duyurulmuş olmasıdır.

V. Özelleştirmeye karşı sol kesimin nasıl bir tavır alması gerektiği sorusuna gelince: KİT'lerin özelleştirilmesine karşı çıkmanın emekçi halkın bugünkü çıkarlarının savunulmasıyla hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü KİT'ler sırf devlet malı yani herkese ait oldukları için kendiliklerinden ve zorunlu olarak emekçi halka hizmet edecek bir biçimde işlemezler. Bunların kime hizmet edeceklerini içinde yaşanılan toplumsal-ekonomik düzen ve onun siyasal iktidarı belirler. Bu nedenle ülkemizde KİT'ler esas olarak kapitalizme hizmet edecek biçimde kullanılırlar. Bu durumda KİT'lerin özelleştirilmesine halkın bugünkü çıkarlarını korumak gerekçesiyle, karşı çıkmanın bir anlamı olmayacağı açıktır.

Bu böyle olmakla beraber, emekçi sınıfların ve bunların sol eğilimli sendika, parti ve diğer örgütlerinin KİT'lerin özelleştirilmesine ve genel olarak kamu sektörünün küçültülmesine karşı çıkmaları gerekir. Çünkü bilindiği gibi KİT'ler emekçi halktan yana ekonomi politikaları uygulamanın temel yürütme araçlarıdır. Bu nedenle şimdiden ülkede ne kadar çok KİT bulunur ve genel olarak kamu sektörü ne kadar geniş olursa, geleceğin sol iktidarlar için işler o kadar kolaylaşmış olur. Demek oluyor ki, sol kesimin KİT'lere sahip çıkması, bunların şimdiki işlevleri değil, ilerdeki işlevleri bakımından anlam ve önem taşır. ■

Not: Ayrıca bakınız: Özelleştirmenin düşündürdükleri. Sadun Aren. Mülkiyeliler Birliği Dergisi. Eylül 1986. Sayı 82.

Özelleştirme: Gerekçeler, nedenler, sonuçlar

YÂR BANA BİR HİSSE SENEDİ!

Tekelci burjuvazinin en saldırgan kesimleri özelleştirmeyi gerçekleştirirken bu süreci geri dönülmez hale getirmek için KİT'leri karalamaya çabalamaktadır.

Hükümet, devletin sahip olduğu bazı yatırımları özel mülkiyete devretmek amacıyla, geniş kapsamlı bir özelleştirme programını benimsemiş ve uygulamaya koymuştur. "Bu programın amacı, ilgili sanayilerde etkinliği arttırmak, daha geniş bir hisse senedi mülkiyetini teşvik emek ve sermaye piyasalarını geliştirmektir." Bu satırlar, özelleştirme programının ülkemizdeki ilk uygulaması olan Teletaş'ın hisse senetlerinin "halka" sunumuna ilişkin sirkülerde yer alıyordu. Bu adımla hükümet, Ekim 1986'da Sabancı'nın önerdiği "kısa sürede satışa geçme"yi gerçekleştirmeye yönelmiş olmaktaydı. Yine Sabancı'nın önerilerine uygun olarak, basında ve TV'de "özelleştirmenin ekonomik ve sosyal yararlarının anlatılması"na girişilmişti. Böylelikle özelleştirme, artık bir tartışma konusu olmaktan kesinlikle çıkıyor ve eylem alanına giriyordu.

Özelleştirmenin ana nedenleri politik, sınıfsal ve yapısaldır. Ve bunların başında kamu kuruluşlarının kapitalizmin gelişmesinde oynadığı özgül tarihsel rolün sona erdiği düşüncesi geliyor.

Bu uygulamanın gerekçelerini ve ülke yaşamındaki sonuçlarını daha iyi kavramak için, uygulamanın nesnesi olan KİT'lerin ülke ekonomisindeki yerini, bilmek gerekiyor. 1986 yılı program hedeflerine göre ülkemizde, toplam sabit sermaye yatırımlarının % 59'u, toplam yatırımların da % 55'i kamu kesiminden geliyor. Özgül olarak KİT'lerin sabit sermaye yatırımlarındaki payı % 26'yı aşıyor. 1985'te, KİT'lerin GSYİH'ya 4,5 trilyondan fazla katkı yaptığı gözleniyor. Aynı yıl, KİT'lerin varlıkları toplamı ise 20 trilyona yakındır. SSK verileri, yine aynı yıl için, toplam SSK'lı işçilerin üçte birinin kamuda çalıştığını anlatıyor. Günümüzde bu sayının 800 bini aştığı bildiriliyor.

KİT'ler ve genelde kamu kesimi, ekonomideki rolleri ve önemleri 1980 sonrası yönetimce sürekli ve sistemli olarak tırpanlanmakla birlikte, ülke ekonomisine ve toplumsal yaşamına hâlâ büyük katkılar yapmayı sürdürüyor.

KİT'ler, kuşkusuz, bu işlevlerini gerektiği gibi yerine getirmekten henüz yoksundurlar; çalışmalarında sorunlar, hatalar, yanlışlıklar vardır. Ne var ki, bu patolojik yapı, hükümet çevrelerinin söylediği gibi, yalnızca KİT'lerin iç sorunlarından değil, sistemin ve rejimin darboğazlarından kaynaklanmaktadır.

Tekelci burjuvazinin en saldırgan kesimleri, özelleştirmeyi gerçekleştirirken, bu süreci geri dönülmez hale getirmek için özel yöntemler kullanmaya, KİT'leri karalamaya, kamuoyunu şaşırtmaya ve bu amaçlarla belirli gerekçeler üretmeye çabalamaktadır. Bu gerekçelerin içyüzünü göstermek için, bunların belli başlıklarını irdelemek gerekiyor.

Özelleştirmenin önemli bir nedeninin **piyasa ekonomisini güçlendirmek**, devlet kesimini zayıflatmak olduğu söylenmektedir. Burada, kuşkusuz bir doğruluk payı vardır. Ama bu doğruluk, liberalizmin güçlendirilip, tekelciliğin yok edilmesini değil, kamunun elindeki ekonomik olanakların tekellere aktarılmasını içermektedir.

Başka bir gerekçe, **"mülkiyetin tabana yayılması"** iddiasıdır. Bu da bütünüyle temelsizdir. Bir kez, holding ya da anonim şirket biçiminde yeniden örgütlenecek olan kamu kuruluşlarında - "halk"a hisse senedi satılmış olsa bile - tüm ortakların değil de, sermayenin % 15-20'sine sahip olan küçük bir grubun parsayı toplayacağı kesindir. "Halka açılma", böylesi bir adaletsizliği zorlaştırmayacak, tersine daha kolaylaştıracaktır. Teletaş örneğinde, "halka sunulan" 324 bin küpürün tamamının "halk"a satıldığı varsayılsa bile, "halk"ın sermayedeki ağırlığı % 21'i aşmayacaktır ve bu % 21'in birleşik, uyumlu bir kitle olmadığı anımsanmalıdır. Öte yandan, Bell Telephone'un sermaye payı ise % 39'dur!.. Bu örnekte de açıkça görüldüğü gibi, "halka satış" yalnızca Bell Telephone'un "işini" kolaylaştırmıştır.

Bu yönde ileri sürülen bir başka gerekçe, KİT'lerin sürekli zarar ettiği ve bu zararların devletçe karşılanması sonucu, **bunların ekonomiye yük olduklarıdır.** Buna iki açıdan itiraz edilebilir. Birincisi, özel kesimin ya da "halk"ı, zarar eden bu kuruluşları satın almaya neyin yönelteceği sorusunun açık kaldığıdır. Hükümet, zarar eden bu kuruluşları özel kesimin ya da "halk"ın üzerine mi yıkmak niyetindedir? İkincisi, tüm kamu hizmetlerinin kâr amacına yönelik olmadığı ve ayrıca, KİT'lerin "sürekli zarar eden kuruluşlar olarak kalması"nın bir yazgı sayılamayacağıdır. Nitekim, fiyatlara sürekli yapılan zamlarla bile olsa, KİT'lerin giderek artan oranlarda kâr ettiği biliniyor.

Devlet kaynaklarının daha tasarruflu kullanılması ve öncelikli gereksinimleri karşılayacak altyapı yatırımlarına ayrılması, öne sürülen bir başka gerekçedir. Vergi ve kredi teşvikleriyle holdinglerin desteklendiği, batan şirketlerin devlet fonlarıyla yaşatıldığı, 35 milyar doları aşan ve sürekli tırmanan dış borçlara milyonlarca dolar faiz akıtıldığı bir dönemde, "devlet kaynaklarının tasarruflu kullanımı" gereğinin altı ne denli çizilse yeridir. Ne var ki, bunu bu yönetimin yapması hiç de inandırıcı olmayacaktır. Ve son olarak, "öncelikle gereksinimleri (kimin öncelikle gereksinimlerini) karşılayacak altyapı yatırımları"na kaynakların ayrılması, bizzat bu yatırımların da ilerde özelleştirilmesi olasılığı karşısında, fazla anlamlı bir gerekçe olmaktan çıkmaktadır.

Ülkede çok zayıf olan **sermaye piyasasının geliştirilmesi** gerekçesi ise, özelleştirmeye dayanak olmayacak ölçüde cılızdır. Bir kez, "geliştirme"den ne anlaşıldığı sorgulanmalıdır. Bu terim, anılan mekanizmanın tekellere finansman sağlamasını, sermayenin toplulaşma ve yoğunlaşma sürecini hızlandırmasını anlatıyorsa, özelleştirmenin bu işe katkı yapacağı doğrudur. Ama öte yandan, anlatılmak istenen, ufak hisse birimlerine sahip, yönetimde ve kâr dağılımında etkisi marjinal, görece fazla sayıda insanın sermaye hareketlerine katılması ise bunun bir hayal olduğu söylenebilir. Çünkü, hem spekülatif borsa oyunlarıyla bu insanların yıkımı kaçınılmaz olacak hem de halkta böylesi yatırımlara kanalize edilebilecek büyük tasarruflar zaten bulunmadığı için, bu yöndeki çabalar "doyuru-

cu sonuçlar'' vermeyecektir. Sonuçta, böyle bir ''geliştirme'' sermayenin riskini dağıtmaya yarayacak, el konulan toplam artı değerin ise ufak bir grup içinde yoğunlaştırılmasını sağlayacaktır.

Ekonomik verimliliği yükseltmek adına KİT'lerin özelleştirilmesi önerisine gelince, burada, doğru gözlemlerden yanlış sonuçlara gidildiği belirtilmelidir. Verimlilikten anlaşılması gereken girdi-çıktı ilişkisi ise, kamu kesiminde bu ilişkinin zayıf olduğu açıktır. Ne var ki, bunun nedenleri yalnızca bu kuruluşların iç sorunlarıyla bağlı değildir. Sistemde ve rejimde, ekonomik verimsizliği kışkırtan, besleyen önemli öğeler bulunmaktadır.

Bütün bu gerekçelerin temelsizliği ortada olduğuna göre, özelleştirmeyi harekete geçiren **asıl nedenler** nelerdir? Bunları çok kısa bir biçimde sıralamak gerekiyorsa, şu noktalar öne çıkarılabilir:

▶ Özelleştirmenin ana nedenleri politik, sınıfsal ve yapısaldır. Ve bunların başında, kamu kuruluşlarının (genelde de devlet kesiminin) kapitalizmin gelişmesinde oynadığı özgül tarihsel rolün sona erdiği, devlet kapitalizminin tekelci kapitalizme daha sıkı biçimde eklemlendirilmesi gerektiği düşüncesi gelmektedir.

▶ Özelleştirme, yeni ve büyük yatırımlara girişmeden tekelci çevrelerin etki alanını genişletmelerine yol açacak, yeni mali kaynakların realize edilmesi ve bu çevrelerce massedilmesi sağlanacaktır.

▶ Devlet kesiminin, kapitalizmi kaçınılmazlıkla ''ulusal'' düzenlemelere bağladığı, oysa yapısı gereği ''enternasyonal'' olan kapitalizmin, belli bir aşamadan sonra bu bağlardan sıyrılmak istediği görülmektedir.

▶ Sermaye devrinin görece yavaş olduğu ve büyük bir sermaye yatırımını öngören kimi alanlarda, toplumun olanaklarının seferber edilmesi sonucu, geniş kâr etme koşullarının ortaya çıkmış olması da tekellerin iştahını kabartmaktadır.

▶ Kamu işletmelerinde işçi sınıfının görece en örgütlü, en bilinçli öğelerinin toplanmış olması, bu kalelerin dağıtılması yönünde istemler öne çıkarmıştır.

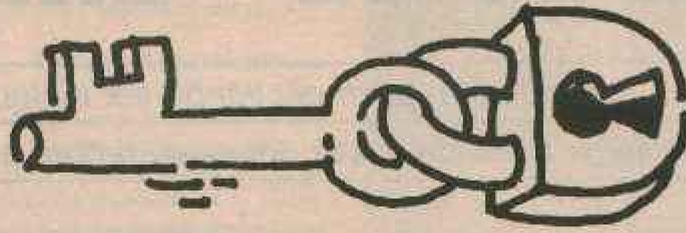
▶ Gelecekte, daha farklı bir politik yönelim altında büyük önem taşıyacağı açık olan merkezi planlama ve denetim öğelerini içeren kamu kuruluşlarının bu yönleriyle de belli çevreleri rahatsız etmesi doğaldır.

▶ Piyasa üzerindeki etkileriyle, tekelci kâr üstüne sınırlayıcılar getiren kamu işletmelerinin, ''haksız rekabet yarattığı'', ''serbest piyasa ekonomisini zedelediği'' anlayışları da özelleştirmede rol oynamaktadır.

▶ Başka bir önemli neden de, ulusal sanayinin can damarlarını elinde tutan ve kimi alanlarda dünya kapitalist piyasalarına etkide bulunan KİT'lerin çökertilmesi sonucu, emperyalizme bağımlılığın boyutlarının daha da artacağıdır. Bu sonuçla birlikte, ülkenin hammadde ve işgücü kaynakları daha büyük oranlarda talan edilebilecektir.

İşte, özelleştirmenin altında yatan temel nedenler bunlardır. ■

Doç.Dr.
M.Tahir Hatiboğlu

Öğrenci örgütlerinde tıkanıklık

Üniversitelerde yönetsel özerkliğin olmayışı, korkunun üniversite öğelerinin tümüne iyice sinmesi, düşünce ve davranış özgürlüğünün kısıtlanması örgütler üzerinde de olumsuz etki yapıyor. Bu olumsuz etki başta derneklerin kitleselleşmesini önlüyor. Gerçi bu olgu günümüzde yalnız öğrenci örgütleri için geçerli değil kuşkusuz. Bütün örgütler, meslek örgütleri başta olmak üzere, bir çekingenlik, ürkeklik ve ilgisizlik içindeler. Eylülcüler bunu istemişlerdi, oldu.

Öğrenci gençlik örgütlerinde sıkıntı daha büyük. Çünkü, öğrencilerin kendi kurumlarında demokrasi eğitimi görmesinden korkanlar var. Onlara yardımcı olunacağı yerde baskıcı bir tutum sergilenmekte. Ülkenin geleceği 1980 öncesinde gençliğe ''emanet'' iken şimdi de yaşlılara ''emanet'' edilmek isteniyor. Atatürk'ün gençliğe seslenişi gündemden çıkarıldı. Dikkat edilirse, en hızlı geçinen tepedeki Atatürkçüler bile, ''Gençliğe Seslenişi'' ağızlarına almıyorlar. Onlar için gelecek ve güvence ''ihtiyar kitle''dir. Böyle bir anlayışın öğrencileri etkilememesi düşünülemez. Öğrenci örgütlerindeki sıkıntının ana kaynağı da budur. Bu böyledir deyip beklemek olamaz, olmamalıdır. Öyleyse öğrenci gençlik kendi sıkıntısını kendi çözmek zorundadır. Deneyimli ve bilgili kişiler de bu çözümde yardımcı olmalıdırlar.

Üniversitenin yeni düzeneği öğretim üyesi-öğrenci ilişkisini kopardı. Sonuçta bu iki öğe arasında en küçük bir diyalog olmuyor. Öğretim üyeleri odaları ve koridorlar kapalıdır. İşin ilginci bu ters tavır öğretim üyesinden kaynaklanıyor. Kısaca hoca öğrenciden korkuyor, daha doğrusu öğrencilerle diyalogum olursa YÖK beni atar mı, sürer mi gibi bir korkunun içinde. Böyle olunca aynı vücudun kolları bacakları olan hoca ve öğrenciler bir bütünlük oluşturamıyorlar, dolayısıyla organizma bekleneni veremiyor. Öğrencinin en yakını onu eğitendir. Bu yakını yanında göremeyen öğrenci kitlesi ''yalnız insanlar, öksüz insanlar'' gibi oluyor. Eylül öncesi yıllarda bu böyle değildi. Öğretmen-öğrenci ilişkisi çok iyiydi ve bundan, öğrenciler de öğretmenler de çok yararlanıyorlardı.

Öğrenci dernekleri şimdi nasıl? Yürekli bir miktar öğrencinin kurduğu dernekler henüz öğrenci kitlesini temsil etmekten uzak. Çok az sayıda üyesi olan bu dernekler kişisel bazı sürtüşmeler ve düşünce aykırılıkları yüzünden güçlü eylemler yapamıyor. Çok küçük bir grup gereğinde yönetimi kaçırmamak için genişlemek istemiyor. En azından böyle bir izlenimin doğması sağlanıyor. Öyle ki, kimi derneklerde bu küçük grup içindeki sürtüşmeler o derneği ''kilitli'' hale getiriyor. Ya da, kendine karşıt gördüğü veya beğenmediği başka bir örgütün eylemine katılmıyor ve öğrenci derneklerinin güçsüz olduğu izlenimini veriyor. Aslında temelde aralarında pek düşünsel ayrılık da yok. Kaldı ki olsa bile, uzlaşarak eylemlere topluca katılmak gerekir. İşte, bugünün örgütçü yürekli ve kutlanacak genç insanlarına büyük ödevler düşüyor. Bunun için geniş anlayışlı, hoşgörülü, en azından ortak noktalarda birleşmeci olmak gerekiyor. Başka türlüsü günümüz Türkiye'sinde olamaz, olmamalıdır. En azından öğrenciler genel ''sol birlik'' ilkesi etrafında toplanıp kitlesel tavırlar gösterebilirler. Geniş boyutlu kitlesel eylemlere basın, partiler ve kamuoyu büyük ilgi duymak zorundadır. 1980 öncesinin öğrenci eylemlerinde bu vardı.

Bugünkü koşullarda öğrenci örgütlerini kitle tabanı olan kuruluşlar haline getirmenin yolu yordamı şöyle olabilir: Her fakültede fakültenin adını taşıyan bir ''Öğrenci Derneği'' olmalıdır. Bu derneğe tüm öğrencilerin doğal üye olarak katılmaları gerekir. Üniversite düzeyinde ise ''Üniversite Öğrenci Birliği'' oluşmalı ve birlik genel kurulları öğrenci derneklerinden gelen delegelerle toplanmalıdır. Birlikler merkezi Ankara'da olan ''Türkiye Öğrenci Dernekleri Federasyonu (TÖDF)''nu oluşturacaklardır. Bunların hepsinin yıllık toplantıları iki yılda bir kasım ayında yapılmalıdır. Bir öğrenci bir dönemden fazla başkanlık yapmamalıdır. Seçimler genel kurul toplantısının ertesi günü gizli oy açık sayım yöntemiyle yapılmalıdır. Böyle bir örgütlenme modeli dar kalıpçı, grupçu kişilerin işine gelmeyebilir. Ancak, biz, demokrasiyi genç yaşta bilsin, uzlaşmayı öğrensin, seçim kazanmak için propaganda yapmanın önemini anlasın, öğrenci toplumsallaşsın, etkili örgüt olsun vb. istemlerimiz varsa, böyle düşünmek zorundayız. Öğrenci dernekleri ''tıkanık'' ve ''kilitli'' örgütleri silmek istiyorlarsa bu tür ya da tartışılarak geliştirilen benzer bir modeli yaratmanın savaşımını vermelidirler.

Üniversiteli gençlik ülkenin güvencesidir. Yurtsever tüm insanlar onlara güvenmek zorundadırlar. Öyleyse, onların yetişmeleri için herkes payına düşeni yapmalıdır. Bu yapılmadığında, kitleselleşemeyen örgütlerle, önümüzde kapı gibi duran devlerle başa çıkamayız. ■

İSLAM VE "EHL-İ TÂRİK"

Hiç kimse üzerinden faşizmin geçtiği bir tek toplum gösteremez ki, o toplumun vatandaşlarının arasında mistik öğretilere rağbet artmamış olsun.

slam'ın kutsal kitabı Kur'an, "bütün zamanlar için" indirilmiş bir kitaptır. Kitapta her türlü egemenliğin ilahi kaynaklı olduğu yazılıdır; ve kitap tepeden tırnağa bütün bir toplum ve devlet yaşantısını düzenleyen hükümleri içerir. Yani İslam, hükümleri, dolayısıyla yapısı statik bir iktidar kullanma şeklidir. Eğer elde hazır bir devlet yoksa, gerçek manasıyla İslamı hayata geçirmek de mümkün değildir.

İslam'ın devletle olan bu iç içe geçmişliğinde, "İslam'ın güçlü bir devlet örgütlenmesinin görülmediği, kabile egemenliğine dayanan bir siyasal örgütlenmeye sahip olan Arabistan yarımadasında ortaya çıkmış olmasının payı olduğu söylenebilir."[1]

İslam doğası gereği politik bir dindir. Nitekim İslam'ın peygamberi Muhammed'in ölümünden hemen sonra ortaya çıkan halifelik çekişmelerinin hiçbir dinsel ayrılığa dayanmayıp, tamamen siyasal bir zemine yaslanması söylediklerimizi bir başka açıdan da kanıtlar.

Krize uyum teorisinin en önemli bileşenlerinden biri, mistik davranış ve düşünme kalıplarının toplumu görülmedik bir hız ve yaygınlıkta sarmasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana, İslam'ın burada işaret ettiğim doğası ile, Kemalist burjuvazinin politik iktidarını sağlamlaştırma girişimleri çatışagelmiştir. 600 yıllık bir imparatorluğun ve binlerce yıllık hilâfetin dayandığı üstyapı temelinin, tekrar politik iktidar şeklinde kendini ifade etmemesi için, Kemalist burjuvazi yıllarca tetikte durmuştur. Ama Kemalist burjuvazi için bu hep politik bir iktidar mücadelesi olarak algılanmıştır. Türkiye toplumu içersinde İslam'ın temel dayanaklarını giderecek (toprak reformu vb.) girişimlerde bulunmaktan burjuvazi hep kaçınmıştır. Özcesi Kemalist burjuvazi İslam'la tarihsel kapışmasını yaşamamış ve bir noktadan sonra İslam'ı içerden çözmüştür. İslam sosyo-ekonomik olarak her türlü şansını kaybedince de **esasta** ondan iyice sakınmaz hale gelmiştir. **Görünüşte** ise hâlâ "irtica hortluyor" masalıyla kitleleri oyalayıp, "irtica'nın gerçek kaynağına inilmesini engellemeye çalışmaktadır.

Buradan da anlaşılacağı gibi, Kemalist burjuvazi için İslam, artık tamamen "taktik bir güç" haline gelmiştir. Sözde "irtica"ya ne kadar "hortlaması" gerektiğini tembih ettikten ve buna uymayabilecekleri "iyi saatte olsunlar"a emanet ettikten sonra, ortada burjuvazi açısından bir mesele kalmamaktadır.

II.

Öyleyse İslamcı akımların son yıllarda artan etkinliğini önemsemeyelim mi? Tabii ki hayır. İslam'ın son yıllarda artan etkinliğini ve bunun özellikle emekçi kitlelerin bilinçleri üzerinde yaptığı tahribatı önemsemek ve onunla mücadele etmek, ama Kemalist burjuvazinin oyununa da ortak olmamak gerek.

Önce tarikat ne demektir?

"Tarikat kulu Tanrı'ya ulaştıran, zevk, neşe, irfan, aşk ve cezbe yoludur... Tarikatın esası tasavvuftur."[2] Tarikatın teorik olarak siyasi bir hedefi yoktur, bir aydınlanma yoludur.

Tarikatların yayılması, dinî dogmaları katı bir tarzda devlet yönetimine hakim kılan zihniyete, genellikle karşı bir işlev görmüştür. Özellikle Şiî tarikatları, şeriatçıların, medreselilerin, acımasız katı din anlayışlarıyla devletin yanında yer almalarına, vergi toplamaktan, halkı savaşlara sürmekten başka kaygısı olmayan hükümetlere yardımcı olmalarına çoğunlukla bir karşı çıkmayı da içeriyordu. Ancak, tarikatlarda hakim motif gizemcilik, tevekkül ve şeyhin mutlak egemenliğidir.

Klasik anlamda tarikata girmek için belli aşamalardan geçilmesi gerekir. Bu aşamaların adları tarikattan tarikata değişebilmekle birlikte, hizmet ettikleri amaç açısından özde aynı şeyleri ifade etmektedirler.

Tarikata girenlerden istenen şeyler şunlardı: Önce bir şeyhe bağlanılacak; yalan söylemek, haram yemek, zina etmek, eliyle koymadığını almak, gözüyle görmediğini anlatmak, adam çekiştirmek yok; sözde durulacak, iyilik edilecek, vefalı olunacak, başkalarının ayıpları görülmeyecek, her sınıftan insan, yoksul zengin eşit tutulacak, dünya malına gönül verilmeyecek, tarikat sırları ne olursa olsun açıklanmayacak...

Günümüzdeki tarikatlar klasik tarikat tarifinden ve örgütlenmesinden oldukça uzaklaşmışlardır. Özellikle son dönemlerde ortaya çıkan tarikatlar daha çok bir "siyasal örgütlenme" kimliğine yakın durmaktadırlar. Aynı zamanda son yıllarda "tarikatların şirketler kurarak ticaret yaşamına girdiği ve bu yolla büyük mali kaynakları kontrol edebildiği söylenebilmektedir."[3]

Ayrıca yine son zamanlarda tarikatlar kendilerini farklı dergiler vasıtasıyla da ifade etmeye başlamışlardır. Mesela Nakşibendî tarikatına mensup olanlarca çıkarıldığı bilinen aylık "**İslam**" dergisinin tirajı 100.000 dolayındadır. Nakşibendiler ayrıca **Mektup, Altınoluk, Aile ve Kadın, İlim ve İnsan, İnsan ve Kâinat** gibi dergiler de çıkarmaktadırlar. Bunun gibi Nurcular da **Sızıntı** (aylık, tirajı 80.000 dolayında), **Zafer, Köprü, Doğuş, Sur** vb. dergiler vasıtasıyla kendilerini ifade etmektedirler. Nihayet İslami dergi piyasasında tarikatlardan bağımsız grupların da mesela **Atılım, Kitap, İktibas** gibi dergiler çıkardıkları bilinmektedir.

III.

İslamcı akım ve tarikatların birinci derecede etkili olduğu bölgeler, pre-kapitalist ilişkilerin henüz çözülmediği bölgelerimizdir. Bunun sebebi malum. İkinci derecede etkili olduğu yerler ise, kapitalistleşmeyle mevcut statülerini kaybetmiş kişilerin, gelişen kapitalizm karşısında tutunamamış kır kökenli vatandaşlarımızın yoğunlukta bulunduğu kentlerdeki gecekondu bölgeleri ve dar gelirlilerin oturdukları semtlerdir. Bu sosyo-ekonomik taban dinde manevi bir zenginlik keşfetmek için pek elverişlidir. Gelişen kapitalizmin kendilerinde yarattığı statü ve gelir kaybını, ahlâksızlık, üçkağıtçılık, manevi değer azlığı vb. unsurlara bağlayıp bu düzenin "yabancılaşmış" bir düzen olduğunu düşünerek, eski güzel ve adil günlere, "altın çağa" dönme özlemiyle tefekküre dalmak... Hem zaten "din, baskı altında ezilen yaratığın bir iç çekişi, kalpsiz bir dünyanın kalbi" değil midir?[4] Kapitalist toplumun temel kutuplaşmasını bilince çıkartamadığı için, bilince çıkartabildiği "kimliksizlik" duygusunu, "bizlik" motifini veren ve hemen yanıbaşındaki uyuşturucu bir altkültürle giderme çabası...

İşte tarikatların hızla sempatizan toplamalarına kaynaklık eden en önemli iki sosyo-ekonomik temel budur sanıyorum.

IV.

Türkiye'de son yıllarda kayda değer politik faaliyet gösteren tarikatların hemen tamamı sünni olup, özellikle önemlileri şunlardır: Nakşibendiler, Süleymancılar, Nurcular. Bunlardan başka Kadiriler, Rıfailer, Fethullahçılar, Işıkçılar gibi tarikatlar da zaman zaman önemli politik aktivite göstermektedirler.

Bir de aslen Türkiye dışındaki Müslüman ülkelerde çalıştıkları halde, Türkiye'de de örgütlenmek isteyen marjinal İslami gruplar vardır: Hizbullahçılar, Müslüman Kardeşler, Hizbüt Tahrirciler gibi.

V.

Nakşibendilik

Buharalı Muhammed Bahâüddin tarafından 14.yy'da kurulan ve şu anda Anadolu'daki en yaygın sünni tarikatı olan Nakşibendilik Türkiye'deki siyasal tarikatların en büyüğü olup Anadolu'da 14 ayrı kolu bulundu-

ğu söylenmektedir. Nakşiler bütünsel bir yapıya sahip olmadıkları için, tüm tarikatı kapsayan ortak bir politik tavır alamamaktadırlar. Mesela Nakşilerin bir kanadı 80 öncesinde MSP'yi desteklerken, diğer bir kanadının AP'yi destekledikleri bilinmektedir.

29 Kasım seçimlerinde Nakşibendiler yine çoğunlukla ANAP'ı desteklediler ve şu anda da ANAP içinde en fazla yandaşı olan onlar. Aralarında bizzat Özal, Yusuf Özal, Mehmet Keçeciler, İsmail Dayı, Kazım Oksay, Vehbi Dinçerler, Ekrem Pakdemirli, Hasan Celal Güzel, Hüsnü Doğan, Cemil Çiçek, Ahmet Karaevli vb.'de sayılıyor.[5]

Ama yine 29 Kasım'da, Nakşilerin önemli kollarından birinin şeyhi olan Prof.Esat Coşkun'un, müridlerinden RP'yi desteklemelerini istediğini biliyoruz.

Süleymancılık

Türkiye'nin en monolitik tarikatı Süleymancılıktır. 1940-1950'li yıllarda Arapça dersleri verip, Kur'an kursları yöneten Rumeli göçmeni Süleyman Hilmi Tunahan tarafından kurulan bu tarikat, laikliğe, cumhuriyete ve Kemalizme karşıdır. Ancak ulusal kurtuluş savaşına sahip çıkmaktadır. Çünkü bu savaş Tunahan'ın gayret ve duaları sayesinde kazanılmıştır.

Süleymancılık Kur'an kursları vasıtasıyla örgütlenmektedir. Süleymancıların işlettikleri 2000'e yakın Kur'an kursunda 100.000 civarında çocuğun "eğitim" gördüğü bilinmektedir. Süleymancılar ayrıca biçki-dikiş, muhasebecilik, halıcılık vb. kurslar vasıtasıyla da örgütlenmektedirler. Mali kaynakları geniştir. Ayrıca Avrupa'da İslam Kültür Merkezleri Birliği adıyla örgütlenmektedirler.

Şimdiye kadar hep iktidar adayı olan en güçlü sağ partiyi destekleyen ve 6 Kasım 83 seçimlerinde ANAP'a oy veren Süleymancılar, 28 Eylül ara seçimlerinde (ANAP'ın son yıllarda Süleymancıların üstüne fazlaca gitmesi yüzünden) DYP'yi desteklemişler, ancak 29 Kasım seçimlerinde Süleymancılar tekrar ANAP'a tam destek sağlamışlardır. Şimdiki parlamentoda ANAP'ta Süleymancıların yandaşı olan bir milletvekilinden söz edilmektedir. (ANAP Antalya Milletvekili Hasan Çakır)

Nurculuk

1952'den sonra gelişen Nurculuk akımını kuran 1873 Bitlis doğumlu, eski adıyla Said-i Kürdîya sonraki adıyla Said Nursî'dir. Disiplinli bir eğitimi olmayan Nursî 31 Mart Vakası'na karıştığı için sürgün cezasına mahkûm edilmiş, Cumhuriyet döneminde sürekli takip altında olmuş, yaşamı boyunca pek politikaya karışmamış, onun yerine 130 parçadan oluşan Risale-i Nur adlı eserinin yazımı ile uğraşmıştır. Bu eser daha sonra Nurcuların öğretisi olmuştur.

Nurcuların da Nakşiler gibi, hiyerarşik bir yapısı yoktur. Bunlar Türkiye'nin ikinci büyük siyasal tarikatıdırlar. Ancak özellikle 60'lı yıllarda başlarından geçen bölünme olayı bu tarikatı güçten düşürmüştür. 60'lı yıllarda Risale-i Nur'un Latin alfabesiyle dizilip basılması söz konusu olmuş, sonradan kendilerine okuyucular grubu denilen bir grup Nurcu bu işe rıza gösterirken, başını Ispartalı hattat Hüsrev Altınbaşak'ın çektiği bir başka grup bu işe karşı çıkmış, Risale-i Nur'un eskisi gibi Arap harfleriyle yazılması ve elle çoğaltılması gerektiğini savunmuştur. Tartışmaların sonunda bu grupların siyasal davranış şekilleri de farklılaşmıştır. Mesela yazıcılar grubu o zamanki Milli Nizam Partisi'ni desteklerken, okuyucuların AP'ye yöneldikleri, bir grubun ise MHP içinde saf tuttuğu söylenmektedir.

Nurcuların daha sonraki bölünmelerinin nedeni ise tamamen siyasidir. Tarikatın önde gelenlerinden Erzurum'lu bir hocanın 1982 Anayasası'na evet oyu verilmesini telkin etmesi tekrar bir iç çatışmaya neden olmuştur. Nurcuların radikal kanadını oluşturan Fethullahçılar politika ile uğraşmama tezini kabul etmemişlerdir.

Nurcuların klasik çizgisi DP-AP-DYP çizgisidir. Seçimlerde Nurcuların iki kanadı da DYP'yi desteklemişlerdir. Ayrıca Nurcular neredeyse 12 Eylül Harekâtına karşı çıkan tek dini grup hüviyetindedirler. Ancak Nurcuların da iktidar partisinde bir milletvekili ile temsil edildikleri söylenmektedir. (ANAP Erzurum Milletvekili Mehmet Kahraman)

Diğerleri

Yukarıda çok kısa değinilen tarikatlar dışında, siyasal çalışması olan en büyük tarikat Kadirilik'tir. Tarihsel kökenleri yüz yıllar öncesine giden bu tarikatın mensupları fazla olmamakla birlikte, ortak politik tavır alabildikleri için özellikle Karadeniz ve Marmara bölgelerinde etkince bir siyasal odak olabilmektedirler. Kadirilerin genel politik tutumları iktidardaki sağ partiyi desteklemektir. Son 29 Kasım seçimlerinde de ANAP'ı desteklemişlerdir.

Önemsenmesi gereken bir başka tarikat da Rıfailik'tir. Rifailer 80 öncesinde MHP'yi desteklemişlerdi. 29 Kasım'da ise ikiye bölündüler. Bir kısmı ANAP'ı desteklerken, bir bölümü de yuvaya döndüler ve oylarını MÇP'ye akıttılar.

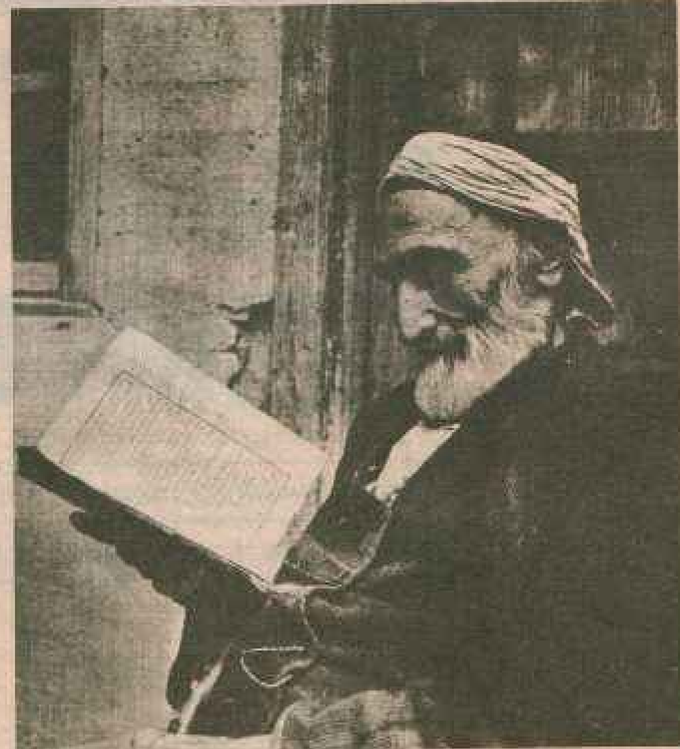
Ayrıca Hizbullahçılar, Hizbüt Tahrirciler gibi grupların oyları 29 Kasım'da da klasik çizgilerinde kaldı. Yani RP'ye gitti.

VI.

Türkiye'de 80 sonrasında İslam, kontrollü bir yükseliş içersindedir. Kemalist burjuvazi bu yeni dönemde Kemalist ideolojiyi Türk-İslam sentezi ideolojisiyle yedeklemek istiyor. Aslında bu ayrıca incelenmeyi gerektirecek kadar önemli bir konudur. Problemin başka yönlerini bir yana bıraksak bile, andığımız durumun, bazı başka kurumlarla birlikte tarikatlara da daha yumuşak bir bakışı getirmekte olduğunu söyleyebiliriz. Bu, son zamanlarda iyice güncelleşen tarikatların sempatizan sayılarındaki dışardan gözlemlemeye çalıştığımız artışı bir yönüyle açıklar.

Ama işin bir diğer yanı da var. 12 Eylül şartlarında yaşamak zorunda bırakılan kitleler, düzene karşı biriken tepkilerini dile getirecek ya da dönüştürecek daha az tehlikeli başka bir yol bulamadıkları takdirde ister istemez dine ve tarikatlara yapışacaklardır. Zaten rejimin amacı da budur: Kitlelerin tepkilerini böylesi düzen içi, kontrollü yollara çekip, etkisiz hale getirmek.

Hiç kimse üzerinden faşizmin geçtiği bir tek toplum gösteremez ki, o toplumun vatandaşlarının arasında mistik öğretilere rağbet artmamış olsun. Krize uyum teorisinin en önemli bileşenlerinden biri, mistik davranış ve düşünme kalıplarının toplumu görülmedik bir hız

▲ *Başka bir dünya. Bu düzenin "yabancılaşmış" olduğunu düşünerek, eski güzel ve adil günlere, "altın çağa" dönme özlemiyle tefekküre dalmak...*

ve yaygınlıkta sarmasıdır.

Tarikatların ne tip bir ihtiyacı karşıladıkları böyle bakınca hemen anlaşılabilir. Ancak tabii bir de özellikle dördüncü ve beşinci bölümlerde çok kısaca anlatmaya çalıştığımız tarikatların bünyesel özellikleri var. Peki bu bünyesel özelliklerden ne gibi sonuçlar çıkartabiliriz?

Öncelikle tarikatların Türkiye'de bir kaç ender durum dışında bizzat devlet tarafından desteklendikleri sonucunu çıkartabiliriz. Zaten tarikatlar da genel olarak iktidar partisine oy vererek bu konuda siyasi duyarlık sahibi olduklarını ispatlamaktadırlar.

Bunun dışında desteklenen siyasi partinin seçimden seçime değişmesi, radikal İslami ilkelere önem vermekten daha çok, tarikatların iktidara yakın olmaya ve parsa toplamaya (devlet kademelerinde yuvalanma, mensuplarına sağlanan mali imkânlar, tarikat çalışmalarında serbestlik vb.) önem verdiklerini göstermektedir.

Son olarak eklemek gerekir ki, Türkiye'de tarikatlar aslında önemli bir siyasal güç odağı değildirler. Öyle sanıyorum ki çok çok, etkin oldukları seçim bölgesinde, eğer yaklaşık bir denge durumu varsa, sağ siyasi yelpaze açısından hesaba katılacak marjinal gruplardır. ■

DİPNOTLAR:

1. *Gencay Şaylan, İslamiyet ve Siyaset, sahife 36., V Yayınları.*
2. *Abdülbâki Gölpınarlı, Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, sahife 186. Gerçek Yayınevi.*
3. *Gencay Şaylan a.g.e., sahife 93.*
4. *Felsefe Dergisi, Sayı 88/1, sahife 127., K.Marx, "Hegel'in Hukuk Felsefesini Eleştiriye Katkı'ya Giriş", De Yayınevi.*
5. *Bu ve bundan sonra verilecek bu tip bilgiler için bkz: Gencay Şaylan, İslamiyet ve Siyaset, V Yayınları ve Tempo Dergisi, Sayı: 5, Ocak 1988.*

İsmet Özel Türkiye'de İslamiyetin konumunu anlatıyor

"DENİZ DALGALANIR, TÜRKİYE İSLAMLAŞIR"

Türkiye'de Müslümanlar kanun hakimiyetini savunurlar. Yani kanunların uygulanmadığı bir ortam varsa, kanun hakimiyeti ve hukukun üstünlüğü problemi bizim için birinci problemdir.

Şiir ve politika alanında insanın ne yaptığı, nerede olduğu ölçüsünün ölümde olduğuna inanan bir şair İsmet Özel. Bu yüzden de bunları biyografisine katmıyor. 1944'te Kayseri'de doğmuş. Bir süre Ankara SBF'de okumuş, ama Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirmiş. Önce sosyalist olmuş, sonra İslamı seçmiş. Şimdilerde Fransızca okutmanlığı yapıyor.

▼İsmet Özel. "İslamiyet tarihin bütün çağlarında seçkinlerin dini olmuştur."

▶12 Eylül'den sonra İslama rağbet arttı, artıyor da giderek. Siz bu olguyu neye bağlıyorsunuz?

Bu olguyu önce incelemek gerekir. Acaba İslam'a rağbet arttı mı? Çünkü yüzeyde bazı olaylar bizi yanıltabilir. Şöyle bir görüntü var. Üniversite gençleri arasında İslamiyeti bir düşünme biçimi, bir davranış biçimi, hayat tarzı olarak benimseyen insanların sayısı geçmiş dönemlere göre yüksek. Bu bence nitel olmaktan çok, nicel bir vakıa. İslamiyet Türkiye'de çözümlerini de yahut muhtemel çözümlerini de getiren sosyo-politik bir tez olarak ortaya çıkmış olsaydı, o zaman 12 Eylül'den sonra Türkiye'de üniversite gençleri arasında Müslümanlığı önemseyenlerin sayısının artmasını çok önemli ve mutlaka araştırılıp, boyutları öğrenilmesi gereken bir şey saymamız gerekirdi. Ama bugünkü haliyle buna hafif yaklaşımlarda, hafif açıklamalarda bulunabiliriz. Bunların başında bence Türkiye'de genel olarak sol denilen içinde sosyalist, kısmen komünist, bazen Marksist unsurların bulunduğu politik kampın çöküntüye uğraması önemli bir etkendir.

Bir nokta bence çok önemli. Yani sol gücünü kaybetti de İslamiyet güç kazandı gibi net bir karşılaştırmaya gitmek istemiyorum. Çünkü bahis konusu olan yeni insanların eğilimleridir. Yani yeni insanlar karşılarında kendilerine hitap edecek ve kendileri için belli beklenti alanları getirecek canlı unsurlar bulmadılar. Ama açıklanamayan kısım da şudur. Dirijan Müslüman unsurlar da bulmadılar. Bu demek ki toplumun kendi yapısında gidilebilecek yolların sınırlılığı ile alâkâlı. Schopenhauer'in bir sözü var: "İstediğimizi isteyebiliriz ama neyi isteyeceğimizi isteyemeyiz." Yani Türkiye'de zaten ne olunabilir... İnsan istediğini olabilir ama ne olunabileceğinin sınırları vardır.

▶Daha doğrudan sorayım. 12 Eylül sonrasında devletin tümden İslamı teşvik edici bir niteliği ortaya çıkmadı mı?

Burada şuna dikkat etmek lazım. Eğer üniversite gençlerinin politik görüşlerini etkileyebildiyse, bu alanda yaptığı şey İslamı seçmeyi değil, devletin işine karışmayacak bir yolu seçmeyi teşvik etmiş olabilir. Anlatabiliyor muyum?

▶Peki İslam devletin işine karışmayacak bir yol mu?

Yani zaten senin sorun o: Acaba İslamı devlet teşvik etti mi?

▶Demek ki etmedi.

Benim görüşüme göre devlet özellikle bundan kaçınmıştır. Yalnız şurada bir nokta var. Yani 12 Eylül'den sonra Müslüman gençler devlet kadrolarında biraz daha kolay iş bulabildiler varsayalım. Bunun sebebi onların Müslüman oluşları değildir, biraz önce dediğim gibi devlet için tehlikeli olacak başka bir şeyi seçmemiş olmalarıdır. Eğer bu aynı zamanda İslami bir görüş olarak da belirmişse, o zaten işe alınmadı. Anlatabiliyor muyum? Yani Müslümanlığı da belli bir politik kararlılık olarak belirlenmişse adam için, o bundan dolayı müsamaha görmedi devletten.

▶O zaman mesela Hasan Celal Güzel Müslüman değil.

Şimdi şöyle bir şey var. Süleyman Demirel Müslümandır. Süleyman Demirel Müslüman olduğuna göre Hasan Celal Güzel de Müslümandır. Bizim dinimizde ehl-i kıble tekfir edilemez. Yani bir adam namaz kılıyorsa, devamlı kılması da şart değil, ben o adamı namaz kılarken görmüşsem artık o adama kâfir diyemem. Bence kâfir, kıblesi benimkinden farklı olan birisidir. Başka bir kıblesi olana kâfir derim, ya da kıblesinde hem Kâbe'ye yönelmiş hem de yanında bir put duruyorsa o zaman da müşriksin derim. Ama elbette Hasan Celal Güzel tipinde insanlar devlet için temiz sicil göstermiş insanlardır. Onlar belli ilkeleri değil, devlete sadakati ön plana almışlardır.

Bu sadakat dediğim gibi, hedeflere ve ilkelere sadakat değil, tamamen fiili güce sadakattır. Aslında bunu devlet olarak bile tanımlamak zor. İngilizcede "power" dediğimiz o güce, iktidara olan sadakat.

▶1986 yılının sonlarında Nokta'nın Prof.Onur Kumbaracıbaşı'ya yaptırttığı bir araştırmada vatandaşların % 50,3'ünün Kur'an kurslarını olumlu karşıladıkları ortaya çıktı. Ama aynı vatandaşlar arasında tarikatları onaylayanların oranı % 14,2'ye inerken, şeriat düzenine olumlu bakanların oranı % 7,1'de kalıyor. Oysa biz biliyoruz ki, İslam bir devlet dini. Bu vatandaşlar da Müslüman olduklarını iddia ediyorlar. Ne diyeceksiniz?

İnsanlar Müslüman olmayı bir kere özel siyasi bir tercihin dışında, günlük hayatlarının kaçınılmaz bir öğesi olarak kabul ediyorlar. Kur'an kurslarının sempatik görünmesinin sebebi budur. Devlet ilkokul dördüncü sınıftan itibaren Kur'an-ı Kerim dersleri koysa hiç kimse Kur'an kursları için olumlu oy kullanmayacaktır. Yüzde yüz eminim. Bu belli bir

boşluğu doldurduğu için kaçınılmaz bir şeydir. İkinci unsur tarikatlar. Tarikatların kısmen, yani Kur'an kurslarından biraz daha az rağbet görmesinin sebebi...

▶ Bayağı az, yani % 14,2'ye iniyor.

...Tarikatların ikili fonksiyonu. Bir, sosyal örgütlenmeyi kolaylaştıran bir unsur oluşu, tarikatlara olumlu bakmayı sağlıyor. Bunun yanı sıra resmi görüş karşısında endişe verici bir pozisyona sahip oluşu da bu oranın tamamen azalmasına sebeb oluyor. Yani bir insan Kur'an kurslarına çocuğunu gönderirken Müslümanlığından vazgeçmediğini göstermiş oluyor. Ama kendisinin bir tarikata girmesi söz konusu olduğunda, bu defa tehlikeli bir vatandaş oluyor muyum düşüncesini kafasında taşıyor. Ne münasebet diye cevaplandırırsa giriyor, belli olmaz diye cevaplandırıyorsa -ki Türkiye'de elbette herkes kolaylıkla belli olmaz diye cevaplandıracaktır- girmiyor ve onlara karşı olumsuz bir davranışta veya tutumda kalıyor.

▶ İşte tam da burada İslamın bütünsel bir din oluşu, hatta direkt politik bir din oluşuyla Müslümanların bu tavırları arasında bir çelişki var gibi. Fakat bu çelişkinin ortadan kaldırılması için de galiba pek bir çaba yok.

Ama üçüncü noktaya geleceğiz, bir de biliyorsun ki şeriat düzenine evet diyenler iyice azalıyor. % 7'ye iniyorlar. Haa, dünyanın her yerinde, belli bir azınlık, belli bir seçkinler grubu vardır. Bu kaçınılmaz bir şeydir. Ve geniş bir halka halinde ona uyanlar, sürüklenenler vardır. Yani bu sınıflandırmada Kur'an kurslarına evet diyenler sürüklenenlerdendir. Tarikatlara evet diyenler nispeten kendilerine belli seçmeleri uygun gören insanlardır. Ama şeriat düzeni isteyenler ise, doğrudan doğruya toplumun seçkinleri olmaya adaylık koymuş insanlardır. Yani Kur'an kursuna çocuğunu gönderen adamda ve tarikata giren adamda uyuyan şeyi sadece bunlar deklare etmişlerdir. Yani galiba sorunu şöyle sormak istiyorsunuz. Diyorsun ki, madem ki İslam bir külli anlayıştır, bir devlet dinidir, niçin Kur'an kursuna evet diyenlerin oranında şeriat düzenine evet diyenler olmuyor? Bu çok anlaşılır bir şeydir bence. Çünkü öncüler her zaman azınlıktadır.

▶ Ama Müslümanlık sadece öncülerin dini midir? Kitleler...

Hayır efendim, bir kere bütün dinler kitlelerin dinidir. Fakat İslamiyet her zaman öncülerin dinidir. Ama İslamiyet ruhbanı olmayan bir dindir. Yani seçkinler ve öncüler üstün hak ve imtiyazlara sahip değildir. Bütün olay bundan ibarettir. Yani birtakım insanlar seçkin oldukları için diğerlerinin uzanamayacakları güçleri ellerinde tutmazlar. Seçkinlerden olmak için bile bir duvar yoktur. Ama her zaman İslamiyet tarihinin bütün çağlarında seçkinlerin dini olmuştur.

▶ Bir başka konuya geçmek istiyorum. Son zamanlarda Atatürkçülük ile İslam bağdaştırılmaya çalışılıyor. Aslında kanımca Atatürkçülük açısından ortada pek bir sorun olduğu söylenemez. Peki islam bu iş_ ne diyecek?

Kemalizm Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojilerinden biridir. T.C., Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmiş bir devletin kalıntıları üzerine kurulmuştur. Böyle bir kuruluşun vuku bulması için bazı şartlar gerekiyordu. Yani galipler, mağluplara moda tabirle "dayattılar". Bunlardan birincisi üç düşünceden uzak kalmaktı. Bolşevizm, Turancılık, Panislamizm. Yani devlet bu üç düşünceyi benimsemeyecekti. Bu birinci şarttı. İkinci şart, bu üç düşünceden en azından ikisine destek olabilecek olan kültürel temelin zayıflatılmasıydı. Eğer Türkiye'de hilafet kaldırılabilirse, saltanat biraz daha siyasi bir şey, ama hilafet kaldırılabilirse, ve Türk toplumunun İslam kültürü ile bağı koparılmasa bile, gevşetilebilirse, -ki koparılma derecesine kadar gevşetilmiştir- biraz önce tehlikeli sayılan iki görüş, yani Panislamizm ve Turancılık da zaten zayıflar. Turancılığın diyeceksiniz ne ilgisi var İslamiyetle? Çok bariz bir şey. Dünyada Türk kalabilmiş bütün kavimler Müslüman kavimler. Yani Türkler birbirleriyle bağlantılarını sadece İslamiyet yoluyla kurabiliyorlar. Başka Müslüman kavimlerle de bağlantılarını kurabiliyorlar ama kendi bağlarını kurmak için bu önemli. Dil de çok önemli. Yani Arapça'nın bütün Müslüman, Arap olmayan bütün Müslüman kavimlere yaptığı etki, bağlantıyı da kolaylaştırıyor. Her neyse... T.C.'nin vücut bulabilmesi için, şu anda siyasi yapımıza egemen olan espri en azından dış görüntü olarak kabul edilmeliydi. Bunun kabul edilebilmesi için, çok garip bir paradoks görünüyor, kullanılabilecek tek ideoloji İslam'dı. Yani İslam'dan uzaklaşabilmek için Müslümanlığı kullanmalıydı T.C. Bir, Müslümanların itaat duygusunu kullanmak zorundaydı, itaat duygu ve düşüncelerini kullanmak zorundaydı. İki, yürürlükte olan İslami kurumların aslında İslami olmadığını, İslamın gerçek özünün farklı olduğunu söylemek zorundaydı. Bu ihtiyaca modernist İslamcıların 18.yy'dan itibaren en çok 19.yy'da geliştirdikleri tezler tam oturuyordu. Dolayısıyla mesela Mehmet Akif ile Mustafa Kemal'in en azından hilafetin kaldırılmasına kadar aralarında hiçbir endişe ve güvensizlik doğmaksızın, birlikte mücadele edebilmeleri mümkün oldu. Başlangıçta T.C. İslami tezleri kendi varlığı için bir temel taşı haline getirdiğinden, her aşamada İslamiyet aynı görevi yüklendi. Demokrasiye geçerken, sosyal devlet yaklaşımını benimserken, şimdi de efendim diyelim ki ortak pazara girerken. Yani Türkiye'de büyük Müslüman çoğunluğu harekete geçirmek -ama bu büyük çoğunluğun en önemli özelliği de düşünmemektir- için bu iyi bir motiftir. Böylece sadece problemin bir kısmını aydınlatabilirsiniz, dolayısıyla da problemin aydınlattığınız kısmı hakikaten doğrudur.

▶ Şimdi ortaya şöyle bir şey çıkıyor. Kemalistler açısından sizin yaptığınız İslam yorumu bir kötüye kullanma iken, sizin yukarıda söylediklerinizden de Kemalistlerin modern İslamcıların tezlerine dayanarak yaptıkları İslam yorumunun tamamen kendi ihtiyaçlarından kaynaklanan bir kötüye kullanma olduğu ortaya çıkıyor. Fakat biz şimdi şunu aydınlatmak durumundayız: İslami etki altına giren yığınlar Kemalistlerin İslam yorumuna uygun bir tarzda mı yoksa sizin deyimlerinizle seçkinlerin dini olan İslam doğrultusunda mı hareketleniyorlar? Cevap verirken eğer ikinci şıkkı öne çıkartacaksanız, bunun belirtilerini de bize göstermenizi isteyeceğim.

Hiç şüphesiz ki, Türkiye'de devlet çok büyük bir güç ve devletin önerdiği tarzda bir İslami tutum en yaygın olan tutumdur. Eğer Türkiye'de Müslümanların sayısında, İslami davranışları önemseyenler arasında sayıca bir artış varsa, bu artışın büyük bir kısmı hiç şüphesiz ki, devletin istediği istikamettedir.

Şimdi iki taraf varsa; bir, devletin istediği Müslümanlık varsa, bir de devletin istediğini istemediğini önemsemeden İslamiyeti öne süren Müslümanlık varsa, devletin tutumu ikinci kısmı besleyecektir.

▶ Son zamanlarda İslamcılarla solcuların işbirliği üzerine değişik teoriler üretiliyor. 12 Eylül rejiminin farklı açılardan da olsa mağdurları olan bu iki kesim bu belayı baştan savuşturmak için hiç olmazsa, işbirliği yapabilir gibi görüşler var. Siz bu meseleyi nasıl görüyorsunuz?

Fransa'da ve İtalya'da komünistlerle Katoliklerin işbirliği yapması anlaşılmaz bir şey değildir. Çünkü ikisi de vardır; örgütlü bir Katolik kilisesi, örgütlü bir komünist partisi. Ama Türkiye'de sosyalizm yoktur; olduğu kadarıyla da, bunun altını çizmek istiyorum, Kemalizmin kayınbiraderidir. Yani eğer Türkiye'de sosyalizm varsa ancak Kemalizmin kendisine sağladığı alt sınırdan sonra varlığını ortaya koyabilir. Demek istediğim Kemalizm ile Türkiye'deki sosyalist yaklaşımın paralel oluşunda Marksist önyargılar bakımından bir çelişki yoktur.

Voltaire'in "düşüncelerinizden nefret ediyorum, fakat düşünce özgürlüğünüzü korumak için ölüme hazırım" sözünü kabul etmiyorum. Ben kendi özgürlüğüm için çalışıyorum. Benim özgürlüğüm sizinkini ortadan mı kaldırıyor? O sizin probleminiz.

Ancak, Türkiye'de Müslümanların sosyalist ya da komünist güçlerle dayanışma ihtiyacı yok. Böyle şeylerin ihtiyaçtan doğması lazım. Yani komünistler varsayalım Türkiye'de demokrasi için çok önemli bir gücü temsil etmektedirler. Müslümanlar da demokratik bir ortamda kendi taleplerini sarahâtle ve güçle dışa vurabileceklerine inanmaktadırlar. O takdirde en azından demokratik bir ortama ulaşılabilmesi için işbirliği düşünülebilinir. Ama dediğim gibi Türkiye'de işbirliği yapılabilecek bir sosyalist güç yoktur.

▶ Olsaydı...

İkincisi, Müslümanlar Türkiye'de toplumun ayrıksı bir unsuru olarak yola çıkmamaktadırlar. Yani Türkiye'de Müslümanlar zaten olması gereken şeyi savunarak politika yapıyorlar. O yüzden Müslümanların yeni bir ortamda yeni tezlerle ortaya çıkmalarından çok, kendi inanç bütünleri içersinde haklarının tanınması mücadelesi söz konusudur. Burada işbirliğine yanaşmayacak olan sosyalistler olacaktır. Çünkü Müslümanlar sadece Müslüman olmayı ön plana alarak politika yapacaklar, sosyalistler ise eğer Müslümanlar Müslüman olmayı bu kadar önemserlerse kendilerine bir alan kalmadığını göreceklerdir. O yüzden Türkiye'de bu iş sadece böyle Batı benzeri bir yaklaşımla ele alınabilir. Ama Türkiye'nin bünyesi Batı benzeri bir yaklaşımı kaldırabilecek özellikleri taşımaz bence.

▶ Peki hazır söz buradayken diyelim ki İslami yükseliş bu biraz önce söylediğiniz hedefe ulaştı. Doğal olarak komünistlerin örgütlenme hakkını tanımayacak değil mi?

Müslümanlar eğer Türkiye'de yönetime et- ▶▶

kili olurlarsa komünistlerin örgütlenmesine izin verecekler mi? Soru bu mu? Hayır.

▶Peki konuyu değiştiriyorum. Konu Türkiye'de tarikatlar ve tarikatların siyasallaşması. Ne düşünüyorsunuz?

Evet, gerçeklere dönerek meseleyi ele alalım diyorum. Türkiye'de tarikatlar bugün yürürlükte olan kanunların gözünde yasa dışı kurumlardır. Bir kere tarikatlar tanınan bir sosyal güç değillerdir. Dolayısıyla tarikatlar varlıklarını yasaların askıya alındığı ortamda sürdürebilirler. Yani bir çeşit kanuna karşı hile belki, bilmiyorum. O yüzden tarikatların siyasi gücü, Türkiye'de devletin tarikatlara bakışıyla sınırlıdır. Eğer devlet tarikatların varlığını tehdit eden bir tutum takınırsa, tarikatların da varlıklarını korumaları eğer birinci plandaysa, devletin istediği yönde bir siyasi tercih yapmaları kaçınılmaz bir şeydir. Eğer tarikatlar bağımsız tercihler yapabilecek konuma sahip olsalardı o zaman bu soruyu cevaplandırabilirdim. Ama Türkiye'de tarikatların bağımsız bir siyasi gücü olduğunu ben sanmıyorum. Sadece kendi mevcudiyetlerini korumak için politika yapıyorlar. Yani yürürlükteki siyasi gücün imkânlarından ve hoşgörüsünden yararlanabilecek bir çizgi benimsemişler kendilerine. Bu, günlük gözlemlerle de ortaya çıkabilen bir şeydir.

▶Geçen gün Kenan Evren "aslında mezhep ya da tarikat ayrımıyla halkı bölmeye lüzum yok, çünkü isteyen istediği tarikata girsin, gibi bir şey dedi. Bu bir tür izin de sayılabilir. En azından yumuşak bir tavırdır. Ama Süleymancılar hakkında soruşturma açtıran da Kenan Evren'dir. Bu noktada tarikatların hem anlayış görmeleri, hem de had bildirme girişimleriyle karşılaşmaları açısından nasıl bir manzara çizebilirsiniz?

Bence meseleye söz konusu tarikatların bizatihi hangi odaklarla bağlantılı olduğu noktasından cevap verilebilinir. Süleymancılık bu güne kadar yaşadığımız 30 yıllık bir geçmiş içersinde Türkiye'de bağımsız bir İslami siyasi alternatifin doğması yolunda hiçbir faaliyette bulunmamıştır. Buna mukabil birtakım mevkilerin ele geçirilmesi ya da birtakım fırsatlardan istifade edilmesi yolunda bir grup dayanışması içinde bir şeyler yapıyorlar sanıyorum. Ama MSP'nin canlı olduğu dönemde en ciddi MSP aleyhtarı gruplarından birisi Süleymancılardı.

Tarikatların bağımsız siyasi gücü olduğunu sanmıyorum. Kendi mevcudiyetlerini korumak için politika yapıyorlar. Yani yürürlükteki siyasi gücün imkânlarından ve hoşgörüsünden yararlanabilecel benimsemişler kendilerine.

Burada şunu söylemek istiyorum özel olarak; tarikatlar bu topraklarda İslami bir görüşün gerçekleştirilmesi yolunda özel bir görüş geliştirmiş değillerdir, bu bir. İkincisi, her tarikata yüklendiği siyasi fonksiyon açısından farklı farklı bakmak lazımdır.

▶Mesela?

Yani şimdi Türkiye'de Nakşibendilik çok yaygındır. Bütün Nakşibendi tarikatları Türkiye'de milli hedeflerle kendilerini uyum halinde tutmak gayretini göstermişlerdir bugüne kadar. Ve mesela Süleymancılığı normal Nakşi tarikatı saymak mümkün değildir. Söylemek istediğim şey şu, Türkiye'de Müslümanlık olarak meselemiz bir takım siyasi oyunlara alet olan örgütlü bir güç veya güçler bir tarafta, bir de özüyle sözü büyük ölçüde uyum halinde olan ve İslami talepleri olan örgütlü güç diğer tarafta olmak üzere değerlendirilebilinir. Bir kere tarikatların büyük bir kısmı "volk İslam"la yakın bağlantılıdır ve dolayısıyla Ahilerden, yani lonca döneminden gelen bir geleneği sürdürmektedirler. Yani toplumun birbiriyle bağını korumak ve gerçekten toplumsal birtakım ihtiyaçlar doğarsa bunların etkin bir şekilde yürürlüğe konmasını sağlamak.

▶Şimdi İslamın içinde Kemalist bir akım var. Daha doğrusu sizin modernist İslamcılar tabir ettiğiniz ve belki daha çok Kemalizm içinde görülmesi gereken bir İslamcı akım var. Öte yanda ise "seçkinler İslamı", "volk İslam" falan... Şimdi bu, yani Kemalist İslamcılık, "Diyanet"'le kendini bir kurum olarak da dışa vuruyor. Bunların ise tarikatlar karşısında aldıkları tavırlar var. Sorum şu. İslama katkı açısından bu iki farklı çizgiyi nasıl değerlendirebiliriz. Mesela Müslümanların "Diyanet"i desteklemesi mi gerekir?

Bu büyük bir mesele. Şu bakımdan büyük bir mesele. 'Türkiye'de önemli bir toplumsal dönüşüm gerçekleşecek mi ile alâkalı bir şey. Şimdi Türk devleti ayakta durabilmek için diyanete muhtaçtır. Yani diyanet olmadığı gün devlet tehlikeye girer. Bir Müslüman derse ki, devlet tehlikeye düştüğü zaman ben de tehlikeye düşerim, o Müslüman diyanetin varlığını kaçınılmaz sayacak demektir. Ama mesele hiç şematik bir şekilde cereyan etmiyor. Türkiye'de Müslümanlık hakikaten toplumsal bir vakıa. Teorik tarafı olmayan bir şey. Yani her an tanınması gereken canlı bir vakıa. O yüzden mesela tarikatlar ve diyanet gibi bir ayrım yapmak hiçbir babayiğitin harcı değildir. Neden? Çünkü bir kere camiler var. Camilerin hepsi resmen diyanete bağlıdır. Fakat bu cami imamlarının ve müezzinlerinin yüzde kaçı ehl-i tariktir, bilmiyorum tabii rakam olarak. Ama eğer bu rakam ortaya çıksa şaşırtır sanıyorum. Önemli bir kısmı ehl-i tariktir. Peki böyle bir zıtlaşmayı nereden, nasıl bulacağız?

▶Şimdi bir başka konuya geçmek istiyorum. Dinin güçlü olduğu bölgeler genellikle azgelişmiş bölgelerimiz ya da dar gelirlilerin ikamet ettikleri yerler. Türkiye'de dinin sosyo - ekonomik yapısı hakkında bize biraz bilgi verebilir misiniz? Ne dersiniz, fakirler daha mı dindar?

Bence Türkiye'de bu gün İslami hareketin canlı tutulmasında sadece azgelişmiş bölgelerin insanlarının payı hesaba katılamaz. Bu sadece azgelişmişlikle alakalı değildir. Mesela Ege bölgesinde diyelim ki İzmir, dini tutum bakımından pek parlak olmayan bir bölge ise hemen onun yanıbaşındaki Manisa, dolmuşla gidilip gelinir, farklı bir görünüm arz eder. Yani, benzetme benim değil ama deniz nasıl dalgalanırsa, Türkiye de İslamlaşır. Yani deniz dalgaları nasıl denizden farklı bir şey değildir, ama dalgalıdır. Türkiye toprağında da Müslümanlar bu büyük deniz içinde dalgadırlar. Yani yoksul insanlar arasında dini tavırlarını önemseyenler elbette daha çoktur. Ama bunda başka unsurlar da söz konusu. Belki yoksullar dindar tutulmaya çalışılmış olunabilir. Çünkü düşünün dindar yaşamadıkları takdirde yoksullar Türkiye'de büyük sosyal patlamalar doğurabilir. Onları kanaâtkar, alkolden uzak, kadın-erkek ilişkilerinde sınırlı tavırlar içinde olmaya, tutmaya devletin de ihtiyacı var. Onların belli İslami tutumlar içersinde olmaları sosyal patlamaları, yani bu patlama mutlaka birilerinin alaşağı edilmesi şeklinde değil kargaşa ve anarşi şeklinde olabilir, önlemek için duyulan bir şeydir. Bu daha önce de söylediğim gibi denizin dalgalanması gibi bir şeydir.

▶İslamcılar şeriat devleti için mücadele ediyorlar asil mücadeleleri bu, anladım. Fakat bir ara aşama olarak, kendisini öne sürebilecek bir tezin hayat bulacağı koşulların sağlanması anlamında İslamcılar ne düşünüyor? İslamcılar kendilerini ifade hürriyetinin olduğu bir düzene -siz isterseniz buna demokrasi diyebilirsiniz- nasıl çıkartacaklar?

Türkiye'de demokratik bir ortamın tesisi için Müslümanlar neler yüklenirler? Bu mu soru? Müslümanların özel olarak bir şeyi yüklenmeleri gerektiğini sanmıyorum. Şu açıdan: İslami tavırların serbestçe ortaya konulmasını savunmak zaten Türkiye'de demokratik bir ortamın tesisini savunmakla eş anlamlıdır. Yani hiç kimse Müslümanlar olarak bizim, diyelim, TKP'nin legal olmasını savunmamızı beklemesin. Çünkü biz diyoruz ki, İslami olarak ibadet hürriyetine sahip olma arzusundayız. İbadet hürriyetine sahip olmamızın hangi şartlarla mümkün olacağını herkes bulup çıkarsın. Kendi İslami taleplerimizden vazgeçip başkasının haklarını savunmaya hayır... Voltaire'in hani o "düşüncelerinizden nefret ediyorum fakat düşünce özgürlüğünüzü korumak için ölüme hazırım." Hayır böyle bir şey yok. Ben düşüncelerinizden nefret ediyorum veya etmiyorum, o ayrı bir mesele. Fakat kendi özgürlüğüm için uğraşıyorum. Benim özgürlüğüm sizin özgürlüğünüzü ortadan kaldırıyor mu? O sizin probleminiz.

▶Bunu çok iyi anladım birlik konusunda böyle. Peki bir anda sıçramayla şeriat düzeni gelmeyeceğine göre, yani kendini manifest olarak bile ifade etmemiş bir oluşumun kendini demokrasi içinde yaşatması için, yani bizzat kendi öz nefsini demokrasiye çıkarabilmesi için ne gibi çabalar göstermesi gerektiği konusu hep açık kaldı ya da ben anlayamadım.

Türkiye'de kanun hakimiyeti. Yani bunlar şu anda elbette ki İslamın koyduğu kanunlar değil. Ama Türkiye'de Müslümanlar kanun hakimiyetini savunurlar. Yani konulan kanunun bile uygulanmadığı bir ortam varsa, kanun hakimiyeti ve hukukun üstünlüğü, hakların üstünlüğü problemi bizim için birinci derecede bir problemdir.

Devletten meşru haklarınızı yani yasalarla belirlenmiş meşru haklarınızı talep ediyorsunuz. Diyelim ki kiracısınız. Bu meşru haklarınızı talep ederken, ayrıca bir torpil bulmak zorundasınız. Yani hakkınız bu, kanun size bu hakları veriyor ama bunları yapmak için torpil bulmak zorundasınız. Müslümanlar böyle bir ortamın yerine yasaların uygulandığı bir ortam ister. Çünkü eğer yasalar uygulanırsa mesela başörtülü kızı üniversiteden atamazlar. Hiçbir şey yapamazlar eğer yasalar uygulanırsa. Biz bunları birilerine yarasın diye değil, kendimize yarasın diye istiyoruz tabii. Ama başkaları da yararlanırmış o ayrı mesele. Türkiye'de bizim Müslüman olarak haklarımız o kadar çok şeyi kapsıyor ve kanunların bize tanıdığı hakların o kadar azından yararlanıyoruz ki! Biz bugün Allah'ın insanlar için verdiği toplumsal düzenleme dışında dahi, kulların kendi kendilerine düzenledikleri yasalarda kendi haklarımızı savunabilecek alanlar arıyoruz ve alanların olduğunu da görüyoruz. Görünüşte mesela ibadet özgürlüğü var Türkiye'de diyorlar. Hayır, biz mesela helaların lavabolarında abdest almak zorunda kalıyoruz. Bunu istemiyoruz Müslüman olarak. Biz daha onurlu bir hayatı kendimize layık görüyoruz. Ve bunun elimizden alındığı kanaatindeyiz. Görmüşsünüzdür, büyük şehirlerde bodrum katları mescittir yani eğer bir yerde mescit yapabilmişlerse. Niçin öyle olsun yani? Adamlar dünya kadar da para döküyorlar, gene de Müslümanların büyük çoğunluk oldukları bir toplumda bir sığıntı gibi yaşıyorlar. ■

Siyasi göçmenler özgür yurttaş olarak yaşamak istiyorlar

KENDİ YURDUNDA YAŞAMA HAKKI

On iki Eylül sonrasında haklarında açılan çeşitli soruşturma, kovuşturma ve davalardan dolayı Batı Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşamak durumunda kalan siyasi mülteciler, yurda serbestçe dönme ve özgürce yaşama haklarının sağlanması için çaba gösteriyorlar. Bu doğrultuda Türkiye'den gelmiş bütün siyasi mültecilerin aktif olarak katılmalarını öngören bir girişimin ilk adımı geçtiğimiz günlerde atıldı. Aralarında sendika, kitle ve meslek örgütleri yöneticileri, yazarlar ve sanatçıların yer aldığı yirmi kişilik bir çağrıcılar kurulunun önerisiyle 20 Mart 1988'de F.Almanya'nın Köln şehrinde bir toplantı gerçekleştirildi. Çağrıcı olarak Tektaş Ağaoğlu, Dursun Akçam, Bayram Ayaz, Yalçın Cerit, Sümeyra Çakır, Kemal Daysal, Melike Demirağ, Engin Erkiner, Bahtiyar Erkul, Gültekin Gazioğlu, Süleyman Kırteke, Doğan Özgüden, Demir Özlü, Ömer Polat, Orhan Silier, Müslim Şahin, Yücel Top, Selahattin Uyar, Yücel Yeşilgöz ve Şanar Yurdatapan'ın imzasını taşıyan toplantı davetinde "başta siyasi göçmenler olmak üzere konuya ilgi duyan herkes" toplantıya çağrılıyor ve şöyle deniyordu:

"Siyasi göçmenlerin yurda dönüşü" konusu demokratik hak ve özgürlükler uğruna ülkemizde verilmekte olan mücadelede önemli bir yer tutuyor. Yurda serbestçe dönmek ve yurt içinde özgür bir yurttaş olarak yaşamak siyasi göçmenlerin en doğal hakkıdır. Böyleşi bir dönüşü engelleyen çeşitli faktörler var. Bu nedenle siyasi göçmenlerin yurda dönmeleri için gerekli şartların yaratılması önem taşıyor. Siyasi göçmenlerin dönüşü önündeki olumsuzlukların giderilmesi için yaygın ve etkili bir mücadele yürütmek gerekiyor. Bu kapsam içinde konu ile doğrudan ilgili olan siyasi göçmenlere de önemli görevler düşüyor.

Aşağıda imzaları bulunan biz siyasi göçmenler, dönüşe ilişkin olarak sistemli ve organize bir ön çalışma yapılması gerektiğine inanıyoruz. Böylesi bir çalışmada olabilecek en geniş katılımın sağlanması ve kamuoyunun azami desteğinin kazanılması, amaca ulaşılması açısından tayin edici önem taşıyor. Bu nedenle, dönüşe ilişkin konuların görüşülüp tartışılmasına ve yapılması uygun görülen çalışmaların sistemleştirilmesine imkan sağlayacak bir toplantı düzenlemeyi yerinde bulduk. Başta siyasi göçmenler olmak üzere konuya ilgi duyan herkesi bu toplantıya katılmaya çağırıyoruz."

Aralarında solcu siyasetçilerin, sendikacıların, yazar ve sanatçıların, kitle örgütü temsilcilerinin de bulunduğu yaklaşık 250 siyasi mültecinin katıldığı toplantıda, dönüşe ilişkin meseleler görüşüldü. Toplantıdan sonra yapılan açıklamaya göre, siyasi mültecilerin dönüşü için sistemli ve örgütlü çalışmayı gerçekleştirmek üzere, çağrıcılar kurulunun gerekli genişletmelerle, "Politik Mültecilerle Dayanışma ve Koordinasyon Komitesi" işlevini üstlenmesi kararlaştırıldı. Bu doğrultuda çağrıcılar kurulundaki isimlere ek olarak, İlkay Demir, Gönül Dinçer, Zülal Kılıç, Zeki Kılıç, Murat Tokmak'ın görev alması kararlaştırıldı. Bu kurul adına işleri fiilen yürütmekte görevlendirilen sekretarya ise şu isimlerden oluştu: Gültekin Gazioğlu, Bahtiyar Erkul, Bayram Ayaz, Zülal Kılıç, Gönül Dinçer, Dursun Akçam, Doğan Özgüden, Süleyman Kırteke, Zeki Kılıç. ■

Siyasi göçmenler toplantısı kapanış bildirisi

Batı Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden gelen çeşitli siyasi görüş, mesleklere mensup Türkiyeli politik göçmenler 20 Mart 1988 tarihinde Köln'de biraraya gelmişlerdir. Toplantıya katılanlar aşağıdaki tespitleri yapmışlar ve bu uğurdaki mücadelede ortak kararlılıklarını belirtmişlerdir.

I- a) Politik mülteciler dayanışma ve koordinasyon toplantısı, bağımsız bir girişim olarak, politik mültecilerin mensup oldukları parti ve gruplar arasındaki görüş farklılıklarını ve tartışmaları, kendi görüş alışverişi ve çalışma alanı dışında tutmaktadır.

b) Politik mülteciler arasındaki dayanışma ve koordinasyon çalışmalarının, herhangi bir parti ya da grubun çalışmalarına doğrudan destek sağlamak ya da herhangi bir parti ya da gruba karşı bir platform oluşturmak gibi bir konuma düşmemesine en büyük titizlik gösterilmesi ilke edinilmiştir.

c) Politik mülteciler dayanışma ve koordinasyon çalışmaları, koşullar ve getirebileceği avantajlar düşünülerek, bu politik mültecilerin mensup oldukları parti ve grupların temsilcilerinden oluşan bir oluşum biçimini değil, kişilerin tek tek katıldıkları bir çalışmayı temel almıştır.

d) Politik mülteciler dayanışma ve koordinasyon çalışması, çeşitli politik parti ve grupların ve tek tek kişilerin Türkiye'ye dönüş ile ilgili karar ve eylemlerinin yorumlanmasını, bu konularda şu ya da bu yönde ortak bir değerlendirme yapılmasını kendi alanının dışında görmektedir. Bu çalışma zamanlaması ve biçimi ne olursa olsun bir bütün olarak politik mültecilerin dönüşünü kolaylaştırabilecek, acı ve sorunlarını en aza indirebilecek işlevlerin yerine getirilmesine çaba gösterecektir.

II- a) Politik mültecilerin Türkiye'ye dönüşleri ile şu anda bulundukları ülkelerdeki durum ve sorunları, kendilerinin ve yakınlarının Türkiye ile ilişkileri, karşı karşıya bulundukları baskılar bir bütündür. Politik mülteciler dayanışma ve eşgüdüm çalışmaları Türkiye'ye dönüşün koşullarının yaratılmasını tüm çalışmaların ana hedefi olarak saptarken bu bütünlüğü gözden uzak tutmaz.

b) Politik mültecilerin Türkiye'ye dönüşleri, politik mülteciler arasında yasal konumlar ve özel koşullar başta olmak üzere birçok alanda varolan farklılıklar sonucu, hayli uzun bir dönemi kapsayabilecek bir süreçtir. Politik mülteciler arasındaki dayanışma ve koordinasyon çalışmaları tüm politik mültecilerin Türkiye'ye dönüşlerini sağlamaya yönelik bir kapsam ve perspektif içinde yürütülecektir.

III- a) Politik mültecilerin şu anda bulundukları ülkelerdeki sorunları, bu ülkelerdeki demokrasi mücadelesinden, Türkiye'ye dönüşlerine ait sorunlar genel demokrasi mücadelesinden ayrılamaz ve bu genel çerçevenin gerekleri düşünülerek çözümlenebilir.

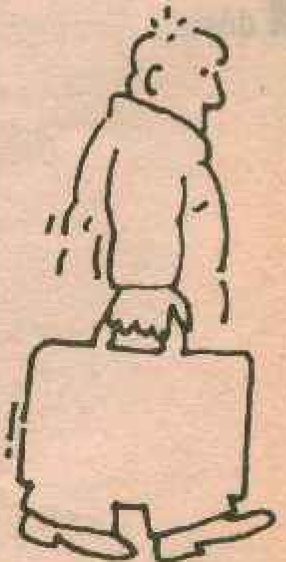
b) Politik mülteciler arasındaki dayanışma ve koordinasyonu sağlayıp geliştirmeye, Türkiye'ye dönüşü kolaylaştırmaya yönelik tüm çalışmalar Türkiye'de demokratik hak ve özgürlükler için mücadele çalışmalarının bir parçasıdır. Bu bütünlüğün, kendini demokratik mücadele saflarında sayan her kurum, kuruluş, grup ve kişi tarafından tüm boyutlarıyla kavranıp gereklerinin yerine getirilmesine çaba gösterilmesini sağlamak politik mülteciler arasındaki dayanışma ve koordinasyon çalışmalarının ana eksenini oluşturur.

c) Politik mültecilerin yurda dönüş için mücadele, Türkiye'de 1) işkencelere son verilmesi ve işkencecilerden hesap sorulması, 2) gözaltı ve tutukluluk süresinin uluslararası ölçülere uygun bir duruma getirilmesi, 3) avukat ve yakınlarla serbestçe görüşme, 4) anti-demokratik bir iktidar tarafından açılmış olan tüm soruşturma ve politik davaların durdurulması, 5) tüm politik tutuklu ve hükümlülere özgürlük, 6) 1982 Anayasası'nın ve başta Ceza Yasası, Vatandaşlık Yasası, Pasaport Yasası olmak üzere antidemokratik yasa ve yasa maddelerinin iptali, 7) Kürtler üzerindeki özel baskı uygulamalarına son verilmesi için yürütülen mücadeleye yakından bağlıdır. En temel çizgilerde politik mültecilerin doğrudan ve yalnızca kendileri için ortaya koydukları bir talep ve amaç sözkonusu değildir.

IV- a) Politik mülteciler dayanışma ve koordinasyon çalışmaları, ulusal ve dinsel baskının özellikle binlerce Kürdün Türkiye'den ayrılıp iltica için başvurmasına sebep olmuş olduğu gerçeğinin altını çizen ve bu tür iltcalarla politik ilticalar arasındaki farkı saptamakla birlikte, etnik özellikleri ya da dinsel inançları dolayısıyla baskı gören tüm kişilerle dayanışmanın Türkiye dışındaki ve Türkiye'deki tüm demokratik güçler için bir görev olduğunun bilincinde olan bir anlayışla yürütülecektir.

b) Politik mültecilerin geri dönüşlerini kolaylaştırmaya yönelik çalışmalarda halen binlerce mültecinin yaşamakta olduğu ülkelerde bu ülkelerin hükümetleri ve sağ güçlerce Türkiye'de politik ortam hakkında yanlış, iyimser bir tablo çizilmesine araç edilmesine, iltica başvurularının reddi, kararların geciktirilmesine ve genel olarak olumsuz bir hava yaratılması için kullanılmasını engellemeye, tam tersine yaygın bir destek, kavrayış ve sempati ortamının yaratılmasına çaba gösterilecektir.

V- Politik mülteciler dayanışma ve koordinasyon çalışmaları, coğrafi uzaklıkların getirdiği zorlukları aşma gücünde, ülkesel ya da bölgesel örgütlenmeyi hedefleyen sürekli bir temele oturtulacaktır. Öte yandan çalışmaların en büyük etkinliği sağlamasının tüm Avrupa çapında bir dayanışma ve koordinasyon komitesinin, Türkiye ile ilişkiyi olanaklı kılacak tek merkezli bir yapının gerekliği sonucuna varılmıştır. Bu amaçla çağrıcılar kurulunun Politik Mültecilerle Dayanışma ve Koordinasyon Komitesi işlevini, gerekli genişletmelerle üstlenmesi kararlaştırılmıştır. ■

SİYASİ BİRLİK VE YASAL SOL PARTİ

Esas olan bölünmüşlüğün azaltılması değil, bütünün birliğinin sağlanmasıdır. Bu açıdan, iki partinin bu hedefi gözetmeksizin kısmi bir birleşmeyle birlik meselesine çözüm aramaları nihai çözümü geciktirmektedir.

şçi sınıfının birliği", onun siyasi hareketinin birliğinin maddi - toplumsal temelidir, birliğin gerçekleştirilmesinin başlıca teminatıdır.

Bu doğrudur, ancak "işçi sınıfının birliği" kavramını mistifiye etmemek, onu kadir-i mutlak bir belirleyici yerine koymamak şartıyla...

"İşçi sınıfının birliği" kavramı, her şeyden önce bir **soyutlamadır**, mutlak bir birliği değil, işçi sınıfının gelişme sürecinde, onun bütünü içindeki **hakim eğilimi** ifade eder. İşçi sınıfı yekpare bir vücut değildir, olmamıştır, olmaz da. Tarih sahnesinde yer aldığından bu yana işçi sınıfı, kendini dağınık tutan, bölen pek çok toplumsal faktörü bağrında taşımıştır, taşımaktadır. Buna karşılık işçilerin sermaye, işçi sınıfının ise sermaye sahibi karşısındaki konumlarından kaynaklanan bir dizi başka faktör de işçi sınıfının birliğine yönelik işlev görür. İşçi sınıfı bağrındaki bu bölücü ve birleştirici faktörlerin karşılıklı etkileşimi, her verili durum için işçi sınıfının birlik kesitini ve düzeyini belirler. Teorinin tespitlerine paralel olarak pratiğin de gösterdiği odur ki, işçi sınıfının gelişme sürecinde birleştirici faktörlerin bütünü, bölücü ve dağıtıcı olanlar karşısında ağır basmaktadır. İşte "işçi sınıfının birliği" kavramından anlaşılması gereken şey budur.

İşçi sınıfı içinde hakim eğilimi oluşturan birlik doğrultusunda çaba harcamak, kendilerine dünyayı değiştirmeyi düstur edinenlere düşer.

Eğer öyleyse bundan çıkarmamız gereken sonuç şudur: "İşçi sınıfının birliği" sınıfın bütünü söz konusu olduğunda ağır basan eğilim de olsa bu objektif şart birliğin sağlanmasında tek başına tayin edici rol oynamaz. Siyasi birlik meselesinde objektif duruma hayatiyet kazandıracak olan sübjektif faktörlerdir, onların en etkin bir şekilde devreye sokulmalarıdır. Bir diğer deyişle kendilerine "dünyayı sadece anlamayı değil aynı zamanda değiştirmeyi" düstur edinenlere, "işçi sınıfının birliği" meselesinde, işçi sınıfı içinde **hakim** eğilimi oluşturan **birlik** doğrultusunda davranmak, siyasi birliğin bir an önce gerçekleşmesi için olanca çabayı harcamak düşer.

Yaklaşık 20 yıldır -Türkiye solunun 1960'lı yılların sonuna doğru yaşadığı buhrandan bu yana- solda en çok tartışılan konuların başında "birlik meselesi" geliyor. Herkes birlikten yana, birliğin meziyetleri sayıla sayıla bitirilemiyor ama, gördüğümüz, birliğe yönelik gelişmelerden çok, yeni bölünmeler ve dağınıklığın daha da azdığı.

Bunda akla gelen ilk soru şu olabilir: Acaba işçi sınıfı bağrındaki bölücü ve dağıtıcı faktörler ağır basıyor da ondan mı böyle oluyor?

İlk olarak sol hareketin bütününün işçi sınıfının siyasetini temsil etmediğine, daha doğru bir deyişle bir bütün olarak sol hareketin proleter nitelikli bir siyaset olmadığına dikkati çekmek gerekiyor. Gerçi lafızda herkes "bilimsel sosyalist", her ağzını açan "başta işçi sınıfı" diye söze başlıyor. Marx, Engels, Lenin'den alıntılar gırla gidiyor ama sıra somut belirlemeler ve "fiiliyat"a geldi miydi kimin ne olduğu ayan beyan ortaya çıkıyor.. Bu noktada mihenk taşı, yapılanların işçi sınıfının kolektivist doğasıyla ve mücadele üslubuyla ne kertede bağdaştığıdır; somut belirlemelerin, ülkemiz gerçeklerini -bu kapsamda sol içi farklılaşmaları- ve dünyada olup bitenleri -bu kapsamda varolan sosyalizmi- ne ölçüde doğru ve gerçekçi yansıttığıdır. Bu durumda 'işçi sınıfının birliği" meselesinin solun bütününü değil, sol hareket içinde yer alan proleter nitelikli siyasetleri ilgilendireceği açıktır. Dolayısıyla az önce vaaz edilen sorunun işçi sınıfı siyaseti içindeki farklılaşmalar açısından ele alınması gerekir.

İşçi sınıfı siyaseti içindeki farklılaşmaların, bizzat işçi sınıfındaki katmanlaşmalardan ileri geldiğini söylemek gerçeği yansıtmadığı gibi, meselenin çözümüne de katkı getirmez. Bugün işçi sınıfı kitlesinde, bilimsel sosyalist ideolojiyle mücehhez siyasi hareketlere mensup olanların ya da sempati ile bakanların nicel olarak oldukça küçük bir azınlık oluşturdukları bir gerçek. Sınıfın büyük bölümü burjuva partilerinin etkinliği altında. Sendikal hareketin kesiti bu gerçeğin elle tutulur kanıtı. Tabii bir hayli azınlıkta olan sosyalist -ya da sosyalizme sempati duyan- işçilerin nitel önemi, nicel oranın kat be kat üstünde. Ancak bu kadarı dahi örneğin Türk-İş bünyesinde güçlü bir sosyalist blok oluşturulmasına yetmiyor. Böyle olmasının, 12 Eylül döneminde DİSK'e reva görülenler başta olmak üzere konumuzu doğrudan ilgilendirmeyen çeşitli nedenleri var.

Konumuz açısından önemli olan işçi sınıfı siyaseti kapsamındaki farklılaşmaların sosyalizm yanlısı işçiler içindeki farklılaşmalardan kaynaklanıp kaynaklanmadığı. Gözlemler böyle bir determinizme işaret etmiyor. Sosyalizme yakınlık duyan işçiler arasında sınıf içi farklılaşmalar olsa bile -ki var- bu faktör onların siyasi tercihlerinde tayin edici rol oynamıyor. Aksine bu türden işçilerin ezici çoğunluğu bölünmüşlükten şikayetçiler, siyasi birlikten yanalar, birliğin gerçekleşmesini istiyorlar ve özlüyorlar.

Öyleyse işçilerin birlikten yana eğilimi, siyasi hareketteki bölünmüşlüğün giderilmesinde rol oynamıyor mu?

Bu faktörlerin şimdilik yeterince etkili olmadığı ortada. Bunun da anlaşılır bir yanı var. Çünkü sosyalizmden yana işçilerin iradesi aktif olarak hayata geçmiyor. Örneğin bu tür işçiler birlikçi eğilimlerini işçi sınıfı partilerine empoze etmiyorlar, edemiyorlar. Bunun, bir partiyle organik ilişkiye geçmenin getirebileceği sıkıntılardan tutulsun da, bölünmüşlüğün yol açtığı isteksizliğe ve umutsuzluğa değin bir seri nedenleri var. Bir de buna sosyalizm yanlısı işçilerin sınıfın bütününe kıyasla nicel çapı eklenince, bazıları için işçilerin birlikçi eğilimi kaale alınması gereken bir faktör olmaktan çıkıyor.

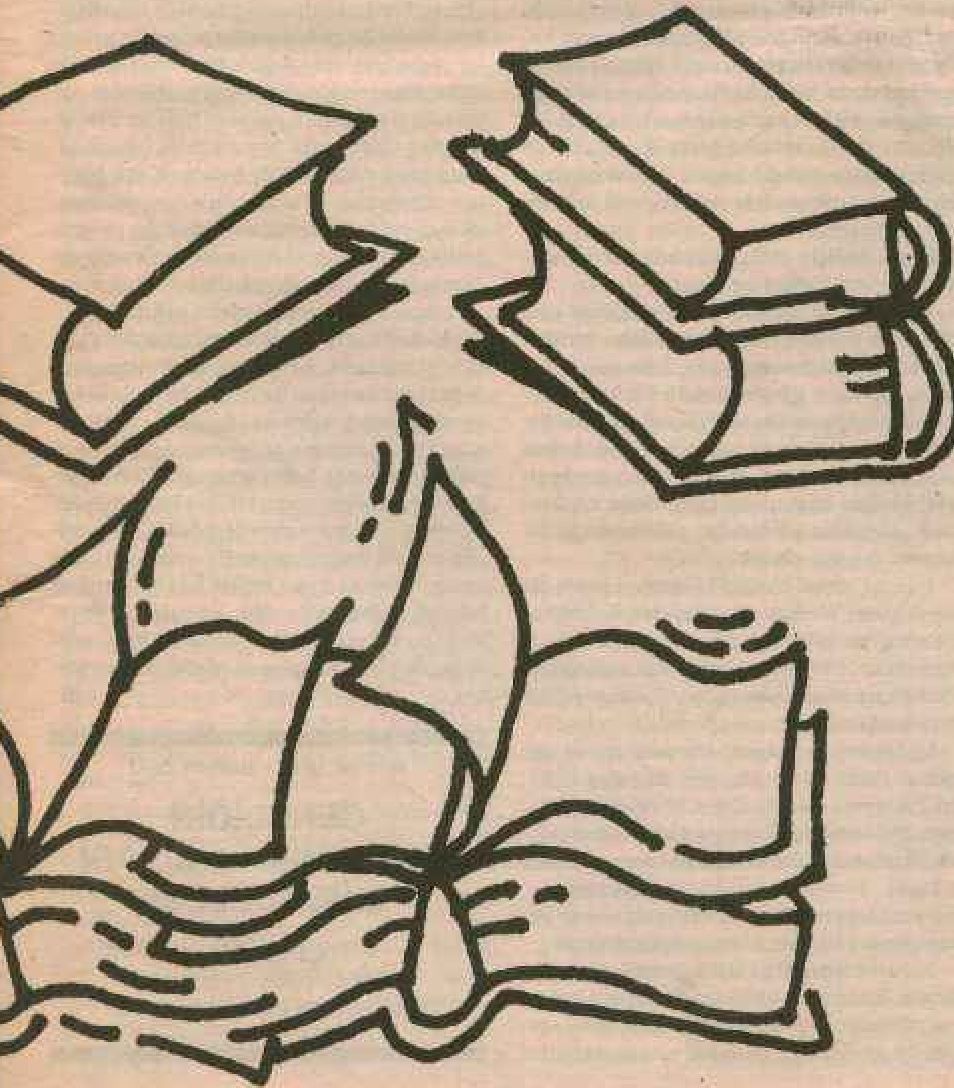
Kısacası bugün acil olarak kendisini dayatan, bölünmüşlüğün giderilmesinde işçilerin birlikçi tutumu tek başına **yeterli** (bu faktörün hiç etkisi olmadığını söylemiyorum kuşkusuz) olamıyor.

Bu durumda siyasi birlik meselesi nasıl çözüme ulaştırılacak?

İşte yazının baş kısmında değindiğim "sübjektif faktör"ün önemi burada ortaya çıkıyor.

Buraya kadarki söylediklerimden "işçi sınıfının siyasi birliği"ni bir "iyi niyet" meselesi olarak ele almadığım sanırım anlaşılmıştır. Çünkü birliğe ilişkin kimi naiv eğilimler, "birlikten güç doğar" vb. şiarlarla yansıtılan birlikçi yaklaşımlar, şimdiye değin birlik doğrultusunda pek de olumlu gelişmelere yol açmadı. İdeolojik farklılaşmaları hesaba katmayan ve solda genel bir birlik arayan -cephe anlamında değil- "iyi niyet"e dayanan birlikçi tutumların ve arzuların bir meyve vermesi zaten beklenemezdi. Bu açıdan sırf iyi niyet üzerine kurulan birlik retoriğinin bir noktadan sonra gına getirdiği bile oldu.

Ancak böyle diye birlikçi eğilimleri, hangi olgudan kaynaklanırsa kaynaklansın, isterse naiv bir birlikçiliği yansıtsın, küçük görmenin, hatta önemsememenin günümüz şartlarında büyük bir haksızlık olacağı kanısındayım. Evet, esas olan işçi sınıfının birliği doğrultusunda, bu birliğin yetkinleşmesine hizmet edecek tarzda davranmaktır, ama sırf iyi niyete dayanan birlikçiliğin dahi böylesi bir anlayışa varılmasında impuls etkisi yapabileceği asla gözden kaçırılmamalıdır. Siyasi birlik uğruna birlikçi davranmak, adı üzerinde "sübjektif" faktördür ve sübjektif şartların nasıl olgunlaşacağını herkesin illa kara kaplı kitapta araması gerekmez.

İşçi sınıfının siyasi hareketinin birliği üzerine çok yazıldı, çizildi, bu konuda çeşitli girişimler oldu, hâlâ oluyor. Hedef ülkemizdeki tüm işçi sınıfı devrimcilerinin tek bir çatı altında toplanması idi. Bunun da en zahmetsiz, en akılcı yolu hareket içinde yer alan örgütlerin birleşmeleri ve işçi sınıfının ideolojisini benimsemiş, birlikten yana, ancak birlik sağlanmadığı sürece tek tek örgütlerin de dışında durmayı yeğleyen sosyalistlerin bu birleşik örgütte yerlerini almalarıydı. Bu hedef işçi sınıfı sosyalistlerinin önünde bütün önemi ve ciddiyetiyle durmakta devam ediyor. Öyleyse işçi sınıfının siyasi birliği doğrultusunda yapıcı ve olumlu bir yol izlemek, özellikle mevcut imkânlardan **yaratıcı** bir şekilde yararlanmak gerekiyor.

Bu kapsam içinde, iki partinin birleşmek amacıyla ortak bir program tasarısı üzerinde anlaşmış olmaları olumlu bir gelişme olarak değerlendirilemez mi?

Tek başına ele alındığında iki örgütün tek örgüte inmesi -şayet birleşme fiilen gerçekleşirse- siyasi hareketin bütünü içindeki unsurların sayısının azalması anlamında olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilinir. Ancak unutmayalım ki **esas olan** bölünmüşlüğün azalması değil, **bütünün birliğinin sağlanmasıdır.** Bu açıdan değerlendirildiğinde iki partinin, bu hedefi gözetmeksizin, bütün içinde yer alan diğerlerinin politikalarına ve somut önerilerine tamamıyla kayıtsız kalarak kısmi bir birleşmeyle siyasi birlik meselesine çözüm aramaları, meselenin nihai çözümüne yarar getirmediği gibi böylesi bir çözümü geciktirmektedir de. Bir başka deyişle siyasi birliğin taraflarının tümünü kapsayacak bir birleşmenin şartları ve imkânları mevcutken, meseleyi kademeli bir sürece sokan ikili birleşme girişimi, siyasi birliğin muhataplarının sayısını azaltıcı bir olumluluk içerse bile, yeni birleşme süreçleri için bir program hazırlamak dahil her şeyi yeniden başlatacağı için, işçi sınıfının siyasi birliğinin topluca çözümünde yararlı olmamıştır. Ve böylesi bir gelişmede sübjektif faktörlerin yetersizliğinin belirleyici etkisi olmuştur. Şöyle ki:

Hatırı sayılır bir işçi kitlesi siyasi birlik doğrultusunda iradesini dayatsa, birliği zorlaştırıcı adımlar atmaya kimse cesaret edemez.

Siyasi birliğin kimleri kapsadığı, birlik kapsamında yer alan herkesin daha baştan bildiği bir olgudur. Bunu partilerin yönetici kademeleri dahil tüm üyeleri, sempatizanları bildiği gibi, organik bağı olmayan fakat birliği isteyen ve bekleyen sosyalistler de bilmektedirler. Böyle olduğu halde örgütlerden ikisi, diğer örgütlerin ve "bağımsız" sosyalistlerin geniş kapsamlı birliği öngören politikalarını ve tavırlarını görmezden gelmeyi, bu doğrultudaki girişimleri de suskunlukla geçiştirmeyi yeğlediler. "Birleşecek unsur sayıca ne kadar az olursa, sonuca o kadar kolay gidilir, hele ikisi birleşsin, arkası gelir" türünden gerekçeler inandırıcı olamaz. Çünkü farazi, denenmemiş "zorluklar" ikna edici olmayacakları gibi, örneğin 5 örgütün birleşmesini mümkün kılan Meksika deneyi vardır önümüzde. Siyasi bir birliğin kapsamlı bir şekilde ele alınmamasında, her iki partinin meseleye ilişkin sübjektif şartlarının yetersizliği rol oynamıştır. Bu nok-

tada öncelikle yönetimler sorumlu tutulmalıdır. Geçmişte işçi sınıfının siyasi hareketinin yegâne temsilcisi olarak kendilerini görenler bu yanılgının mirasından kendilerini kurtaramadılar. Bir parti yönetimi için siyasi birlik meselesinde sübjektif şartların olgunlaşması demek, o yönetimin kendi partisi dışında kalan öteki partileri de birliğin taraflarından birisi olarak görmesi, bilimsel sosyalistlerin sayısının sadece kendi partisindekilerle sınırlı olmayıp çok daha fazla olmasından sevinç ve hoşnutluk -en azından **memnuniyet**- duyması demektir. Bundan, siyasi birliğin "duygular" üzerine inşa edileceği anlamı çıkmaz. Ne ki Türkiye gibi, bilimsel sosyalist hareket için toprağın hayli kıraç olduğu bir ülkede, değil öteki örgütleri, tek tek bilimsel sosyalistleri birliğe kazanmanın hayati önemi vardır. Bu noktada, ideolojik çerçeve içinde kalınmak şartıyla, sübjektif şartlar tayin edici olmaya başlar. Sübjektif şartları olgunlaştırmanın başında ise, birlik kapsamında yer alan öteki örgütleri **rakip** değil **yoldaş** örgütler olarak görmek gelir. Bu noktada sözkonusu partilerin yönetimleri başarılı bir sınav verememişlerdir.

Siyasi birlik meselesi birlik kapsamında yer alan partilerin üyelerini ve hatta sempatizanlarını da doğrudan ilgilendirir. Çünkü birliğin sağlanması demek ayrı ayrı partilerin üyelerinin, birleşik ve **yeni** bir partinin üyeleri haline gelmeleri demektir. Dolayısıyla üyelerin ve sempatizanların da birliğin sübjektif şartlarının oluşmasında belirleyici rolleri vardır, olmalıdır. Ne ki söz konusu gelişmede bu faktör yeterince etkili olamadı. Üyeler ve sempatizanlar genellikle siyasi birliğin bütünsel olarak sağlanmasından yana oldukları halde -ki kişisel gözlemim bu doğrultudadır- onların bu tavırları ve özlemleri süreç içinde aktif ve zorlayıcı rol oynamadı. Bunda uzun yılların biriktirdiği şartlanmışlıkların ve tek taraflı "bilgilenmekle" yetinmenin de payı oldu. Ve sonuç olarak sübjektif şartların yetersizliği siyasi birlik sürecini biraz daha meşakkatli bir yola sevketti.

Yasal sol parti işçileri sosyalizme kazanmanın, böylece siyasi birliğin sınıf temelini genişletmenin, birliğe ilişkin subjektif faktörleri oluşturmanın ve birliğin kapsamını genişletebilmenin ortamı olacaktır.

Ne ki "olan olmuştur" ve artık siyasi birlik meselesinin nihai çözümü için ileriye bakmak gerekmektedir.

Bütünsel birliğin sağlanmasında sübjektif şartların etkinliği belirleyici rol oynadığına göre sübjektif şartları olgunlaştırmasına mı ağırlık verilmeli?

Gördük, sübjektif şartların olgunlaşması çeşitli faktörlere bağlı ve tek taraflı çabalar bu konuda kolayca sonuç alınmasını mümkün kılmıyor. Ancak unutmayalım ki sübjektif şartlar partilerin konuya ilişkin tutumlarıyla sınırlı değildir. Örneğin hatırı sayılır bir işçi kitlesi siyasi birlik doğrultusunda iradesini dayatsa, bütünsel birliği zorlaştırıcı adımlar atmaya kimse cesaret edemez. Öyleyse sosyalizme, sosyalist mücadeleye olabildiğince çok işçiyi -hatta diğer emekçileri- kazanmanın, siyasi birlik sürecinin hızlandırılmasında ve hedefin yakınlaştırılmasında tayin edici önemi olabilir.

İşçileri sosyalizme kazanmanın çeşitli vasıtaları ve imkânları vardır ve herkes, tüm olumsuzluklara rağmen elinden geldiğince işini yapmaya çalışmaktadır. Ancak hep üzerinde durduğum bir eksiğimiz var: Yasal siyasetin imkânlarını yeterince değerlendiremiyoruz. Evet, yine sözü sol bir partinin oluşturulmasının önemine, hem de bu yazıda ele alınan konu açısından önemine getireceğim.

Mevcut şartlar -önce de çeşitli vesilelerle açıklamaya çalıştığım gibi- günümüzde sol hareketin ağırlıklı bölümünü temsil edecek bir yasal partiyi, solun tamamının çıkarları açısından en **"feasible"** kılıyor. Bu objektif bir tespit. Böyle bir sol partinin oluşturulması için objektif şartlara sübjektif şartların da eşlik etmesi, somutlarsam sol hareket içinde yer alanların tamamının -veya çoğunluğunun- böylesi bir partinin oluşturulmasına yardımcı olmaları gerekiyor. Gelişmelerin yönünü kestirmek şimdiden mümkün değil. Ancak siyasi birlik kapsamında yer alan örgütlerin tamamı, kendini bu birliğin tabii üyesi sayan tek tek sosyalistler, yasal sol partinin elbirliğiyle oluşturulmasına omuz verdiklerinde gelişmelerin olumlu bir doğrultuya sokulacağı ve daha baştan sonuç alıcı adımların atılacağı da aşikâr.

Bu noktada, herkesin -ya da solda yer alanların çoğunluğunun- yasal partiye ilişkin çalışmaların başlatılması aşamasında illa benim gibi düşünmeleri gerekmiyor. İlk adımın atılmasında belirleyici -ve **yeterli**- olan, yasal bir partinin gereğine inanmak. Doğal ki yasal partiyi reddeden anlayışlar, bu tutumlarında ısrarlı oldukları sürece konumuz dışında kalıyorlar ve gerek sol hareketin bütünü içinde, gerekse siyasi birlik kapsamında yer alanlar arasında yasal bir partiye azımsanmayacak bir ilgi var. Yukarıda bahsi geçen iki partinin de yasallaşmaya yönelik istekleri yasal partinin birlikte kotarılması için şartları şimdi daha elverişli kılıyor.

Siyasi birliğin sağlanmasında yasal partinin işlevi ve katkısı ne olacak?

Her şeyden önce yasal parti -kendisine kitle tabanı sağlamayı esas alacağı için- birliğin başlıca teminatı sosyalist işçilerin sayıca artarak işçi sınıfı içinde ağırlıklı bir blok oluşturulmalarına imkân sağlayacak. Böylesi bir gelişmenin toplumsal potansiyeli olduğunun çeşitli emareleri var. Bu gerçekleştiğinde siyasi birliğin başlıca teminatı, onun sınıf temeli, kimsenin görmezden gelemeyeceği bir boyuta erişmiş olacak.

İkincisi, siyasi birliğin bileşenleri böyle bir parti içinde birlikte yer alacaklar, beraberce çalışacaklar ve birbirlerini daha yakından tanıyacaklar. Dolayısıyla birliğe ilişkin sübjektif faktörlerin oluşturulması için çok elverişli bir ortam oluşacak.

Üçüncüsü, bu sayede sol parti içinde yer alacak öteki sol hareketlerle de yakın ilişkiler kurulmuş olacak. Zaten bilimsel sosyalizmin etkisi altında olan bu sol hareketlerle ideolojik olarak daha yakınlaşmanın imkânları çıkacak. Böylece siyasi birliğin kapsamı daha genişleyebilecek, bilimsel sosyalizmi benimsemiş kadroların sayısı daha artacak.

Nihayet son -fakat kritik öneme sahip- bir nokta: Yasal parti herhangi bir örgütle bağıntısı olmayan, toplumsal saygınlığa sahip sosyalist aydınların da inisiyatif gösterecekleri ve içinde önemli görevler alacakları bir parti olacak. Onların varlığı hem bu partinin demokratik merkeziyetçilik esaslarına göre işlemesinin güvencelerinden birini teşkil edecek hem de onların saygınlığı siyasi birliğe ilişkin sübjektif olumsuzlukların giderilmesinde bir tür katalizatör rolü oynayacak. Bunlardan da öteye, sosyalist aydınlar partiyi **zenginleştirecekler.** Onların katkısıyla partinin fikri seviyesi yükselecek, çalışmaları kalite kazanacak. Yine onlar sayesinde partinin emekçi yığınlar katında cazibesi artacak, parti daha geniş boyutlarda kitleselleşme şansına sahip olacak.

Sol bir yasal partinin, başka işlevleri dışında, siyasi birliğin sağlanmasına getireceği katkılar inkâr edilemeyecek öneme sahip. Bütün bu öngörülerim kimilerine fazla iyimser, hatta ütopik gelebilir. Olabilir. Daha işin başındayız. Ve ilk adımı atmak için yeterli şart, yasal bir partinin oluşturulmasına niyet etmektir. Öyleyse başlamamak için bir sebep yok. En azından konuya ilişkin görüşleri detaylandırmak, tartışmayı canlandırmak ve giderek tartışmaları ve görüş alışverişini yurt çapında merkezi bir şekilde sistematize etmek pekala mümkündür, mümkünden de öteye zorunludur.

Son bir nokta... Dikkat edilirse bu yazıda siyasi birliğin ideolojik veçhesine fazla yer vermedim. Buna gerek görmedim, çünkü siyasi birlik kapsamında yer alanların **a priori** bilimsel sosyalist ideolojinin genel çerçevesi dahilinde olduklarını kabul ediyoruz. Bu kabul objektif değerlendirmeler üzerine temelleniyor. Ve bu konuda taraflar arasında geçerli bir consensus var. Ancak bu, siyasi birliğin sağlanmasında ideolojik bazı problemler çıkmayacağı anlamına gelmez. Birliğin ideolojisi -ve politik hattı- onun kimlik belgesi sayılan parti programı ile belirlenir. Bu program ülkemiz şartlarında, bilimsel sosyalizmin, bir işçi sınıfı partisi için öngördüğü programatik ilkelere uymak zorundadır. Örneğin bu yazıda bahsi geçen iki partinin "ortak program tasarısı" stratejik hedefin belirlenmesinde -ki başta gelen programatik ilkedir- ciddi yanılgı içindedir. Tasarı her iki partinin kendi programlarından daha geri bir iktidar konumunu öngörmektedir. Böylesine ciddi yanılgı içinde olan bir programın bilimsel sosyalistler arasında kabul görmesi mümkün değildir. Ancak ben siyasi birliğin bütününü hedefleyen bir sürece girildiğinde bu tür yanılgıların dahi düzeltilebileceği noktasında iyimserim. Yeter ki siyasi birliğe ilişkin sübjektif faktörleri elbirliği ile olgunlaştıralım... Ve yeter ki bu sürecin hızlandırılmasında inkâr edilmeyecek işleve sahip yasal partiyi ciddiye alalım... ■

Muzaffer Elmastaş "Ashab-ı Kehf" olmayı anlatıyor

ESKİ SICAKLIK YOK

Sohbetler değişmiş. Hep "umut" konuşuluyor, kısa yoldan köşeyi dönme umudu. İnsanlar enerjilerini umuda; toto, loto, milli piyango, ganyana yatırıyor.

Muzaffer Elmastaş siyasi bir davadan tutuklu olarak, evet hükümlü değil tutuklu olarak tam 6,5 yıl Metris cezaevinde kaldı. Geçen yıl Aralık ayında tahliye oldu. Yıllar sonra "dışarıyı" nasıl bulduğunu sorduk kendisine.

▶ Salıverildiğin günü bize anlatır mısın?

Evimiz cezaevine çok yakındır. Yürüyerek 15-20 dakika kadar. Evdekiler tahliye olduğum duruşmaya gelmemişlerdi. Nizamiye kapısından birlikte tahliye olduğum arkadaşlarla çıktık. Sonra yolun karşısına geçip Metris'e son bir kez baktım. Taşıtların çokluğu ve hangisine bineceğimi bilemediğim için eve yürüyerek gitmeye karar verdim. Eskiden cezaevinin köşesini dönünce bizim evi görürdüm. Topu topu 5-6 ev vardı zaten. Yine bizim evi görmek umudu ve özlemiyle köşeyi döndüğümde şaşırıp kaldım. Her taraf ev dolmuştu. Eski kulübe gibi okul kocaman olmuş, binalar kocaman geldiler bana. Bizim ev yok. Bir de çamur. Nasıl olsa bulurum diye daldım sokaklardan içeri. Ama dolaş dolaş bulamadım. Meğer 100 metre ileriden girmem gerekiyormuş. Bari anayolu bulayım diyorum ama çekindiğimden kimseye de soramıyorum. Hiç bilmediğim sokaklar oluşmuş. Sokak adları bana hiçbir şey ifade etmiyor. Tam anayolu buldum, çevreme bakıp yönümü tayin edeceğim, karşıdan gelen ilkokul öğrencilerini gördüm. Yeğenimi tanıdım içlerinden. Bağırdım, "Murat, bizim ev nerede?" Korktu çocuk, yabancı sandı. Ablasıyla birbirlerine sokuldular. Sonra tanıdılar beni, koşup sarıldılar. Evi tarif ettiler. Tarifleri üzerine gittim, bakınırken tesadüfen evden dışarı çıkan yengemi gördüm. Eve girdim, hoşgeldin dediler kucakladılar. Cezaevi havası bir o akşam esti evin içinde. Ertesi sabah kalktığımızda sanki o 6,5 yıl hiç geçmemiş gibiydi aramızda. Memleketten gelmiş' gibi bir hava oluştu. Isınıverdik tekrar birbirimize.

▶ Arkadaşlarınla görüştüğünde de bu sıcaklığı kurabildin mi?

Dışarıdakilerin kimi evlenmiş, kimi bakkalını market yapmış. Bazıları geçmişle bağlarını öylesine koparmışlar, geçmişlerine öylesine yabancılaşmışlar ki ANAP'a üye olmuşlar, "Merhaba" diyorsun, bir müşteri gibi karşılıyorlar. Eski sıcaklık yok.

Bir berbere gittim, eskiden tanıştığımız, sohbetimizin olduğu, 'Buyur, bir çayımı iç ama sonra git" dedi. Şaşırdım, ne oldu ki diye sordum. Benden önce çıkan bir arkadaşı çay içmeye evine götürmüş, ertesi günü polis onu göz altına alarak iki gün içerde tutmuş. Şimdi korkuyor. Yalnızca o değil, bir çoğu korkuyor. Korku dostluğa baskın çıkmış.

▶ Arkadaşlarının soğuk davranışı seni etkiledi mi?

Burukluk hissettim. İçimde bir ezíklik hissettim. Geçmişimde yaptığım şeylerde bir eksiklik, kişisel bir eksiklik duydum. Bir şeyler yapmaya çalışırken birçok şeyi unuttuğumuzu, eksik bıraktığımızı düşündüm. 6,5 yıl önce sağlam bir şeyler, en azından dostluklar bırakamamışız ki bu denli uzak davrandılar.

▶ Üç aydan fazla bir zamandır özgürsün. Neler yaptın bu süre içinde?

İçerideyken arkadaşlarla çıktığımızda bir ay boyunca hiçbir iş yapmadan gezmeyi, kahvelere, kütüphanelere, sinema, tiyatrolara gitmeyi, her akşam banyo yapmayı, içerinin tüm pisliğini, yorgunluğunu üzerimizden atmayı hayal ederdik. Ben çıktığımda ise işsizliğe ancak on beş gün dayanabildim. Zaten çıktığımda param yoktu ve ailem de bana yardım edecek durumda değildi. Babamı görmeye memlekete gittiğimde 10 bin lira harçlık verdi. İkinci defa isteyemedim. Verse o aç kalacak. Ve dönüp, İstanbul'da iş aradım. İş çok. En beğenmediğim atölye bile 'dolgun ücretle', yani 49-50 bin liraya işçi arıyor. İçerideyken koğuşun alışverişini ben yaptığım için fiyatlardan haberliydim. Nihayet 75 bin liraya bir iş buldum, üç ay çalıştım. Sonra çıkardılar. Hakkımda araştırma yapmışlar ve "özelliklerimi" öğrenince çıkarmaya karar vermişler. Şimdi yeni bir iş buldum iki güne kadar başlayacağım.

▶ İnsanlar 6,5 yılda çok değişmiş mi?

Evet, hem de çok. Eskiden hiç tanımadığın insan bile kahvede masana geldiğinde çay ısmarlanırdı. Şimdi o adet kalkmış. Karşındaki çay ısmarlamadan önce acaba karşılığını alabilecek miyim diye düşünmeye başlamış. Televizyonda Ceyar'ı seyredip adama kızardık. Şimdi TV'de gördüğümüz o şahıslar ekrandan aramıza karışmışlar. Çıkar için bütün ahlaki ve ailevi değerler bir kenara itilmiş, insanlarımız Ceyarlaşmış.

▶ İçerideyken koğuş alış-verişlerini yaptığını ve fiyatlardan haberli olduğunu söyledin. Yine de seni şaşırttı mı fiyatlar?

Dışardaki fiyatlar birbirini tutmuyor. Bir traş bıçağı bir bakkalda 125, diğerinde 150, başkasında 175 lira. Yalnız ben değil, herkes şaşırıyor olmalı.

▲ *Elmastaş. 6,5 yıl "içerde" kaldıktan sonra "dışarıda" gördüğü yabancılaşma yüzünden buruk.*

Ev aradım bir süre. Eskiden kiralık levhası asılmış olan eve gider, anlaşırsak kirasını verir anahtarını alır, evi tutardık. Şimdi ise altı aylık-bir yıllık peşin kira istiyorlar, hem de depozito diye hava parası istiyorlar. Yetmezmiş gibi kefil istiyorlar, hem de evi tutacağın çevreden. Hepsi bir tarafa ben 75 bin liraya çalışıyorum. 100 bin liradan aşağı ev yok. Üstelik bekara ev vermiyorlar. Eskiden bekar arkadaşlar rahatlıkla ev bulurlardı.

▶ Eğlenceler değişmiş mi?

Alabildiğine değişmiş, kahvelerde herkes konken oynuyor, bilardo masaları alabildiğine azalmış. Sinema alışkanlığı kalmamış. Eskiden aileler çoluk çocuk sinemaya, parka, pikniğe giderdi. Bayrampaşa'da bile Atatürk Kültür Merkezi vardı 6,5 yıl önce. Kalmamış, evde tek eğlence 'kutu' olmuş. Basıyorlar düğmesine, oturuyorlar karşısına ne konursa önlerine onu 'yiyorlar'. Başka bir şey yok.

Bir sürü park yapılmış. Ama insansız. Sohbetler de değişmiş. Hep 'umut' konuşuluyor. Kısa yoldan köşeyi dönme umudu. İnsanlar bütün enerjilerini umuda; toto, loto, milli piyango, ganyana yatırıyor.

▶ Dışarıda geçirdiğin üç ay geçmiş 6,5 yıllık boşluğu kapatmana yetti mi?

Hayır. 'Normal yaşantıya' alışmam mümkün değil.

Daha önce mahalleye bir yabancı gelse farkedilirdi. Hemen herkes birbirini tanırdı, selam verirdi, kömürler ortaklaşa taşınırdı. Şimdi hangi mahalleye gitsen kimsenin dönüp baktığı yok. Birbirlerine öylesine yabancılaşmışlar ki benim 6,5 yıllık ayrılığım, yabancılaşmam, insanların birbirlerine yabancılaşması arasında kaynayıp gidiyor. ■

Korkut Boratav Türkiye'nin AT'ye girmesini tartışıyor

"AT'YE KARŞI ÇIKILMALI"

Bir ülke halkının kendi siyasi geleceğini kendi tayin edeceği ve bunu dış dünyanın "demokratik kamuoylarına" emanet edemeyeceği anlayışını çöp sepetine atanların malûl bulundukları hafıza kaybından kendimizi kurtaralım.

Türkiye'nin AET'ye tam üyeliği ile ilgili tartışmaların dününü ve bugününü nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'nin Ortak Pazar'a katılmasını yıllardır tartışıyoruz ve bu tartışmalar ANAP iktidarının tam üyelik için başvurması üzerine yeniden canlandı. Eski ve yeni tartışmaların kısa bir bilançosunu yapacak olursak, resmi görüşte öteden beri -özellikle Yunanistan faktörü ve "Batı ittifakına mensubiyet" ile ilgili- siyasi değerlendirmelerin, iktisadi hesapların önüne geçtiğini; Eskişehir Sanayi Odası gibi çok sınırlı bazı istisnaların dışında burjuvazinin tamamen kısa dönemli çıkarların tutsağı olduğunu ve uzun bir süre pasif davrandığını; geniş halk kesimlerinin "işçilerin dolaşımı" ütopyasının çekiciliği dışında olaya kayıtsız kaldığını; Türkiye solunun ise önceleri topluca "anti-AET'ci" bir tutumda birleşmiş iken, son yıllarda bu konuda bölünmeye başladığını söyleyebiliriz sanıyorum.

▶ Solda gözlenen tavır değişikliği sizce nasıl açıklanabilir?

Bunu, bence birbiriyle bağlantılı iki etkenle açıklayabiliriz: 12 Eylül şokunun etkileri ve solun içinde liberal ve sosyal demokrat ideolojilerin giderek yaygınlaşması... Geçmişte sosyal demokratlar içinde dahi bir hayli yaygın olan Ortak Pazar'a karşı tavırların belirgin bir biçimde aşınmaya başlamış olması, "12 Eylül şoku" dediğim etkiye bağlıdır ve bu yaklaşım Türkiye'de demokrasinin ancak

Doç.Dr.
Mustafa Altıntaş

AT'YE TAM ÜYELİK VE HALKOYLAMASI

AT'ye başvuran hükümet ve onu destekleyen muhalefet üyelik konusunda birlik olduğu imajını veriyorlar. Oysa toplum bu konuda aydınlatılmadı bile.

Türkiye, bugünkü adlandırılması ile AT'ye 30 yıla yaklaşan süre içinde iki başvuruda bulunmuştur. Bunlardan ilki 31.7.1959 tarihini taşımakta olup, 12.9.1963'te imzalanan ve Türkiye ile AT arasında bir ortaklık yaratan Ankara Anlaşması ile sonuçlanmıştır. İkincisi ise 14.4.1987'de yapılan ve tam üyelik istemini içeren başvurudur.

Ankara Anlaşması'nın amacı, son evrede tam üyeliğe dönük gümrük birliğini oluşturmaktır. Türkiye, son dönemi gümrük birliğine dayalı bu ilişkisini hazırlık ve geçiş dönemi olmak üzere aşamalı olarak gerçekleştirmeyi üstlenmiştir. Türkiye, yükümlülük üstlenmediği hazırlık dönemi sonrasında karşılıklı yükümlülük ilkesine göre girdiği geçiş döneminde, gümrük birliğinin oluşturulması konusundaki yükümlülüklerini 1976 yılından sonra yerine getirmemiş, bunları ertelemiştir. Türkiye, 12 yıllık bir aradan sonra ertelemiş bulunduğu yükümlülük takvimini tam üyelik başvurusunu yaptıktan sonra yeniden işletmeye başlamıştır.

Türkiye'nin AT'ye gerek ortaklık ilişkisi için yaptığı başvuruda olsun gerekse tam üyelik başvurusunda olsun, bu konuların kamuoyunda tam bir açıklıkla tartışıldığını ve bu tartışmalar sonrasında oluşan kamuoyu doğrultusunda hareket edildiğini ileri sürmek oldukça güçtür. Ankara Anlaşması'nın imzalanması sırasında olumsuz görüş bildiren bir kısım çevreler de sonradan bu olumsuzlukları geri çekmiş ve tam üyelik başvurusunu destekleyen bir konuma gelmişlerdir. Ancak, görünen bu görüş birliğine karşın toplum kesimlerinin tam üyelikten beklentileri farklılık göstermektedir. Toplumun aydın kesimi, batı demokrasilerinin ölçütlerine uygun çoğulcu temsile dayalı demokratik düzenin ve insan hak ve özgürlüklerine saygının güvencesini tam üyelikte görürken, çalışanlar sendikalaşma, grev ve toplu sözleşme düzenindeki olumsuzlukların giderilmesi beklentisindedirler. İş bulma umudunu yitiren kesimler tam üyelik sonrası gerçekleşeceğini varsaydıkları serbest dolaşım hakkına dört gözle bakmakta, yabancı sermaye ile bağlantılarını geliştirmiş ve ge-

Avrupa ile kurulacak sürekli bir birliğin, yani AET üyeliğinin sonunda kalıcı olarak gerçekleşeceği inancına bağlıdır. Yani, esas olarak belli bir "inanç ve iman"dan kaynaklanan -ve bir kez daha siyasi ağırlıklı- bir değerlendirme söz konusudur. Türkiye'de demokrasinin geleceğine ilişkin bu inancın iki yüzü var; biri olumsuz, diğeri "olumlu": Olumsuz yüzü, Türkiye toplumundaki iç güçlerin ve halkımızın ülkede kalıcı demokratik dönüşümleri gerçekleştiremeyeceği teşhisine; "olumlu" yüzü ise bu işi bizim için ve bizim yerimize "kefere"nin", yani Avrupa'nın yapabileceği ve yapacağı yargısına dayanıyor.

▶ AET üyeliğinin faşist ve askeri rejimlerle bağdaşmadığı; dolayısıyla Türkiye'de demokratikleşmeye zorunlu olarak katkı yapacağı biçimindeki savları tamamen yanlış mı görüyorsunuz?

Olayın bu kadar basit olmadığını düşünüyorum: Bir kere, genel olarak Avrupa toplumlarının ve kamuoyunun ABD'ye göre çok daha köklü demokratik geleneklere -en azından Türkiye solunun değer verdiği anlamda- sahip olduğunu kabul edebiliriz. Ancak, burada sözünü ettiğim demokrasi geleneğinin Avrupa burjuvazisine değil, Avrupa halkına ait olduğunu ve bu nedenle örneğin 12 Eylüle ilişkin ilk "resmi" değerlendirmelerin Avrupa ve ABD'de birbirinden çok farklı olmadığını da hatırlamalıyız. Yine de, ABD'den değil, Avrupa'dan gelen dış etkilere bağımlı bir Türkiye'nin **daha az kötü** bir senaryo oluşturduğunu kabul edebiliriz. Ama, unutmayalım ki her ikisi de "bağımlı" senaryolardır ve sosyalist solun uzun mücadeleler sonunda yerleşmiş değer sistemlerine göre aralarında sadece **kötülük dereceleri** bakımından fark vardır. Bir ülke halkının ve emekçi sınıfının kendi kaderini ve siyasi geleceğini kendi mücadeleleri sonunda bizzat tayin edeceği; bu tarihi görevi de dış dünyanın "demokratik kamuoylarına" veya Avrupa'nın egemen sınıflarına emanet edemeyeceği ve bu anlamda bir "ulusal bağımsızlık" anlayışına sahip çıkılması, yakın geçmişte Türkiye soluna mal olmuş bulunan değerler sisteminin vazgeçilmez parçalarıydı. Bunları fazla düşünmeden çöp sepetine atanların malûl bulundukları hafıza kaybından kendimizi koruyalım.

Buna ek olarak, AET üyeliğinin önümüzdeki yıllarda sürekli gündemde kalmasının çok olumsuz bir dizi ideolojik ve politik yansımalara da yol açacağını düşünüyorum. Bu, AET'nin Türkiye'yi tam üyeliğe kabul **etmeyeceği** öngörüsüne dayanıyor. Bu öngörü doğru çıkarsa, halkımız yüzyılın sonuna kadar, Avrupa'nın kapısını aşındıran ve sürekli terslenen bir Türkiye imajının içinde yaşayacaktır.

▶ AET'ye tam üyeliğin ekonomik sonuçları üzerine ne gibi öngörüler yapabilirsiniz?

Çok genel düzeyde kalarak şunları söyleyebiliriz sanıyorum: Ulusal sanayimizin bazı kolları ayakta kalabilecektir: Tekstil, gıda sanayii gibi. Ancak, tam üyeliğin gerçekleşmesinden sonra Türkiye'de ulusal bir sanayileşme çizgisinden söz edebileceğimizi sanmıyorum. Türkiye sanayiinin gelişme çizgisi -emek veriminin düşüklüğünü telafi edebildiği ölçüde- göreli ücret düşüklüğünün çekiciliği nedeniyle ülkeye gelecek yabancı sermaye yatırımları tarafından belirlenecektir. Türkiye'nin egemen çevreleri bugünlerde bu yarışa AET üyeliğinin kurumsal güvencelerinin sağlayacağı bir avantajla katılmanın hesabı içindeler. Bu hesapta Türkiye'nin uzun dönemde ne türden bir sınai ve ekonomik yapıya sahip olması gerektiği türünde herhangi bir stratejik vizyon yer almıyor. Ve bir kez daha tamamen bağımlı bir senaryo söz konusu. Ben, şahsen, ekonomik bağımsızlık hedefinin sosyalist solun programlarından ayıklanmasına yol açacak bir neden göremiyorum ve bu anlamda da AET üyeliğine karşı çıkılması gerektiğini düşünüyorum. ■

Türkiye solu önceleri topluca "anti-AET'ci" bir tutumda birleşmişken, son yıllarda bu konuda bölünmeye başladı.

---

liştirme umudunu taşıyan özel kesim de tam üyeliğe bu açıdan yaklaşmaktadır. Hükümet tekstil ürünlerindeki sınırlamadan kurtulmanın, yurttaşlarına uygulanan vizenin kaldırılmasının ve AT'den daha fazla kredi sağlamanın beklentisi içindedir. Görüldüğü gibi, toplumun farklı kesimlerinin konuya yaklaşımları, körün fili tanımlamasına benzemekte.

Türkiye'nin var olan azgelişmiş yapısı ile bırakınız tam üyeliği, gümrük birliğine yönelik yükümlülükleri bile ertelemek zorunda kalmasının ötesinde, sınırlı ve gözetimli bir dışa açılmanın bedelinin toplumun hangi kesimleri tarafından üstlenileceği sonucunun tartışılması önem taşımaktadır. Bu sorunlar tartışılırsa, toplum kesimlerinin AT'ye tam üyelikten beklentilerinin ne ölçüde gerçekleşme şansına sahip olduğu ortaya çıkabilecektir.

Türkiye'nin tam üyelik başvurusunu Batı demokrasilerinin ölçütlerine uygun, çoğulcu temsile dayalı demokratik düzenin, temel insan hakları ve özgürlüklerin, sendikalaşma ve örgütlenmenin güvencesi olarak görenlere vereceğimiz iki örnek bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, üçüncü planda yansısını bulmuştur. Üçüncü plan, Türkiye'nin sanayisini toplum tarihi açısından oldukça kısa sayılabilecek süreler içinde, derece derece AT ve dünya rekabetine açmasının bedelinin kimlerce ödenmesi gereğini açık olarak gözler önüne sermektedir. Üçüncü plan, gereken sanayi alt dallarında bu rekabete açılmak için ölçeğin büyütülmesine dönük özendirme önlemlerinin alınacağını, kısa sürede sermaye birikiminin hızlandırılması için geniş kitlelerin tüketimlerinin sınırlandırılacağını, hakların özüne dokunmaksızın çalışanlardan özveride bulunmalarının isteneceğini, hak ve özgürlüklerin gelişmek için sınırlanabileceğini dile getirmektedir. Bu belgeye göre Türkiye'nin AT ve dış dünya rekabetine açılmasının bedelinin geniş kitlelerce üstlenileceği ortaya konulmaktadır.

Türkiye'nin dış dünyaya giderek entegre olmasının 1980 sonrasındaki sonuçlarını değerlendirmek için belleğimizi fazla zorlamaya gerek yoktur. Giderek bozulan gelir dağılımı, geniş kitlelerin giderek azalan satın alma gücü, iş bulma olanaklarının daralması, toplumun 150 yıllık bir özlemi olan sanayileşme ereğinden vazgeçmesi benzeri ekonomik ve bunun sonucu olan toplumsal-kültürel alanlardaki aşınma, yozlaşma, bozulmalar, giderek toplumda ümmetçilik kültürünün pompalanması, bu türden politikaların hangi kesimlerin yararına karşıt sonuçlar verdiğini ortaya koymaktadır. Türkiye dış dünya ile entegre derecesini yükseltmek istediğinde, toplumun geniş kesimi hak ve özgürlüklerinden, ekonomik konumundan sürekli olarak yitiklere uğramıştır.

AT'nin amacı, dünya güç dengesinde geçmişte yitirdiği yeri yeniden edinebilmektir. Türkiye'nin topluluğa kabul edilebilmesi için, büyük tröstlerin öncülüğünde ve bunların sözcülerinin önderliğinde kurulan AT'nin bu amacına katkıda bulunması gerekmektedir. AT'nin azgelişmiş ülkeleri çevresinde toplamak istemesinin amacı, onları kalkındırmak olmayıp dünya güç dengesinde amaçladığı düzeyi ele geçirme yolunda onlardan yararlanmaktır.

Türkiye sorunlarını başkasına ihale etme ya da var olan sorunlarının çözümünü dış dünya istemlerine dayandırma gibi tarihten gelen alışkanlığını bir yana bırakmalıdır. Uluslararası dayanışmanın gerek ve yararlarını gözardı etmeksizin ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel sorunlarını AT'ye katılmak gerekçesi ile değil, kendi insanına yaraşır ve gerekir olduğu düşüncesi ile çözümleme yolunu açmalıdır.

Şu günlerde topluluk komisyonunun hazırlayacağı rapora kaynaklık edecek heyetin Türk tarafı ile görüşmeleri sürmektedir. AT'ye tam üyelik başvurusunda bulunan hükümet ve bu başvuruyu destekleyen parlamentodaki muhalefet partileri, toplumun tam üyelik konusunda görüş birliği içinde bulunduğu imajını vermektedir. Oysa toplum, gerek 1963 tarihli Ankara Anlaşması, gerek Katma Protokol ve gerekse son yapılan tam üyelik sonuçları konularında aydınlatılmadığı gibi, görüşünün araştırılması gereği bile duyulmamıştır.

Oysa toplum, bir kısım çevrelerce Lozan'dan sonraki en önemli adım olarak nitelenen bu konuda tam bir açıklığa kavuşmalı ve gelecekte kendi yazgısını belirleyecek bu konuda karar sahibi olmalıdır. Temel insan haklarının tanınması konusunda bile halkoylamasına gitme aracını kullanan çevrelerin bu yaşamsal konuda benzer yaklaşımı benimsememelerini açıklamak mümkün olmayacaktır. İktidarı ve muhalefeti ile siyasal partiler dayandıkları tabanın görüşlerini temsil ediyorlarsa, bu konudaki halkoylamasının sonuçlarından kuşkuya da kapılmamaları gerekir. Tersine, böyle bir halkoylaması tam üyelik başvurusunun benimsenmesi biçiminde sonuçlanır ise, AT kamuoyunda Türkiye'nin Batılı değerlere olan inancı ve yaklaşımı konusunda varolan önyargının giderilmesine katkıda bulunabilir. ■

Türkiye, sorunlarını başkasına ihale etme ya da sorunların çözümünü dış dünya istemlerine dayandırma alışkanlığını bir yana bırakmalıdır.

KANAL, HAYDUTLAR VE ABD

Panama halkının hem ülkelerini ABD'nin arka avlusu olmaktan kurtarması hem de kendilerini temsil etmeye layık yöneticileri belirlemesi gerekir.

Evet, general Antonio Noriega haydudun, ırz düşmanının, uyuşturucu satıcısınının biri. Ama bu "üstün" nitelikleri yeni kazanmadı bay Noriega. ABD tarafından genelkurmay başkanlığına yükseltilirken, Pentgon'daki biyografisinde bu "nitelikleri" yazılıydı. Üstelik Noriega ne Panama'da ne de Latin Amerika'da "türünün" tek temsilcisi. ABD'nin iplerini elinde tuttuğu yüzlerce, binlerce halk düşmanı haydut bugün Latin Amerika'da (ve dünyanın başka yerlerinde) Amerikan çıkarları için kendi halkını kesip biçmekle fena halde meşgul.

Peki ne oldu da ABD yönetimi Panama'ya karşı özellikle 1987 Haziran'ından bu yana yoğun bir destabilizasyon kampanyası yürütmeye başladı. Reagan Panama'daki "haydutçuğundan" niye vazgeçti? İki Amerikan mahkemesi ardarda Noriega'yı "uyuşturucu trafiğinde yer almak, rüşvet ve haraç yemek"le neden suçladı? ABD federal savcısı daha da ileri giderek Noriega'nın "Panamayı uyuşturucu kaçakçılarına sattığını" neden ilan etti? ABD bakan yardımcısı Abrams Panama devlet başkanı Delvalle ile neler konuştu? Bu görüşme sonrasında ülkeye dönen Delvalle ailesini ABD büyükelçiliğine gönderdikten sonra Noriega'yı görevden aldığını niye açıkladı. Panama yasama meclisi bu görevden almayı niye reddetti. Şu anda ABD Panama'ya karşı neden bir iktisadi ambargo uyguluyor?

Tüm bu destabilizasyon girişimlerinin ardında yatan temel neden, hiç kuşkusuz Panama Kanalı'nın geleceği. Bilindiği gibi 1903'te imzalanan Kanal Anlaşması, gerçek anlamda bağımsızlık için ve Kanal Bölgesi'nin kendilerine iadesi talebiyle uzun yıllar mücadele eden Panamalılar'ın çabası sonucu 1977'de imzalanan Torrijos-Carter anlaşması ile yenilenmişti. 1 Ekim 1979'da yürürlüğe giren anlaşmaya göre, Panama kanalı 31 Aralık 1999'dan itibaren tümüyle Panama'ya ait olacaktır. Bu doğrultuda aşamalı bir geçişi gerçekleştirmek üzere iki yıl sonra mevcut Kanal Komisyonu'nun dört Panamalı ve beş ABD'liden oluşan bileşimi çoğunluk ve başkanlık Panamalılara geçmek üzere değişecektir. 1999 sonunda kanalın tümüyle Panama'ya devriyle birlikte kanal bölgesinde yerleşmiş bulunan 20 bin ABD askeri ve 14 üs kalkacaktır. Ne ki imzalanan bu anlaşma ABD tarafından bugüne dek sürekli ihlal edilegelmiş ve Kanal Bölgesi'nin ABD için vazgeçilmezliği tekrarlanmıştır. ABD'nin Kanal Bölgesini Orta ve Güney Amerika'ya müdahale için sıçrama tahtası olarak kullandığı (1954'te Guatemala'ya, 1965'te Dominik Cumhuriyeti'ne müdahalede olduğu gibi), Amerikan Güney Komutanlık Karargahı'nın (SOUTHCOM) burada olduğu ve "Küçük Pentagon" olarak anıldığı gözönünde tutulursa kanalın devrinin Beyaz Saray'a verdiği rahatsızlık kolayca anlaşılabilir. Bu arada Panama'da işbaşındaki hükümetin de geniş halk yığınlarının taleplerine cevap vermediği halde, Washington tarafından yeterince emin bulunmadığı ve örneğin Bağlantısızlar ile Contadora grubuna üyeliği ile, ya da Nikaragua hükümetine karşı ABD'ye yardım etmeyeceğini açıklamasının "hoş" karşılanmadığı görülmektedir.

Bu koşullarda Washington, 1977 anlaşmasını değiştirmek için kendi çıkarları doğrultusunda bir teklif getirmiş ve eğer Kanal Bölgesi'ndeki askeri üslerinin süresiz olarak kalmasına izin verilirse kanalı öngörülenden on yıl önce, 1989'da devretmeye hazır olduğunu belirtmiştir. Ne ki Panama hükümeti Torjiros - Canter anlaşmasının imzalandığı şekliyle uygulanmasında ısrarlı olmuş ve gerçekte kanal üzerindeki ABD egemenliğinin sürdürülmesinden başka bir anlamı olmayan bu öneriyi reddetmiştir. Sömürge yönetimine alışkanlığıyla ABD egemenleri Panama hükümetinin Amerikan bölge valileri gibi davranmamasına şaşıp kalmış ve hiddetle Amerikan çıkarlarını gerçekleştirme yollarını aramaya başlamıştır.

Bugün Panama'nın başında Panama halkının özgür iradesiyle yaşam bulmuş bir yönetim bulunmamaktadır. Latin Amerika'nın haydut gelenekli generallerinden biri fiilen ülkenin kaderini elinde tutmaktadır. Panama halkı hem ülkelerini ABD'nin arka avlusu olmaktan kurtarmakla, hem de kendilerini temsil etmeye layık yöneticileri belirlemekle yükümlü bulunuyor. Ama son derece girift ilişkilerin ve çıkar çatışmalarının sahne olduğu Panama'da her iki amaca bir anda ulaşmak şimdilik bir hayal. ABD silahlı kuvvetlerinin Panama'ya müdahale etmesi ihtimali de pek küçük değil. Panama halkını zor günlerin beklediği çok açık. ■

▼ ***Dananın kuyruğu kanal için kopuyor.*** *Panama Kanalı'nda ABD askerleri (solda) ve Noriega'ya karşı gösteri yapan Panamalı.*

Gül Çakır

"MISS LIBERTY"NİN GÖLGESİNDE

Amerika, Amerika-1

Miss Liberty, ABD kapitalizminin ihtiyaç duyduğu ucuz işgücünü bu topraklara çekmek üzere pek cazibeli bir yem niyetine kullanılır oldu.

Sıradan bir Amerikan yurttaşı, anonim "John Doe"lardan sadece biriydi. Evsizdi. Reagan Amerikası'nda bir Washington sokağında donarak öldü. Kimi kimsesi yoktu. ABD'nin multimilyonluk yoksullar ordusunun bu yeni ölüsünü Washingtonlu evsizlerin kurduğu bir dayanışma örgütü sahiplendi. "John Doe" yakıldıktan sonra külleri camlı bir kutuya kondu ve evsizler bu minicik ama insanlığa verdiği utanç o denli büyük olan mezarı yanıbaşlarına koyup, protesto için açlık grevine başladılar.

Ötelerde, New York körfezinde, **"Gönder bu evsizleri, rüzgârla savrulanları bana / Lambamı altın kapının yanında tutuyorum"** sözlerinin kazındığı kaidenin üzerinde haşmetle dikilen "Miss Liberty" ne "John Doe"ya ne de açlık grevindekilere kulak verdi. O, kendisinden yalnızca birkaç blok ötede hayatta kalma savaşı veren New Yorklu 60 bin evsizi dahi işitmiyordu. Ülkede başlarını sokacak hiçbir yerleri olmayanların sayısı ise üç milyonu çoktan aşmıştı. Kabaca bir hesapla her 80 Amerikalı'dan biri çoluk çocuk sokağı mesken tutar olmuştu. Sokakta yaşamaya çalışan her beş evsizden biri iş sahibiydi, ama kazandığı para kira ödemeye yetmiyordu.

□

"Miss Liberty" 100 yıldır durduğu yere, kendisi Fransız heykeltraş Frederic Bartholdi'nin elinden, masrafları ise Parisliler'in cebinden çıkıp Fransızlar'ın "yeni" dünyaya armağanı olarak 28 Ekim 1886'da yerleşti. Önceleri anlamı henüz son bulmuş iç savaşı izleyen köleliğin kaldırılmasıyla da bağdaştırıldı ve özgürlük anıtı olarak algılandı. Ama bu çok sürmedi. "Miss Liberty" ABD kapitalizminin ihtiyaç duyduğu ucuz işgücünü bu topraklara çekmek üzere pek de cazibeli bir yem niyetine kullanılır oldu. Dünyanın belki de en kuyruklu yalanı "Amerikan Rüyası"nın vazgeçilmez sembolüne dönüştü. 1986'da bağımsızlık günü olan 4 Temmuz'da "Miss Liberty"nin yüzüncü yılı Amerikanvari bir tantanayla kutlanırken, onun geçmişini en iyi ihtimalle her 100 Amerikalı'dan bir tanesi ancak biliyordu. Geriye kalanlar için "Miss Liberty" sokaktaki adamın kafasına her vesileyle kazınmak üzere bilmem kaçıncı kez tekrarlanan "Amerikan Rüyası" ile eş anlamlıydı: "Amerika özgürlük ve fırsatlar ülkesidir! Yürekli, cüretli ve kararlı olana işte fırsat! Milyoner olmak istiyorsan bunu istemen, çok istemen, çok çok istemen yeterlidir! Başaramazsan kabahat sendedir!"

İşte "Miss Liberty"nin yüzüncü yaş günü, "show business"in tüm olanakları alabildiğine seferber edilip törenin her saniyesinden edilecek kâr milim milim hesaplanıp Chrysler'ler Kodaklar, Coca Colalar, IBMler ve nice benzerleri tarafından "daha, daha kâr" çığlıklarıyla kutlanırken, "beceriksizler"e, "başarısızlar"a bu törende yer yoktu! Bunların başında da resmi sefalet sınırının altında yaşayan 34 milyon Amerikan yurttaşı geliyordu! ABD'nin açları, işsizleri, evsizleri bu törende yer alamazken, taşıdığı kan izleri şimdi pırıl pırıl olan güvertesinden silinip, belleklere yerleşmiş olan Pinochet'in işkence gemisi Esmeralda, "Özgür" Amerika'nın sembolü Miss Liberty'yi selamlıyordu: **God bless America!** (Tanrı Amerika'yı korusun... ve başımızdan eksik etmesin)

□

"Amerikan yönetim biçimi dünyanın en büyük umududur" diyordu Thomas Jefferson 1801'de. Warren Harding ise 1921 yılında "bu yeni-dünya cumhuriyetinin kuruluşunda Tanrı'nın niyeti"ni gördüğünü söyleyecekti. 1949'da Harry Truman "dünyadaki insanların iyi niyet, güçlülük ve akıllı önderlik için ABD'ye her zamankinden de çok baktığı"na hükmediyordu. Şimdi ise Ronald Reagan Amerika'nın "yeryüzündeki insanlığın en son ve en büyük ümidi" olduğu kanısında. Alçakgönüllülüğün yanından hiç geçmeyen ABD cumhurbaşkanlarının "Amerikan üstünlüğü", bundan kaynaklanan "Amerikan hayat tarzını herkese kabul ettirme hakkı" ve dünyadaki tüm gelişmeleri "Amerikan ölçüleri"ne vurma isteği bugüne dek sayısız örneklerle ifade edildi.

Amerikan burjuvazisi kapitalizmin "yeni" topraklardaki özgül şart ve faktörlerin etkisiyle bulduğu elverişli gelişme koşullarında ortaya çıkan kendine özgü ekonomik, toplumsal ve siyasi özellik ve olgulardan, ideolojik olarak yararlanmaktan hiç geri kalmadı. "ABD'nin benzersiz olduğu" herkes tarafından "taklit edildiği ve edilmesi gerektiği" yolunda alabildiğine şoven bir propaganda sürdürülegeldi.

"Amerikan rüyası" ve "Amerikan hayat tarzı" son tahlilde, Amerikan kapitalizminin kapitalizmin gelişmesinin temel kanunlarından sözde bağımsızlığı iddiasına gelip dayanmaktadır. Burada sınıf çatışmasının yeri yoktur, sınıf atlamak her zaman için mümkündür! Kişi kaderini kendi çizer, her şey bireyin enerji ve isteğine bağlıdır!

Bu sözde "fırsat eşitliği"nin, dahası "Amerikan Rüyası"nın kendisinin yalan olduğunu bilmeyen kalmadı. Ama yalan olduğunun bilinmesi, onun söylenmemesini gerektirmez ya! Reagan da bunu bildiği içindir ki, Miss Liberty'nin yüzüncü yaşını kutlarken, 1776 Bağımsızlık Bildirgesi ve 1787 Anayasası'nın "yüce ilkeleri"ni hatırlatmaktan geri kalmamıştır: "Her birimiz eşit onurla yaratıldık, her birey kendisine doğa ve Tanrı tarafından bahşedilen yaşama, özgürlük ve mutlu olma hakkına sahiptir"! Bağımsızlık Bildirgesi'nde "herkes eşit yaratılmıştır" diye ilan edildikten sonra siyahların daha 80 yıl köle olarak tutulduğu, kadınların oy kullanma hakkını bildirgeden 112 yıl sonrasına kadar elde edemediği, işçi sınıfına örgütlenme ve toplusözleşme hakkının tanınması için 150 yıl gerektiği ve tüm bu hakların ne denli çetin mücadelelerle kazanıldığı ise ABD'nin gerçek tarihinde kayıtlıdır.

Bu riyakârlığı eski köle David Walker 1830'da kölelik üzerine yaptığı araştırma sırasında şöyle kaydetmiş: "Birkaç yıl önce Güney Karolina'da yayınlanan bir gazetede Türkler'in barbarlığından söz eden bir paragrafta, 'Türkler dünyanın en barbar insanlarıdır ve Yunanlılar'a insandan çok hayvan muamelesi yapıyorlar' diye yazıyordu. Aynı gazetede şöyle bir ilan da vardı: 'Sağlam yapılı sekiz zenci ve dört hizmetçi bugün en yüksek fiyatı verene satılacaktır!' Bu aynı insani(!) gazetede beni daha da şaşırtan şey, sırtları cop ve sopayla dövülmekten parçalanmış üç adam ve haklarındaki tutuklama ilanıydı...". ■

▼ *Amerikan rüyası bu mu? Yoksulların kuyrukları eksilmiyor.*

ENTERNASYONALİZM ROMANTİZM İMİŞ!

Sovyetler Birliği ve diğer çokuluslu sosyalist ülkelerde ulusal sorun öylesine köklü çözümlenmiştir, öylesine sağlam bir siyasal doku oluşturmuştur ki o ulusların ne sosyalizmden ne de bulundukları birleşik sosyalist devletten ayrılmaya niyetleri vardır.

Sovyet Azerbeycanındaki Ermeni çoğunluklu özerk Karabağ bölgesinin Ermenistan'a bağlanması için yapılan gösteriler ve bu gösterilerin Karabağ'da Ermeni-Azeri çatışmasına dönüşmesi, olaylarda 32 kişinin ölmesi Batı ve Türkiye basınlarında ayrı yorumlara ve taraf tutmalara yol açtı. Batı basını söz konusu Ermeni-Azeri sorununda belirgin bir biçimde Ermenistan'ı tutarken, Türk basını Ermenilere karşı Azerilerin yanında yer aldı.

Gene Batı basınında ve bir kısım Türk basınında milliyetler sorununun önümüzdeki dönemde Litvanya, Estonya gibi Baltık Sovyet cumhuriyetlerinde de ortaya çıkacağı ileri sürüldü. Kimi Türk ve Müslüman gazeteler ise "SSCB'nin yıkılışı"nın ancak ve ancak oradaki "Müslüman milliyetler" şayesinde olacağını söylüyorlar. Bu görüşün bazı Batı'lı ve özellikle ABD'li sovyetologlar tarafından da ciddi ciddi iddia edildiği, 1986 Aralık ayında Kazakistan'da -bazı üst düzey yöneticilerinin yolsuzluk nedeniyle görevden alınmasından sonra- ortaya çıkan iki günlük münferit gösterilerin buna kanıt sayıldığı biliniyor.

Geçmişten kalma kimi milli bencilliklerin, önyargıların ortaya çıkabilmesi arızidir, münferittir ve eskinin son kalıntılarıdır. Sosyalizme düşman burjuva ideolojisinin bunu anlamasına olanak yoktur.

Sovyetler Birliği yüz kadar ulus, ulusal grup, milliyet ve etnik topluluğun bir o kadar, hatta daha fazla sayıdaki kültürlerin oluşturduğu bir mozayik. Sosyalizmden, dolayısıyla enternasyonalizmden başka hiçbir düşünsel sistem, hiçbir sosyoekonomik formasyon, hiçbir siyasal biçimlenme böyle bir bileşimi, böyle bir halklar birliğini sağlayamazdı. Ancak ve ancak bilimsel sosyalizm ulusların ve kültürlerin **hak eşitliği** temelinde gönüllü birliğini kurabilirdi.

Şu halde, Büyük Ekim Devrimi sadece sosyalizmin yolunu açmakla kalmadı, Çarlık Rusyası'nın "uluslar hapishanesi"ni de kısa zamanda özgür ulusların siyasi birliğine dönüştürdü. Sosyalist devrim boyunduruk altındaki ulusları özgürleştirdiği gibi, henüz feodalitede yaşayan, dolayısıyla da henüz ulus aşamasına bile gelmemiş olan toplulukların sosyalizm içinde uluslaşmalarını da sağladı. Aradan geçen zamanda bütün o uluslar ve ulusal topluluklar **hep birlikte** sosyalizmi inşa ettiler, sosyalizmin kuruluşunun sayısız güçlüklerini birlikte aştılar, Nazi istilasına karşı yurtsever savaşı hep birlikte kazandılar, savaşın ağır yıkımını hep birlikte telafi ettiler, ekonomik, sosyal, kültürel, eğitsel ve diğer tüm alanlarda hep birlikte ilerlediler. Bütün bunlar sağlanabildiyse, bu, sosyalizmin her ulusal topluluk tarafından her şeyin üstünde tutulması sayesinde, ama aynı zamanda ulusallık haklarına eşit saygıdan ödün verilmemesi temelinde gerçekleşebildi. Ve Çarlık Rusyası'nın ezen ulusu olan Rusların, birleşik sosyalist yapılanmada diğer milliyetler içinde en büyük özveriyi göstermesi diğer Sovyet topluluklarında büyük ve köklü bir güven oluşturdu. (Nitekim 70 yıldır -bugün de hâlâ- Sovyet Sosyalist Federasyonu'ndan diğer Sovyet topluluklarına değer aktarılmaktadır. Sovyetler Birliği'ndeki tüm ulusal ve etnik gruplar bu gerçeği Batılılardan da, Türklerden de çok daha iyi bilmektedirler.

Bu nedenle, sosyalizmin düşmanları ham hayallerle oyalanadursunlar, Sovyetler Birliği ve diğer çok-uluslu sosyalist ülkelerde ulusal sorun öylesine köklü çözümlenmiştir, öylesine enternasyonalist bir ekonomik, sosyal ve siyasal doku oluşmuştur ki, o ulusların hiç birisinin ne sosyalizmden ne de bulundukları birleşik sosyalist devletten ayrılmaya niyetleri vardır. Söz konusu ülkelerdeki farklı milliyetlerden yurttaşların bir bölümünde milliyetçilik duygularının ya da eğilimlerinin geçmişten kalma kimi milli bencilliklerin, ön yargıların ortaya çıkabilmesi, yukarıda andığımız asıl olguyu değiştirmez. Çünkü tarihsel süreçte uluslar sosyalizmden önce vardılar, kapitalizmin şafağında ortaya çıkmışlardı. Milliyetler ise kapitalizmden çok önce şekillenmişlerdi. Yüzyıllardır birbirleriyle savaşmış, birbirlerine üstünlük kurmaya çalışmış, aralarında husumetler oluşmuş, birbirlerine karşı önyargılar, antipatiler edinmiş topluluklar sosyalizmle birlikte kardeşliği ve birliği kurmuşlardır. Aslolan budur, bu ise enternasyonalizmin tartışılmaz zaferidir, bir kısım insanlardaki milliyetçi eğilimler ya da kimi milliyetçi yansımalar ise arızidir, münferittir ve eski'nin son kalıntılarıdır.

Sosyalizme düşman burjuva ideolojisinin bunu anlamasına olanak yoktur, şayet anlayacak olsa, ondan korkmamasına olanak yoktur. Burjuvalar ve burjuva düşüncelerinin etkisi altında olanlar için enternasyonalizm bir ütopyadır. Bu görüşü bizim kimi solcu elitlerimiz de paylaşmaktadır. Örneğin bir köşe yazarı çıkıp sosyalistlere seslenmekte ve özetle "romantik olmayı bırakın, enternasyonalizm bir hayaldir, o çok beğendiğiniz sosyalist Sovyetler Birliği'de milliyetçidir, kendi milli çıkarlarını düşünmekte, milli politikasını gütmektedir, bu nedenle siz de milliyetçi sosyalist olun" diyebilmektedir. Ne ki, aynı yazarın çelişkisi bizzat bu yaklaşımında ortaya çıkmaktadır, çünkü o böyle düşünürken ister istemez Sovyetler Birliği'nin tek bir bütün olduğunu itiraf etmiş olmaktadır, o bütünün yüz kadar milliyet ve etni'den oluştuğunu unutmaktadır. İşte sorunun can alıcı noktası buradadır: çünkü tek bir birleşik devlet halinde gerçekleşmiş o bütünlük, o çok-uluslu **birlik** bizatihi enternasyonalizmin en mücessem, en somut eseridir.

İlericilik adına, enternasyonalizmi romantizm olarak niteleyenlerin göremedikleri daha önemli özellikleri kendilerinin reel - politikliği, eyyamcılığı ve faydacılığıdır. Çünkü onlar birer küçük burjuva hümanisti bile olsaydılar, en azından ideal olarak, hedef olarak ulusal duvarların kalkmasını arzulamaları, bu nedenle de enternasyonalizmin hiç değilse amaç olarak propagandasını yapmaları, okurlarını milliyetçiliğe, milli bencilliklere, milli darkafalılıklara doğru değil, enternasyonalizme doğru teşvik etmeleri gerekirdi.

Bir toplumdaki öncü fikirler, doğaldır ki başlangıçta bir ideal olarak belirecektir. Çünkü ideal olmadan hedef olmaz, hedef olmayınca da onun uğruna bir mücadele olmaz. İleri olmanın hedefi elbette bugünü biraz daha iyileştirmekle sınırlı kalamaz, tersine, bugünü düzeltme uğraşları ancak, en iyi olanın, ideal olanın amaçlanmasıyla muhteva ve boyut kazanabilir. Toplumu bugün bir adım ileriye götürmek, en ileri olan gözetilerek en iyi başarılabilir.

Biz hep böyle "romantik" olacağız. ■

Pornoya cevaz verenlere duyurulur

Fransızcası "maquereau", İngilizcesi "pimp", Almancası "zuhalter". Türkçesi "pezevenklik"tir!

Porno filmlere - "Batıda da öyledir" ya da "özgürlük gereğidir" diye - çeşitli resmi "köydü şart" altında izin verilmesinde yarar gören ve ağızlarından çıkanı kulakları işitmeyen saygıdeğer sanatçı ve aydınlarımıza, aralarına her nasılsa karışmış dehşetengiz feministlerimize duyurulur.

Haşa, kendilerine böyle bir mesleği vb. yakıştırıyor değiliz. Böyle bir önerinin altında kendileri ya da yakınları için herhangi bir çıkar hesabı olmadığı ortada. Ama anlaşılmayan bir nokta var: Niçin başkalarının pezevenkliğine arka çıkıyorlar? Kadın satarak para kazanmayı kendilerine yakıştırmayanlar, kadın satarak para kazanmayı başkalarına ve bu olguyu topluma niçin ve nasıl yakıştırıyorlar?

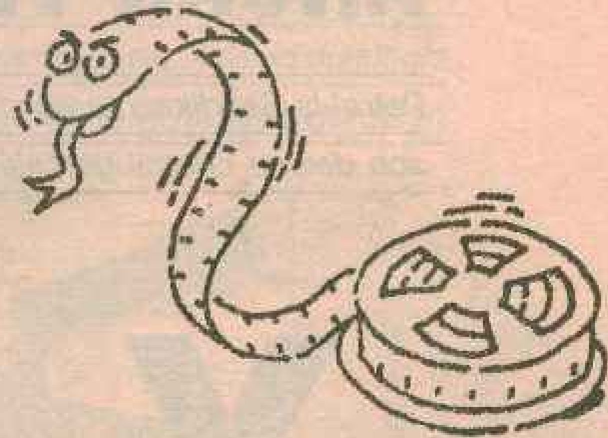
Kafalarının karışık, vicdanlarının bir hayli buğulanmış olduğu anlaşılıyor.

Pornografi depedüz fuhuştur. Fuhuş, bir yanıyla, cinselliğin kadınla ve erkekle birlikte aşağılanmasıdır. Kadın-erkek ilişkisinin çığırından çıkarılması, cinselliğin kirletilmesidir. Ama bu ayrı bir konu.

Fuhuşun bir yanı daha var: İnsanın insanı sömürmesi, hem de en ilkel, vahşi, vicdansız bir biçimde. Fuhuşa öteden beri "beyaz esir ticareti" denilmesi boşuna değil. Fuhuş başkalarının çaresizliğini, daha doğrusu çaresizliğe düşürülmüşlüğünü fırsat bilip paraya çevirmenin örgütlenmesidir. Onun için de hangi gerekçeyle olursa olsun fuhuşa cevaz vermek, başkalarının hayatlarının hiçe sayılmasına, köreltilmesine, onurlarının ayaklar altına alınmasına cevaz vermektir.

Fuhuş, açıkça, insanlık suçudur.

Porno filmlerinin esas malzemesi de ekranda yansıyan görüntüler değil, kendilerinden o görüntüler zorla, zorbalıkla kopartılıp alınan insanlardır; çaresizliğe düşürülmüş, "orospu"laştırılmış kadınlar. Pornocuların "işi" o malzemeyi pazarlamaktır. Şık ve modern bürolarda yan gelmiş oturan, vergisini zamanında ödeyen, salonlarda, gazinolarda, aile meclislerinde insan yüzüne çıkan kişiler de olsalar, yaptıkları iş pezevenkliktir. Üstelik o filmlerin üretiminden gösterimine kadar her safhada "ekmek parası için" çalışan, istihdam edilen herkesi kendi pezevenkliklerine, çürümlerine ortak etmeden o işi göremezler.

Aleme teşhir edilmek üzere çekim platformunda malum pozisyonlara sokulan, "icabında" en olmayacak dehşet ve vahşet sahneleri sergilemeleri istenen insanların karşısına geçip sahne direktifleriyle kameralarla vb. icrayı meslek eyleyenlerin yaptıkları, bu bakımdan, insanlık suçlusu Nazi idam mangalarının elleri kolları bağlı rehineler üzerine kurşun boşaltmalarından çok mu farklı?

Başkalarının sırtından liberallik, özgürlükçülük, vb. taslayanlara sormak gerekir: Kimleri neye teşvik ettiğinizin hiç mi farkında değilsiniz?

Pornonun Batılı liberal kapitalist toplumlarda serbestçe alıp yürüdüğü bir gerçek. Ama bu gerçeğin pornoyu her yerde olumlamaya ya da "karşı konulamaz" bir gerçeklik olarak meşrulaştırmaya gerekçe olduğu, olabileceği nereden çıkıyor? Pornografinin özgürlük kavramıyla ilişkili olduğu iddiası Batı liberalizminin ipliği çoktan pazara çıkarılmış malum safsatalarından biridir. Pornografi de onun asli unsuru fuhuş da insanın özgürlüğünün sorumluluğu bireye ait bir tezahürü değil, tersine, bazı insanların özgürlüklerinin başkaları tarafından barbarca gaspedilmesidir, insanın tüm insanca ihtiyaçlarının ve özlemlerinin, doğrudan doğruya insan kavramının çarpıtılmasıdır; esaretin, zorbalığın ve vicdansızlığın, çaresizliğe düşürülmüşlerin aczini istismarın, gözü dönmüş kazanç hırsının ve bütün bunları olağan sayma yüzsüzlüğünün "özgürlük" poşeti içinde pazarlanmasıdır. Buna rağmen porno belası Batıdan kaynaklanarak dünyayı saran bir olguysa, insana ve insanlığa yaraşan, bu olguya kölece boyun eğmek değil, kökünü kazımak için her yerde amansızca mücadele etmektir. Özel olarak Türkiye gibi emperyalizmin ve işbirlikçilerinin maddi-manevi her alanda saldırısına maruz ülkelerde toplumun demokratikleşmesi ve özgürleşmesinin bedeli, demokratikleşmenin ve özgürleşmenin adeta kefareti olarak pornografiye de cevaz vermek değildir.

Porno filmlere izin verilmesini isteyen saygın kişiler bütün bunları bilmeyecek, anlamayacak kadar izandan nasipsiz değiller herhalde. Öyleyse dertleri ne?

Besbelli kendileri de pek bilmiyorlar. Kendi saygınlıklarının güvencelerine duydukları güvenle, sürüklenmiş gidiyorlar.

Balık kokuyor!

Kokuyor ki ne kokuyor! ■

Halim Toğan

Müebbedlikler çözüm bekliyor

Her geçen gün biraz daha yükselen ve kamuoyunun sıcak ilgisini üzerine toplayan bir "genel af" istemini, geçici bir süre için de olsa sulandırabilmek amacıyla olduğu bugün çok daha iyi anlaşılmış olan 3267 sayılı yasa, 19 Mart 1986 tarihinde yürürlüğe kondu.

Bu yasanın ortaya çıkardığı haksızlıkların başında 'müebbedlikler' ile ilgili olan düzenleme gelmektedir.

Şöyle ki;

Türk Ceza Yasası'nın 13'üncü maddesi müebbed hapis cezasını "ölünceye kadar devam eder" şeklinde tanımlamakla yetinmeyip son fıkrasında "müebbed hapis cezası 36 sene üzerinden hesap edilerek muvakkat ağır hapsin tabi olduğu şartlar altında geçer" düzenlemesini yapmıştır.

İnfaz Yasası'nın (3267 S.Y.) yürürlüğe konması sırasında hükümet çevreleri gösterişli övünmelerle 'müebbedliklerin yatmaları gereken kısımdan 4 yıl indirdik' dediler. Oysa; bir kazanılmış hak olarak düzenlenmiş bulunan 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Yasa'nın 19/1 md.si koşullu salıverilme için müebbed hapiste 24 yıl süre ile cezaevinde kalmış olmak koşulunu aramakta, bu ise 36 yılın 2/3 oranını teşkil ettiği için esas olarak diğer cezalarla müebbed hapis cezasına çarptırılmış bulunanların aynı indirim oranından yararlanması anlamına gelmekte iken; 3267 sayılı yasa hükmü diğer cezalar için 1/2 oranında indirim öngörmesine rağmen, müebbed hapis cezasına çarptırılmış bulunanların cezalarının 20 yılı fiilen cezaevlerinde geçirmeleri koşulunu getirmiştir. (M. 1)

Açıkça görüldüğü gibi burada 20 yıl 40 yıllık bir cezanın 1/2 sini teşkil etmektedir. Oysa müebbed hapis cezasının 36 yıla tekabül ettiğini evvelce görmüştük. Böylece esasen 18 yıl olması gereken süre 20 yıl olarak belirlenmiştir. Böylece 2 yıllık bir hak kaybı ilk etapta doğmaktadır.

1978 yılında yürürlüğe konulmuş bulunan 2148 sayılı yasa ise her hükümlü için cezaevinde fiilen yatılan her ayın 6 gününü infazen indirmektedir. Böylece her yıl için 72 günlük bir indirim söz konusudur. 18 yıl üzerinden toplam 3 yıl 6 ay bir indirimin söz konusu olduğu ise açıktır. Böylece müebbed hapise mahkûm olanlar 18-3 yıl 6 ay = 14 yıl 5 ay 15 günlük bir süreyi ceza evinde geçirmelidirler. Oysa bugünkü hesaplarla bu süre 16 yıl 15 gün olmaktadır. Kısacası 'müebbedlikler' 2 yılların daha fazladan ceza evlerinde geçirmeye mahkûm edilmişlerdir.

Kazanılmış hakların geri alınması hukuk ve yasalara aykırıdır. 3267 sayılı yasa, genel olarak öngördüğü tüm düzenlemeler bakımından, özel olarak 'müebbed hükümlüler' için öngördüğü yukarıda anlattığımız düzenlemeleri açısından hukuka aykırıdır. Tümüyle siyasi tercihlerle kotarılmıştır. Bugün yüzlerce adi ve siyasi mahkûm bu haksızlıkların ve eşitsizliklerin sultası altındadır.

Ana muhalefet partisi olarak SHP, 17 nci dönem meclisine bu haksızlığı sözde gidermek amacıyla bir yasa teklifinde bulunmuştu, ama görünen odur ki, sunduğu yasa tasarısının taşıdığı önemi SHP yeterince farkedememiştir. ■

Gaziantep Özel Tip Cezaevi Sol Siyasi Müebbed Mahkûmları

Sezgin Tüzün

Bir işçi anketinin diliyle...

ANCAK VE YALNIZ 315 DOLAR!

Petrol-İş Sendikası tarafından yayımlanan araştırmanın sonuçları son derece önemli gerçekleri yansıtıyor.

Yıl 1985, Özal ekonomisinin yıllık enflasyon oranını düşürme hayallerinin TV haberciliği sayesinde kitlelerde yoğun olduğu günler. Petrol-İş, petrol-kimya-lastik sanayiinde kendine üye olan işçiler arasında, ankette bilgi derliyor. Amaç, üç sektördeki üyelerinin yaşam koşullarını rakamlarla saptamak.

Yıl 1986, "Üyelerimizin Yaşam Koşullarından Rakamlar" adıyla, 1985'te bilgi derlemesi gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları Petrol-İş Sendikası tarafından yayınlanıyor. Ve yıl 1988, enflasyon "düştü-düşüyor-düşecek" hayallerinin suya erdiği, "inşallah enflasyon üç rakamlı oranlara ulaşmaz" korkularının, 4 Şubat kararları ve "tasarruf (!) önlemleriyle" giderilmeye çalışıldığı günler. Bu noktada, içinde bulunulan koşulları bir kenara bırakarak, Petrol-İş'e bağlı sendikalı işçilerin 1985'e ilişkin ekonomik durumlarının sergilemesini, anket bulgularına bakarak kabaca vermeye çalışalım.

3 sanayi kolunda Petrol-İş'e bağlı 77.283 işçiden 36.202'si araştırma kapsamına alınmış. Bu işçilerin 22.410'u, ankete yanıt vermiş. Oldukça yüksek bir katılım. Ancak araştırmanın örneklem planı konusunda bilgimiz yok. Dolayısıyla araştırmanın, Petrol-İş'e bağlı tüm işçileri mi, yoksa yalnızca ankete yanıt verenleri mi temsil ettiğini bilemiyoruz. Araştırma yalnızca ankete yanıt veren işçileri temsil ediyor bile olsa, ortaya çıkan gerçek Petrol-İş üyelerinin en az üçte birinin durumunu yansıtıyor. Bu yönüyle de araştırma, son derece önemli.

▼ Petrol-İş üyesi işçi. Gecekonduda yaşıyor, 5 kişiye birden bakıyor, yıllık geliri topu topu 315 dolar.

Şimdi tek tek bazı araştırma bulgularına bakalım:

1. Anketi yanıtlayan işçiler açısından, petrol sektöründe ortalama günlük ücret 2.705,3 TL, kimya sektöründe bu ücret 2.271,8'e, lastik sektöründe de 1.923,1 TL'ye düşüyor. Bu ücret brüttür.

2. Çalışılan sanayi sektörüne göre verilen günlük ortalama net ücretler, işe yeni girmiş işçinin ücreti değil. Bu ortalama brüt ücreti alan işçilerin işlerindeki ortalama kıdemi, petrol sektöründe 8,9 yıl, kimya sektöründe 7,3 yıl, lastik sektöründe ise 5 yıl.

3. Ortalama kıdemi 7,7 yıl olan ankete yanıt vermiş işçilerin önemli kısmı, en son işinden önce bir "işsizlik dönemi" yaşamış. En son işinden önce işsizlik dönemi yaşamış petrol sektörü işçilerinin oranı yüzde 45,8. Kimya sektöründe bu oran yüzde 49,8, lastik sektöründe ise yüzde 52.

4. "İşsizlik dönemi" yaşamış işçilerin ortalama işsiz kaldıkları süre, petrol sektöründe 3,6 yıl. Kimya sektöründe bu süre 3,1 yıl'a, lastik sektöründe de 3 yıla düşüyor.

5. Ortalama günlük ücreti ve kıdem süresi en az olan lastik sektörü işçilerinden yüzde 21'inin eşi çalışıyor. Ortalama kıdem süresi ve günlük ortalama ücret arttıkça, eşin çalışma oranı da düşüyor. Kimya sektöründe eşi çalışan işçi oranı yüzde 14,4, petrol sektöründe de yüzde 12,8.

6. Petrol sektöründe çalışan bir işçi kendisiyle birlikte ortalama 5 kişiye bakmakla yükümlü. Bunların 3,1'i çocuk. Kimya sektöründe çalışanların bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısı 4,6, çocuk sayısı ise 2,6. Lastik sektöründe ortalama 4,2 kişiye bakmak durumunda olan işçinin çocuk sayısı ortalaması 2,6.

7. Her üç sektörde de işçi ailelerinin yarıdan çoğu kirada oturuyor. Oranlar şöyle; petrol sektöründe yüzde 52,8, kimya sektöründe 56,6, lastik sektöründe ise 63,3.

8. Kirada oturan petrol sektörü işçileri aylık ortalama 27,479 TL kira öderken kimya sektöründe çalışanların ödedikleri aylık konut kirası 25.215 TL. Lastik sektörü çalışanlarının ödedikleri ortalama aylık kira ise, 21.437 TL.

9. Ankete yanıt veren Petrol-İş üyelerinin, oturdukları konut tipine baktığımızda, -kendi konutu ya da kira ayrımı söz konusu olmaksızın- petrol sektörü çalışanlarının yüzde 32,6'sının, kimya sektörü çalışanlarının yüzde 48,5'inin ve lastik sektörü çalışanlarının yüzde 54,5'inin gecekonduda yaşadıkları gerçeği ortaya çıkıyor.

Yukarıda sergilenen rakamların bir kısmı, hiçbir yoruma yer bırakmadan yaşanılan durumu açıkça ortaya koyuyor. Gecekondu yaşamı, alınan aylık ücretin yarısı kadar kira ve işteki kıdemin yarısı kadar da "işsizlik kıdemi".

Ortaya çıkan görünümün, yüksek enflasyon nedeniyle kavramlaştırması zor olan, ikinci bir yüzü de var. Bu görünümü netleştirmek için uluslararası ölçekte geçerli olan bir yaklaşımı benimsedik. Ocak 1988 rakamlarıyla kişi başına düşen ortalama yıllık DOLAR olarak gelir hesabı. Bu hesaplamayı yapabilmek için iki ön kabulde bulunduk. Birincisi, çalışan eşlerin her ikisinin de aynı günlük ortalama kazancı elde ettiği; ikincisi ise, 1985'ten Ocak 1988'e DİE tüketici fiyat indekslerinde ortaya çıkan artışların, konumuz kapsamına giren işçi ücretlerine de aynen yansıdığı varsayımı.

Gelin şimdi hesap yapalım: Çalışan işçi sayısı 22.410 ve çalışan işçi eşi sayısı 3.233. Çalışan işçi başına düşen ortalama net ücret (1985 rakamlarıyla) 44.208 TL. DİE tüketici fiyat indekslerindeki artışın aynen işçi ücretlerine yansıması durumunda Ocak 1988'deki net ortalama işçi ücreti 111.809 TL. Aile başına düşen ortalama aylık ücret 127.989 TL., yıllık ise 1.535.268 TL. Araştırma kapsamına giren işçi ailelerinin ortalama hane halkı sayısı 4,8. Bu ailelerde kişi başına düşen yıllık gelir 319.848 TL. 4 Ocak 1988'de 1 Dolar'ın resmi kur karşılığı 1.015 TL. Ve sonuç, araştırma kapsamına giren işçi ailelerinde işçi ücretlerinden kaynaklanan **kişi başına yıllık gelir, ancak ve yalnız 315 Dolar.** Bu ortalama, çalıştıkları işte 7,7 yıl kıdemi olan, sendikal örgütlenme içinde yer almış ve de, DİE tüketici fiyat indeksindeki artışın gerisinde kalmadığı varsayılan bir işçi ailesinin kişi başına yıllık gelir ortalaması.

□

Araştırmalar "iyi şeyler". "İyi" olmasına "iyi" de, ah bir de "her şeyi" böylesine "açık - seçik" ortaya koymasalar. Peki ama suç kimde? Doğal olarak araştırmaları "muzır" kapsamına almayanlarda.....(!) Yoksa işçiler durup dururken, "Allahın verdiği nimeti teperler miydi"? ■

TÜRK-İŞ'TE YOL AYRIMI

Sermayenin açıkça ilan ederek başlattığı savaşın yıkımı yaygınlaştıkça, ilişkileri diyalogla sürdürmek isteyen bazı sendika yöneticileri bile bu yolla sonuç alınamayacağını gördüler.

Yazıya, konuyla hiç ilgisi olmayan bir bölümle başlayacağım.

Trafik kurallarına genellikle uyan biriydim. Yaya olarak yaya geçitlerinden ve ancak yayalara yeşil ışık yandığında geçerdim. Yayalara yeşil yanarken geçmeye kalkan arabaların da önünde kasıtlı olarak durur, şöföre tepkimi gösterirdim.

1981 yılında başıma bir gün bir iş geldi. Yayalara yeşil ışık yanıyordu. Ben geçerken bir araba hızla geldi. Yolda durmaya kalktım. Kolumdan biri çekmeseydi ezilecektim. Geçen bir askeri arabaydı. Arabadan bir subay pencereden kafasını uzatıp el kol hareketleriyle bağırdı çağırdı ve gitti.

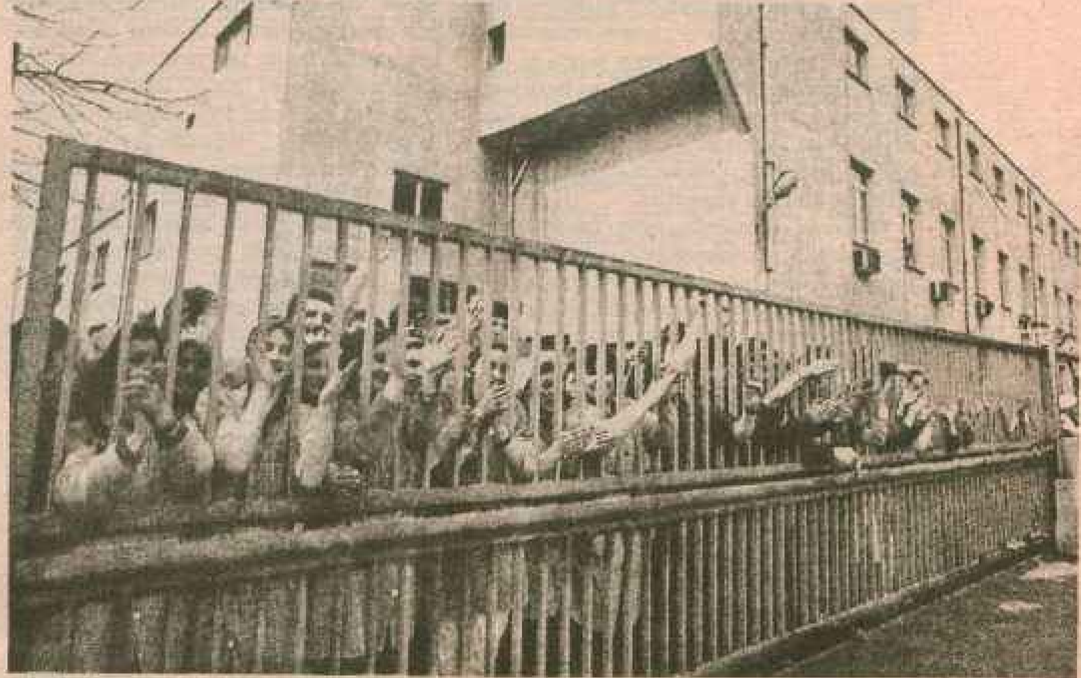
Bu aralar akşamları Kızılay'da bir başka olayı (bir parça da zevkle) yaşıyorum.

İş çıkışı yüzlerce insan kaldırımlarda birikiyor. Kalabalığın arkası geliyor. Karşıya geçilecek; duraklarda sıra kapılacak; belki dükkanlar kapanmadan alışveriş yapılacak. Yayalara kırmızı ışık yanıyor. Yeşil ışık süresini de iyice kısaltmışlar. Etrafta trafik polisleri var. Ama üç-beş kişi birkaç adım atıyor. Arkadan izleyenler oluyor. Bir-iki adım daha. Gelenler artıyor. Birkaç saniye sonra, yayalara kırmızı ışık yanarken insanlar kitle halinde karşıya geçiyor. Arabalar durmak zorunda kalıyor (askeri arabalar da). Trafik polisi kalabalığa bakıp duruyor. Kimseye ceza yazmaya kalkmayacak kadar akıllı.

Sermayenin saldırısı sürüyor

Türkiye'de sermayenin işçilere saldırısı had safhadadır. Ancak Avrupa Topluluğu'na hoş gözükme zorunluluğu, bu saldırının daha ince yöntemlerle sürdürülmesini gerekli kılmaktadır. Sermayenin emek cephesine açıkça ilan ettiği savaş sürmektedir.

1984-1987 döneminde bağıtlanan toplu iş sözleşmeleri, iğdiş edilmiş grev hakkı nedeniyle, başarılı sonuçlar vermedi. İşçiler ve sendikacılar, (1) birbirinden kopuk olarak tek tek işyerlerinde, (2) yalnızca toplu iş sözleşmeleri alanında, (3) genellikle üyelerin kitle gücünü savaş meydanlarına sokmadan ve (4) iğdiş edilmiş grev hakkını tamamlayıcı yol ve yöntemler kullanmadan verilecek bir mücadelenin başarı şansı olmadığını yaşayarak öğrendiler.

▲ *Mücadele duygusu. 11 Mart günü yurt çapında yemek boykotu yapıldı. Fabrika bahçeleri alkışla inledi.*

İşçilerin ücretlerinin satın alma gücü 1977 yılından beri düşmektedir. 12 Eylül 1980 sonrasında ise bu düşüşe diğer alanlardaki sürekli kayıplar da eklendi.

Bazı sendikacılar 1983 yılı sonunda güdümlü ve denetimli bir parlamenter sisteme geçilince, 1980-1983 döneminin kayıplarını telafi edebileceklerini sandılar. 1984-1987 dönemi bunun mümkün olmadığını gösterdi. Aksine, sermayenin ve onun siyasal alandaki temsilcisi ANAP'ın saldırısı sürdü. Ücretler daha da düştü. işsizlik daha da arttı. Gelir dağılımı daha da adaletsizleşti. grev hakkı serbest bölgelerde yasaklandı. Emeklilik yaşı artırıldı, v.b. Bu listeyi uzatmak mümkün.

İşçilerin tepkileri de arttı. Bilinçsiz işçiler, artık eskisi gibi "hak ve ücret alamayan" sendikacılara kızmaya başladılar. Bilinçli işçilerse, sendikacıların yeni koşullara uyan yeni görevleri yerine getirmelerini ısrarla istemeyi sürdürdü.

Sendikacılar yol ayrımında

Geçmişte gürleyen ama bir türlü yağmayan sendikacılar ve sendikalar bir yol ayrımına geldi.

Çeşitli sendikacılar hakkında olumlu ve olumsuz çok değerlendirme yapılabilir. Ancak hemen hemen hepsinin sezgilerinin çok gelişmiş olduğunu kabul etmek gerek. Sendikacıların çoğu davranışlarını, konuşmalarını ve hatta kullandıkları sözcükleri bile dinleyicilerin tepkilerine göre anında biçimlendirir. Sendikacıların çoğu temsil ettiği kitlenin üç adım gerisinde veya üç adım ilersinde olabilir. Ama bu fark dört adıma çıkmaz. Farkını dört adıma çıkaran sendikacı genellikle tasfiye olur.

1987, tabandaki tepkilerin çeşitli biçimlerde eyleme dönüştüğü, işçi sınıfının yeni mücadele yol ve yöntemlerini geliştirdiği ve kullanmaya alıştığı bir yıl oldu. Yemek boykotları, moral bozukluğu nedeniyle çalışma şevkinin kırılması, açlık grevleri, yasal grevler, yürüyüş ve mitingler, hastalanıp viziteye çıkmalar, v.b. yaygınlaştı. Sendikalar arasında mahalli düzeydeki işbirlikleri kuruldu, yaygınlaştı ve kurumsallaştı.

Sermayenin açıkça ilan ederek başlattığı savaşın yıkımı yaygınlaştıkça, ilişkileri diyalogla sürdürmek isteyen bazı sendika yöneticileri bile bu yolla sonuç alınamayacağını gördüler. Sendikacıların bir bölümü bu nedenle, bir bölümü de sonuç alınamayınca kendi koltuklarının da tehlikeye düştüğünü görerek, açık savaş ilanını kabul etti.

Türk-İş'te saflaşma

Türk-İş içinde bugün iki eğilim arasında bir mücadele sürüyor. Bu mücadelenin safları, geçmişteki gibisinden "sağcılar-solcular" değildir. Bugün bir tarafta sermayenin açtığı savaşı kabul edip işçilerin gücüyle buna karşılık vermek isteyenler, diğer tarafta teslimiyeti savunanlar vardır.

10 Şubat 1988 günü yapılan Türk-İş Başkanlar Kurulu toplantısında kabul edilen eylem programı, bu çelişkili yapının uzlaşmasıdır.

Türk-İş içindeki iki safın bu eylem prog- ▶▶

ramına bakışları da birbirinden farklıdır.

Mücadeleyi savunanlar, kademe kademe geliştirilecek bir eylem programı ile işçilerin özgüçlerine güveni ve örgütlülüklerini artırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle de üyelerini örgütlemeye ve ara kademeleri (temsilciler ve şube yöneticileri) yetiştirmeye çalışıyorlar. Bugün Türk-İş ve bağlı sendikaların iç örgütlülüğü, barış döneminin ordularını anımsatmaktadır. Subayların kendini gösterdiği alan ütülü üniformalar, güzel konuşmalardır. Ama savaş meydanlarında subayların üniformasının üstüne, konuşmasının güzelliğine değil, cesaretine, kıvrak ve yaratıcı zekasına ve emrindeki askerlere güven verip onlara önderlik edebilmesine bakılır. Türk-İş ve bağlı sendikaların iç örgütlülüğünün, sermayenin ilan ettiği savaşa uygun bir biçime sokulması gerekiyor. Mücadeleyi savunanlar bugün bu sürecin sıkıntılarını yaşıyorlar.

Teslimiyeti savunanlar, eylem programının başarısızlıkla sonuçlanabilmesi için gerekeni yapıyor. Eylem programı çerçevesinde 8 bölgede gerçekleştirilen toplantıların bir-ikisinde birkaç sendikacı tarafından yayılmaya çalışılan yılgınlık havası, bu anlayışın bir sonucudur. Eylem kararlarını aldıktan sonra hiçbir çalışma yapmamak da aynı sonuca götürür. Gerekli iç örgütlülük sağlanmadan ve işçilere yöneticilerce güven verilmeden, yalnızca "önerilecek" eylemlere işçiler kitle halinde katılmayınca, (1) potansiyel tehlike oluşturan öncü işçiler tasfiye edilebilecek ve (2) "işçiler eylem istemiyor" denilerek eylem programı (yılgınlık yaratacak bir yenilgi kabulüyle) iptal edilebilecektir.

Sendikalardaki saflaşmaya hâlâ geçmişteki kıstaslar (hangi partiye oy verildiği) ışığında bakanlar ve saflaşmanın yeni niteliğini kavramayanlar, yanlış hedeflere saldırabilirler. Bugünkü saflaşma, emek-sermaye çelişkisidir. Saflaşma ve tavır alışta hâlâ eski kıstasların kullanılması ya gelişmelerin kavranılmamasının ya da çok iyi kavranılıp gelişmeleri sermaye lehine etkileme çabalarının bir sonucudur.

Türk-İş'te iki eğilim arasında bir mücadele sürüyor. Bir tarafta sermayenin açtığı savaşı kabul edip işçilerin gücüyle buna karşılık vermek isteyenler, diğer tarafta teslimiyeti savunanlar var.

Türk-İş ve bağlı sendikaların 11 Mart günü yaptıkları yemek boykotu gerçekten büyük ve canlı bir katılımla ve başarıyla gerçekleştirildi. Türkiye işçi sınıfı tarihinde ilk kez 1,5 milyon işçi ülkenin her yanında aynı anda bütün farklılıkları kenara itip bir sınıf olarak birlik içinde sermayeye karşı mücadele duygusunu yaşadı.

Şimdi gündemde eylem programının diğer maddelerinin ve toplu iş sözleşmeleri konusunda alınan ilke kararlarının ısrarlı ve kararlı bir biçimde gerçekleştirilmesi ve iç örgütlülükte görülen eksikliklerin giderilmesi vardır. Sermayenin, ANAP'ın ve TİSK'in tavrı sertleşecektir. Sendikalar ve işçiler, iğdiş edilmiş grev hakkını ve onu tamamlayıcı diğer yol ve yöntemleri iyi kullanmak, ara kademeleri güçlendirmek ve sendika-içi demokrasiyi geliştirmek zorundadırlar. Sermayenin saldırısı ve sendika cephesindeki uzantılarının engellemeleri ancak böyle aşılabilir.

Türkiye işçi sınıfı, ulaştığı nicel ve nitel düzey ve dipten gelen sağlıklı dalgayla, çağ atlamaktadır. ■

Paris duvarlarında şenlik var

Bu kentin tüm yaşımını duvarlardan izlemek mümkün, biliyor musun? Biraz dikkatli olursa insan, gazete okumadan, televizyon seyretmeden neler olup bittiğini kabaca izleyebilir. Sineması, tiyatrosu, sergisi, konseri, başkan adayları, yeni çıkan köpek mamaları, büyük mağazalardaki "süper" ucuzluklar, mitingler, grevler, hatta uzak doğu ülkelerinde azınlıkların çektiği eziyetler... hepsi duvarlarda yazılı.

Ve bugünlerde duvarların en büyük starları, Fransız devlet başkanlığı seçimleri için hazırlanan adaylar... Ah bir de Mitterand adaylığını açıklasa, bak nasıl şenlenecek ortalık. Ama adam kurnaz mı kurnaz... Son dakikayı bekliyor, "Ben de adayım!" demek için. Milletin sinirlerini geriyor, öfkesini artırıyor. Partisi bile meseleye hafifçe sinirlenmiş olmalı ki, Mitterand'ın aday olduğunu söylememesine karşın, duvarlara dev afişler asıldı: "Mitterand jenerasyonu". Bunu fırsat bilen Chirac'çılar, ertesi gün yeni afişleri, dev afişlerin köşelerine nisbet olsun diye yapıştırıverdiler: "Kayıp jenerasyon". Birkaç gün sonra da Chirac'ın tüm yakışıklılığıyla tebessüm eden dev afişleri belirdi ve altında "Chirac dinler...". Öteki, ağzını açıp beklenen lâfı etmiyor ya... Chirac ise bol bol konuştuğu yetmiyormuş gibi, bir de dinleme özelliği olduğunu ilân ediyor. Derken, bakıyorsun, sinema, tiyatro, konser vb. etkinliklerin boy gösterdiği afiş kulelerinden birinin üstünde, popüler sinema yıldızlarından birinin, yine geniş geniş sırıtan bir fotoğrafı. Ünlü yıldız, "Barre"-dan yana"dır. Alain Delon da fena halde Barre'cı. "De Gaulle düşüncesini başarıyla götürebilecek tek kişi..." diyor Barre için. Fransa'nın o yaştaki orta sınıf halkının birçoğu da onun gibi düşünüyor olmalı: "Büyük ve güçlü bir Fransa..."

O "Büyük ve güçlü Fransa"nın en önemli mimarı olacağını ilan eden ise Barre değil, Ulusal Cephe'nin lideri Le Pen... Şimdiden % 10'un üstünde şansı olduğunun ileri sürülmesi derin derin düşündürüyor insanı. Faşizmin çağdaş sesi Le Pen! Fransa gibi bir ülkede % 10'un üstünde şansı nasıl buluyor? Oluyor işte. Paris'in bir köşesinde, bir pazar yerinde gövde gösterisi yaparken, duvarlardaki "Mitterand jenerasyonu" afişlerinin tam altında gözüne sprey sıktılar Le Pen'in... Gözünü oğuştura oğuştura öfke içinde söylendi: "Haydutlar!.." Sosyalist partinin militanlarıydı saldırıyı yapanlar ve hiç de hayduta benzemiyorlardı.

Fransızların "tonton" dedikleri Mitterand adaylığını koyar koymaz yeni bir renge bürünecek duvarlar. Ve bu "kurnaz ihtiyar"ın, bunca yaygaradan sonra nasıl bir aday olmaya karar verdiği anlaşılacak.

Paris bir şenliktir, evet. Ve bugünlerde Paris politik bir şenliği yaşamakta. ■

Zeynep AVCI
Paris, Mart 1988

ABD, yine Nikaragua ile uğraşıyor

ABD'nin Nikaragua'ya karşı yürüttüğü ve resmi ağızla "düşük yoğunluklu çatışmalar" adı altında sürdürülen ilan edilmemiş savaşta Mart ayı sonlarında tehlikeli bir tırmanma gözlendi. Nikaragua birliklerinin Honduras topraklarına girdiği gerekçesiyle ABD'den aralarında 1983'te Grenada'nın işgalinde yer alan 82. Tümen'in de bulunduğu "kirli savaşlar" için eğitilmiş "elit" 3200 kişilik bir askeri birlik Honduras'a gönderildi. Washington'un açıklamasına göre birlik Honduras Devlet Başkanı Jose Azcona'nın isteği üzerine gönderilmişti. Oysa bizzat Washington'daki kaynaklarca Azcona'nın böyle bir talepte bulunmadığı, Beyaz Saray'ın emrivakisi sonucu çağırıcı rolünü kabul ettiği açıklandı. Nitekim Azcona'nın Amerikan birliğinin Honduras'a gelişiyle ilgili açıklaması, bu ülkede büyük tepkiyle karşılanırken, Azcona ağır saldırılara hedef oldu.

Nikaragua birliklerinin ülke topraklarına giren kontraları Honduras sınırına geri çekilmeye zorlamasını, Nikaragua'nın Honduras'a saldırı şeklinde gösteren ve gerek ABD'de, gerekse dünyada fazlasıyla aşırı bir tepki olarak nitelenen Beyaz Saray'ın Honduras'a asker gönderme kararı, gerçekte bir taşla birkaç kuş vurmayı amaçlayan bir provokasyon niteliği taşıyor. Bir kere, kontralara yardımın süresi 29 Şubat'ta bitmiş bulunuyor ve Reagan yönetiminin yenilemek istediği yardım ABD Temsilciler Meclisi'nde son altı hafta içerisinde iki kez reddedildi. İkinci olarak, İran-kontra dosyası üzerinde çalışmalar tamamlanmak üzere ve Reagan'ın eski gözdeleri Amiral Poindexter ve Yarbay North için bir mahkumiyet kararına varılması mümkün. İşte bir yandan kontralara yardımın, diğer yandan da İran-kontra olayının kötü namlı kahramanlarının "haklılığı"nı gösterebilmek için Nikaragua'ya yönelik askeri, siyasi ve propaganda saldırılarının artmasının Beyaz Saray açısından tam zamanı. Bugüne dek kontralara yardım oylamaları öncesinde sık sık tekrarlanan bu tezgah başta ABD kamuoyu ve ABD Kongresi'nde şiddetli biçimde eleştiriliyor. Ne ki Reagan yönetiminin provokatif faaliyetinin bir başka hedefi daha var: Ağustos 1987'de Kosta Rika, El Salvador, Guatemala, Honduras ve Nikaragua arasında imzalanan barış anlaşmasını geçersiz kılmak. Bu anlaşma kontralara yardım gerekçelerinin önünü tıkadığı gibi, ABD'nin doğrudan müdahalesi önünde de önemli bir engel oluşturuyor. ■

▲ *Ortega. Yükü ağır*

Türkçe ve edebiyat öğretimi sorunlarımız:

"TEVRİYE"DEN OTYAM'A

Öğrencilerimizde okuma tutkusu yaratmak istiyorsak, onları güncel edebiyatın güzel ürünleri ile tanıştırmamız zorunludur. Güncelden çıkmalı, geçmişe uzanmalıdır.

Temel eğitimin ikinci basamağını oluşturan ortaokulun **Türkçe**, lise olarak adlandırılan ortaöğretim kurumlarının **Türk Dili ve Edebiyatı** derslerinden beklenen, öğrencilerin duyarlık ve beğenilerini eğitmesi, genel kültürlerine katkıda bulunmasıdır. Öğrenci, sanat değeri taşıyan edebiyat ürünleri ile karşı karşıya gelecek, o yapıtlardan tad alma inceliğine ve beğeni düzeyine yükselecektir.

Güzel metinler aracılığıyla öğrencinin estetik yapısını oluşturmak, imgelemini genişletmek, güzel konuşma ve yazma yetisi kazandırmak, dilbilgisi çalışmaları yoluyla da yargıya varma gücü vermek ortaokul Türkçe derslerinin başlıca amaçlarıdır. Lisedeki Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminde amaçlanan da, öğrencilerin dinlediklerini, okuduklarını incelik ve derinliğine kavrama; bildiğini, gördüğünü, duyup düşündüğünü doğru ve güzel biçimde söz ve yazıyla anlatabilme yeterliği vermektir.

Ortaokulda üç yıl anadili öğretimi gören, lisede yine üç yıl Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminden geçen öğrencilere, amaçlanan nitelik ve yeterliklerin kazandırıldığını söylemek güçtür. Ortada bir yanlışlık vardır. Yanlışlık belirlenen amaçlarda değil, amaçlara ulaşmak için tutulan yöntemlerde, kullanılan araçlardadır. Nedir bu yöntem ve araç yanlışlıkları? Öğretimde ozan ve yazarların yaşamöykülerine yer verilmesi gerekli değildir. Yaşamöyküsünü bilmek, o sanatçının sanatını öğrenmeye, kavramaya yetmez. Yetmemesi bir yana sanatını öğrenmeye büyük bir katkısı da olmaz. Başka bir yanlışlık, büyük bir romandan alınan küçük bir metinle romanın bütününün kavranabileceği yanılgısıdır. Bir kez, o küçük metin, romanın kendisi değildir. Romanın bütünlüğünü vermez. Örgüsü-kurgusu, içeriği olarak vermez. Kişilerinin karakterleri, doğaldır ki küçük metinde tam olarak yansımayacaktır. Sözün kısası bütünden alınan parça -hele bir sanat yapıtında- bütünle eşdeğer değildir. Eşdeğer olmayınca, öğrenci asıl sanat yapıtıyla yüz yüze gelmiş olmayacaktır.

Yanlışlıklardan önemli biri de Türk Dili ve Edebiyatı derslerinin uygulamada uygarlık tarihi, edebiyat arkeolojisine dönüştürülmüş olmasıdır. Bir kez gerek yerli ve gerekse yabancı günümüz edebiyatına çok az yer verilmekte, ağırlığı ise eski ya da divan edebiyatı olmaktadır. Bu edebiyat da Cumhuriyet'in üçüncü, dördüncü kuşaktan çocuklarına bir şey söylemiyor bugün. Günümüz insanı, o edebiyatın konusuna yabancı, diline, ölçüsüne, söz sanatlarına yabancı. Yabancı olduğu için de anlamıyor ve sevmiyor o edebiyatı. Divan edebiyatını anlamak, o edebiyatın kültürünü/bilgisini/bilgi donanımına sahip olmayı gerektiriyor. Arapça, Farsça ve en azından belli ölçüde Osmanlıca bilmeden öğrenilmez ve anlaşılmaz divan edebiyatı. İki anlama gelen bir sözcüğün kullanılmasıyla yapılan bir **tevriye** sanatı vardır. Çokça kullanılan sanatlardandır. Divan edebiyatının doruklarından Fuzulî, **hava/heva** sözcüğünü hem -bilinen anlamıyla- atmosferi kaplayan akışkan ve hem de istek anlamında kullanıyor şu ikilisinde:

Ney-i bezm-i gamem ey mah ne bulsan yele ver
Oda yanmış kuru cismimde hevâdan gayri

Lisedeki öğrencinin, Fuzulî'nin burada **tevriye** yaptığını bilmesi için sözcüğün Arapça'daki anlamının yanı sıra Farsça'da da bulunduğunu bilmesi zorunluğu ortaya çıkmaktadır. Edebiyat ders kitapları sanki zamanı, zamanın akışını bir noktada durdurmuşçasına bir yere gelir dayanır, onun ötesine, hele yaşadığımız yıllara, günlere bir türlü gelemez. Örneğin şu anda hemen usuma geliveren bir Dağlarca, bir Cumalı, bir Oktay Rıfat, Edip Cansever'i göremez öğrenci kitabında. Türk romanı- öyküsü denildiğinde de Orhan Kemal, Oktay Akbal, Adalet Ağaoğlu'na ulaşamaz bu ders kitapları. Somut bir örnek vermek için Nihad Sami Banarlı'nın lise ikinci sınıf Türk Dili ve Edebiyatı'ndan alınan şu söz yargımızı kanıtlar: "Bizde, seyahat edebiyatının en ünlü yazarı Evliya Çelebi'dir. Yeni seyahat edebiyatımızın en mühim eserlerini Falih Rıfkı Atay yazmıştır." (s.117). Falih Rıfkı Atay'ın gezi türündeki **Faşist Roma, Kemalist Tiran, Kaybolmuş Makedonya** 1930, **Deniz Aşırı ve Yeni Rusya** 1931, **Moskova - Roma** 1932, **Bizim Akdeniz** ve **Taymis Kıyıları** 1934, **Tuna Kıyıları** 1938, **Hint** 1944, **Yolcu Defteri** 1946 basımlıdır. Banarlı'nın verdiği bilgiye göre gezi türündeki yapıtlar 1946'larda kesilmiştir. Falih Rıfkı Atay'ın hakkını yemeyelim ama sonraki yıllarda Burhan Arpad'ın **Gezi Günlüğü** (1962), **Avusturya Günlüğü** (1963), **Uçuş Günlüğü** (1959)'nü; **Selahattin Batu'nun Romancero** (1953), **İsviçre Günleri** (1966), **Avusturya ve Venedik Günleri** (1970); **Azra Erhat'ın Mavi Yolculuk** (1962)'unu ve hele Fikret Otyam'ın sayısının onu geçtiğini bildiğim, o buram buram Anadolu kokan **Gide-Gide** dizisini öğrenciye anımsatmakta yarar yok mudur?

Seçilen metinlerin epeycesi de savaş üstüne, kılıç-kalkan, kırıp-dökme üstünedir. Namık Kemal (1840-1888), Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde yaşamıştır. Vatan toprağı elden çıkmaktadır. İmparatorluk çatırdamaktadır. Namık Kemal'in bu siyasal ortamdaki ruhsal yapısını ve öfkesini anlamak pek zor değildir de, öfkesinin yansıdığı,

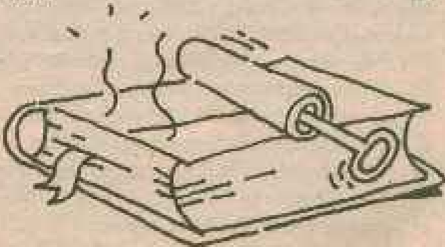
İşte adû karşıda hâzır-silâh
Arş yiğitler vatan imdâdına
Arş ileri, arş bizimdir felâh
Arş yiğitler vatan imdâdına

dizelerinin sanatsal metin diye öğretmeye kalkışmanın mantığını anlamak hiç de kolay değildir. Oysa Namık Kemal'in sınıfa getirilebilecek, öğrencinin karşısına çıkarılabilecek nice başka ürünü vardır.

Öğrencilerimizde okuma tutkusu, edebiyat beğenisi yaratmak istiyorsak, onları doğrudan doğruya güncel edebiyatın güzel ürünleri ile tanıştırmamız zorunludur. Salt küçük bir metinle değil; romanın, öykünün bütünü ile hem de. Yola güncelden çıkmalıdır. Oradan geçmişe gitmeli, uzanmalıdır. Çıkış noktası eski değil, yeni olmalıdır. Başka bir deyişle Göktürk Yazıtları'ndan günümüze gelmek değil, günümüzden Göktürk Yazıtları'na uzanmalıdır edebiyat öğretimi.

Öğrenci kitabında bir Dağlarca, bir Cumalı, bir Oktay Rıfat göremez. Türk romanı-öyküsü denildiğinde Orhan Kemal, Adalet Ağaoğlu'na ulaşamaz bu ders kitapları.

Bunun da en kolay yolu, okul kitaplıklarının güncel, günümüz edebiyat ürünleri ile zenginleştirilmesidir. Öğrenci, kitapçı vitrininde gördüğü bir edebiyat yapıtını, okulunun kitaplığında bulabilmeli, alıp okuyabilmelidir. Bu nasıl olur? Bir milyon bilgisayar yerine on milyon edebiyat yapıtıyla okulların donatılmasıyla olur. ■

İstanbul hayatının vazgeçilmez parçası

ÜSKÜDAR

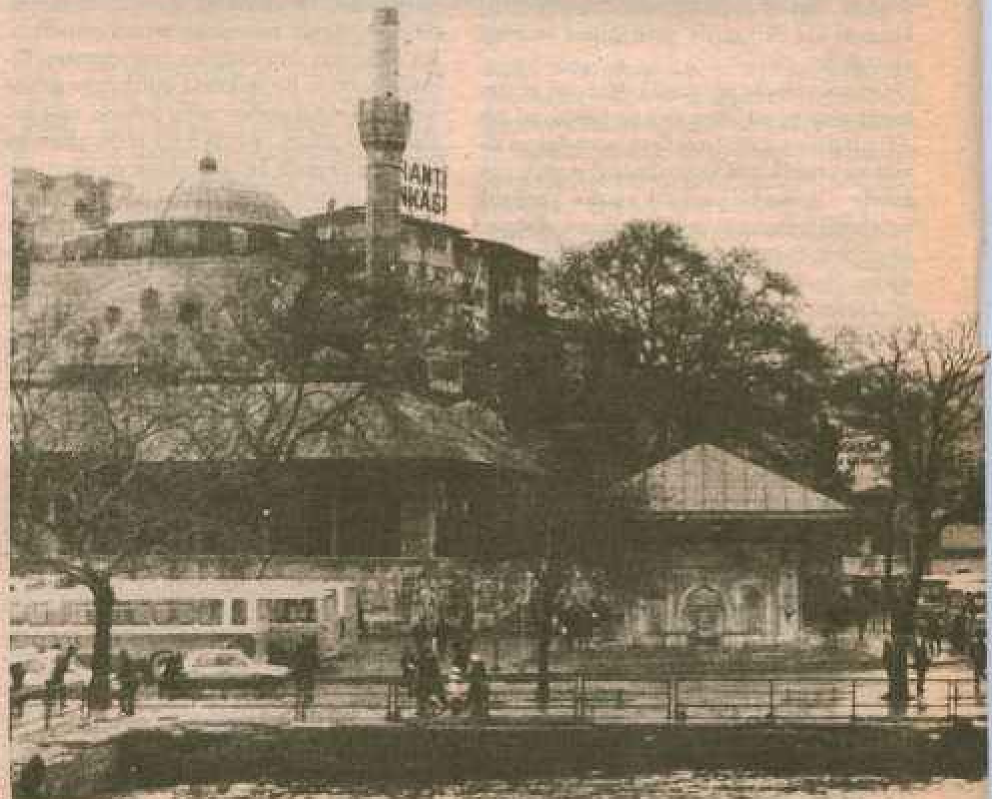
Üsküdar her zaman İstanbul'un bilinci olmuştur. İstanbul'u bu kadar yoğun gören, güzelliğini ve çirkinleşen yanlarını her saat yaşayan bir başka semt yoktur.

Üsküdar'ı İstanbul halkı, kendi sakinleri hatta yönetim bile İstanbul'dan saymamıştır. Üsküdar her zaman Üsküdar'dı. Hatta Cumhuriyet yönetiminin ilk yıllarında Üsküdar ayrı bir vilayet olarak örgütlendirilmiş, ancak vali tayin edilmeyip İstanbul vali muavinlerinden birinin yönetimine bırakılmıştı. Fakat bir yandan da, İstanbul halkı Üsküdar'ı her zaman büyük şehrin gürültü ve rezaletinden kaçacak bir melce olarak görmüşler, Üsküdarlılar da beldelerinin en güzel taraflarından birini İstanbul'un doyumsuz akşam manzarasını seyretmek olarak görmüşlerdir. Üsküdar; geleneği, mahalle hayatı, dini kurumlarıyla İstanbul hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır ve onsuz İstanbul düşünülemez. Üsküdar uçsuz bucaksız Asya'nın İstanbul'a açılan kapısıdır. Kervanların, hacı kafilelerinin ikibin yıl boyu uzak Doğu ülkelerinden, Kudüs'ten, Mekke'den gelip Balkanlar'a geçerken son durağıdır. Asya'ya geçen Roma orduları, alayişle yola çıkan Bizans ve Osmanlı orduları ilk konak yeri olarak orayı seçmiştir. Ama Asya'dan gelen istila orduları ve Osmanlı başkentini kara kara düşündüren Celali sürüleri, isyan eden birlikler de büyük şehri oradan seyretmiştir. Üsküdar 18. yüzyılda camileri, yeni mimari zevki temsil eden meydandaki çeşmesi; ölümün sükûnetini sergileyen mezarlıkları, tekkeleriyle büyük şehrin inziva semtiydi. Üsküdar'ı Müslüman İstanbul'un odak noktası olarak gösterenler vardır. Ama büyük şehrin bütün dini etnik renkliliği de Üsküdar'da yaşamıştır. Üsküdar her köşesi ile özgündür. Hatta betonlaştığı şu dönemde bile İstanbul'un hiçbir semti onun kadar güzellik ve çirkinliği ve karmaşıklığı bir arada barındırmaz. Üsküdar her zaman İstanbul'un bilinci olmuştur. İstanbul'u bu kadar yoğun gören, güzelliğini ve çirkinleşen yanlarını her saat yaşayan bir başka semt yoktur.

Üsküdar meydanı ve tepelere doğru uzanan yeşillikler arasındaki konaklar bir geniş tiyatro sahnesini andırır. Yüzyıl önce Edmondo de Amicis böyle diyordu.

Kızkulesi'ni döndüğümüzde sahildeki Şemsipaşa camii, ardından Üsküdar meydanı ve tepelere doğru uzanan yeşillikler arasındaki konaklar bir geniş tiyatro sahnesini andırır. Yüzyıl önce Edmondo de Amicis böyle diyor.

Bugün için cümlenin yarısı doğru. Tiyatro sahnesini arsız kalfa işi apartmanlardan oluşan beton kütlesi kaplamıştır. Bu çirkinliğin arasında yer yer güzellikler "kurtarın" diye feryad ediyor ve sokaklara daldığımız zaman ikibin yılın soylu şehrinin kalıntılarına her şeye rağmen adım başında rastlıyorsunuz. Bu manzaralar Üsküdar'ın 1960'lara kadar var olan havasının kalıntılarıdır, belki tarihsel bir duyarlılıkla geçmişe bir kısa seyahat imkânı verebilir.

İskeleye çıktığımız zaman meydanın en güzel yerinde, Sinan'ın en mükemmel eserlerinden biriyle karşılaşırız. İnce minareleri ve çevreyi güzelleştiren biçimiyle bu cami, İstanbul'daki iki Mihrimah Sultan camiinden biridir. Kanuni'nin kızı Avrupa'dan gelenleri Edirnekapı'da, Asya'dan gelenleri Üsküdar meydanında şaşaalı ve zevkli iki camiyle büyüleyen bir propagandisttir. Güneye yönelip sahili izlediğimizde, Şemsi Ahmet paşa camiine ulaşırız ve bu sahilden, Sinan'ın eseri olan bu güzel eserden İstanbul'un güzelliğini seyrederiz. İki cevher arasında Üsküdar İstanbul'un tarih ve coğrafya bilincine erişmek için bulunmaz bir köşedir. Ünlü vezir Şemsi Ahmed Paşa 1580'de bu camiiyi yaptırtmıştır. Üsküdar'ın güzelliği ihtişamdan çok sükûnettedir. İhtişam karşıdadır ve bu sakin semtten daha çarpıcı olarak görünür. Kuşkusuz meydanın iki yanına 20. yüzyılın yönetimi... tekel deposu, sigara fabrikası gibi şeyleri kondurmaktan çekinmemiştir. Görünüşün verdiği duygu; kaymak üstüne yanık yağlı salça tadı gibidir. Camiden güneye, Salacak'a doğru yürüyelim. Güzelliklerle yıkımın birlikte rastlandığı bir yürüyüştür bu. Eski evlerin ve biraz yeşilliğin ortasında 15. yüzyıl Osmanlı mimarisinin ilginç bir örneğine rastlarız: 1471'de yapılan Rum Mehmed Paşa camii. İstanbul'da Bizans'ın etkilerini belirgin biçimde taşıyan geçiş devri mimarisinin, nadir ve canlı bir örneği olan cami restorasyon beklemektedir. İmparatorluğun hayatında güçlü vezir hanedanı Çandarlılar'ın dönemi bitip devşirme vezirler geleneğinin başlamasıyla Rum Mehmed Paşa, Mahmud Paşa gibi vezirler iktidar sahnesine çıkan yetenekli kişiliklerdi. 15. yüzyılın bu güçlü veziri caminin arkasındaki türbesinde son uykusunda. Üsküdar'ın etrafa hakim bir tepesi de Ayazma'dır. Sultan III. Mustafa'nın yaptırdığı cami bu nedenle Ayazma camii olarak adlandırılır. Ayazma camii 18. yüzyılın ikinci yarısında baroklaşan İstanbul'un ilginç mimari eserlerinden biridir. İstanbul tarafında Laleli camii de aynı padişahın yaptırdığı barok incilerden biridir. III. Mustafa devrinin bu eseri de klasik devrin aksine cephesi ve barok üsluptaki merdivenleriyle göze çarpar. Bu caminin dış duvarında İstanbul'daki güneş saatlerinden biri de yer alır. Camiden Doğancılar caddesine çıktığımızda Sinan'ın 1559'da yaptığı bir başka eserle karşılaşırız: Hacı Mehmed Paşa türbesi... Aynı sokakta Osmanlı mimarisinin iki asrı; sokakla ve çevreyle ve birbirleriyle bütünleşmiştir.

Yola devam ettiğimizde, İstanbul'un en büyük yeşil alanlarından biri, her köşesi tarihin bir anısı olan, her taşında bu tarihin renkli tiplerinden birine rastlamamız mümkün olan Karacaahmet mezarlığıyla karşılaşırız. Büyük mezarlık ölümü hatırlatan bir soğuk alan değildir, yaşamla ölümün kaynaştığı adeta bir kalabalık meydan gibidir. İstanbul mezarlıkları kadar tarihçiyi, sanat tarihçisini ve güzellikten hoşlananları çeken bir alan olamaz. Mezar taşlarını okuyanlar, orada tefekküre dalmayı tercih edenler, günlük hayatın gürültüsünden kaçıp göz ve gönül dinlendirenler her zaman olmuştur. Binlerce taşı yorulmadan kopya eden epigraflar, biyografistlere halen rastlanır ve hepsinin piri herhalde "Sicill-i Osmani" denen Osmanlı İmparatorluğu'nun unutulmaz biyografisini kaleme alan Mehmed Süreyya beydir. Karacaahmet mezarlığı bugün adım adım yeni gelenler tarafından istila ediliyor. Güzellik ve yaşayan tarih soğuk mermer bloklara, sevimsiz ölüme yerini terkediyor.

İskeleye doğru yolumuza devam edersek, Ahmediye külliyesine rastlarız. 1722 (Hicri 1134) yılında Eminzade Hacı Ahmet paşa tarafından yaptırılan bu külliye; bir cami, türbe, tekke ve dershaneden oluşur. Uzun yılların hoyratça kullanımı yüzünden ağır bir tahrib görmüştür. 18. yüzyıl başında barok mimariye geçişi simgeleyen bir külliyedir. Üsküdar'ı yöneticiler türbe ve tekke semti olarak seçmiştir; Ahmediye külliyesi onun yanında dershane ve kütüphaneye de yer veren bir istisnadır. Aslında kütüphaneler bizde daha çok 18. yüzyıldan itibaren çoğalmaya başlayan yapılardır. Birçok semt İstanbul ve Üsküdar tarafında bu dönemde mahalle kütüphaneleri vakfedilmesiyle yeni bir görünüm kazanmıştır. Nitekim Vefa semtindeki ünlü Atıfefendi kütüphanesi bundan yirmi yıl sonra vakfedilmiştir. Gene Laleli'deki Koca Ragıp Paşa kütüphanesi de bu dönemdendir.

Hakimiyeti Milliye caddesini izleyerek iskeleye doğru indiğimizde Yeni Valide camii ile karşılaşırız. Eminönü'nde aynı adla anılan camiden farkı, II. Ahmet'in annesi Valide Gülnuş Emetullah Sultan tarafından yaptırılmasıdır, bir de berikinin tersine baroka geçişi bu binada bütün sevimliliğiyle görmenin mümkün oluşudur. Az ötede meydandaki oğlunun adını taşıyan II. Ahmet çeşmesiyle bir mimari bütünlük içinde Valide Gülnuş Emetullah Sultan külliyesi; imareti, köşedeki çeşmesi ve okuluyla Üsküdar hayatına damgasını vuran bir merkezdi. Uzun süre Valide Sultan olarak saltanat süren Valide Gülnuş Sultan'ın türbesi de bu caminin yanındadır.

Üsküdar meydanı şu sıra yeniden düzenlenecek ve yaya bölgesi olacakmış. Çok iyi, ama meydanın etrafı nasıl düzenlenmeli ve Üsküdar her isteyenin her yere canının istediği gibi bina dikip, yol açtığı bir semt olmaktan nasıl kurtarılmalı, asıl soru bu galiba... ■

*▼ **Yüzyıl arayla Üsküdar.** T.Allom'un 19. yüzyılda yaptığı gravür Üsküdar meydanındaki Sinan'ın yaptığı Büyük camiyi ve çeşmeyi gösteriyor. Alttaki fotoğraf ise aynı yerden Şubat 1988'de çekildi. Tarihi meydan düzenleme çalışmalarından sonra acaba neye benzeyecek?*

Calgary 88'in yansıması

"İYİ MÜCADELE ETMEK" BİLE BİZİM İÇİN HAYAL

Küçük bir azınlık alabildiğine lüks ve gösterişli tüketime trilyonları çarçur ederken spora yapılabilecek mütevazi yatırımlara dahi cimrilik yapmak düpedüz çelişkidir.

Aslında böyle bir yazı yazmaya pek niyetim yoktu. Tamam, ülkemizdeki spor anlayışı son derece çarpıktı, spor denince anlaşılan münhasıran futboldu. (Türk futbolu da matah bir şey olsa bari!). Atletizm, yüzme, cimnastik vb. sporun temel branşlarına hemen hiç önem verilmiyordu, örneğin "star" futbolcuların iç çamaşırlarının markası biliniyordu da tüm dünyada yankı uyandıran uluslararası yarışmalar dahi haber konusu olmuyordu ve ilh... Eh, ne yapalım "bu kadarcık" kusur kadı kızında da olurdu. Türkiye'nin bunca problemi varken spordaki çarpık zihniyetin esamisi mi okunurdu? Varsın Calgary Kış Olimpiyatları'nda neler olup bittiği de eksik kalsındı. Üstelik, aylık bir dergide yayınlanacak bir yazı kaç kişiye hitap edecekti?

Ne ki 1 Mart 1988 tarihli Milliyet'te tek sütun üzerinden "Olimpiyat perdesi kapandı" başlığı altında 9 satırla verilen haberi okuyunca hayretler içinde kaldım. Habere göre Sovyetler Birliği 27, Doğu Almanya 22 altın madalya kazanmışlar. Böylece bu iki ülke 46 yarışmada - ki hepsi bu kadar - 49 altın madalya toplamak mucizesini gerçekleştirmiş oluyorlar. Ayrıca "Kış Olimpiyatları'nın flaş ekibi Amerika" imiş. Acaba haberi yazan "şaka" mı ediyor? ABD ekibinin olimpiyatlardaki performansının berbatlığı üzerine ABD kamuoyu adeta matem havasına büründü; herkes alınan sonucun harcanan yüz milyonlarca dolara değip değmediğini tartışıyor. Elime geçen öteki gazetelerde de - Cumhuriyet'teki kısa haber dışında - Olimpiyat'ların sonuçlarına ilişkin dişe dokunur bir haber göremedim.

Oysa Calgary Oyunları tüm dünyada ilgiyle izlendi. Üstelik televizyondaki canlı yayınların bir bölümü oradaki saat farkı nedeniyle Avrupa'da pek münasebetsiz saatlerde - örneğin sabaha karşı 2.00 ile 5.00 arasında - verildiği halde yine de ilgi eksilmedi. **International Herald Turibune**'da okudum milyonlarca Hollandalı oyunlar boyunca sabahları mahmur gözlerle, esneye esneye işlerine gitmişler. Çünkü Hollanda'da en popüler sporlardan biri olan sürat patinajı yarışmaları, Calgary'de Hollanda saatiyle gece yarısından sonra başlıyordu!

TV'nin yanı sıra basın da oyunları yakından izledi. Spora fazla yer vermeyen günlük gazeteler bile olimpiyatlar için özel sayfa yaptılar, günün önemli olaylarını resimleriyle birinci sayfalardan verdiler.

Üstelik Türkiye, oyunlara katılan 57 ülkeden biri. Açılış töreninde geçen Türk kafilesi, bir kısım ülkelerinkinden daha da kalabalıktı. Böyle olduğu halde bizim yarışmacıların derecelerine ilişkin en küçük bir haber dahi yayınlanmadı günlük basında. Oysa ben bizimkilerin kaçıncı olduklarını bir İtalyan spor gazetesinden öğrendim!

Bütün bunlar bir bir aklımdan geçti ve fikrimi değiştirdim. Baktım yazmasam edemeyeceğim. İsterse üç beş kişi okusun, bu kadarcık da olsa olimpiyatlarda neler olup bittiğini birileriyle paylaşayım istedim.

Bir de şu var: Bizim bir kısım "entel"lerimiz sporu pek hor görürler. Böylelerine kalırsa akıl ve ruh yüceliği ile donanmış entelektüelin "beden uğraşı" olan spora ilgi duyması yakışık almaz, zaaftır ve de ayıptır. İşte bir de böylelerine inat yazıyorum bu yazıyı. Hem koca **Magribi**nin en sevdiği **motto** Terentius'un ünlü "insanım, insana dair hiçbir şeye ilgisiz kalamam" sözleri değil miydi?

Her neyse, gelelim sadede.

Kış sporlarının en ilgi çeken dallarından biri olan Alp disiplini yarışmaları, oyunların başlamasıyla birlikte bastıran dehşetli bir fırtına nedeniyle az kalsın tehlikeye giriyordu. Ne ki bir süre sonra rüzgâr yavaşladı da yarışlar yapılabildi. Beklenildiği gibi bu yarışmalar "ismiyle müsemma" bir şekilde, Alp dağlarında toprağı olan ülkelerin, en başta da İsviçre ve Avusturya'nın hegemonyası altında geçti. Kadınlarda ve erkeklerde 5'erden 10 yarışmada dağıtılan 30 madalyanın 11'ini İsviçre, 6'sını da Avusturya kazandı. Bu branşta Alpliler kadar iddialı K.Amerika ülkelerinden ABD tek madalya dahi kazanamadı, Kanada ise iki bronzla yetinmek zorunda kaldı. Alp disiplininin yıldızları, kadınlarda büyük ve özel slalomun ikisini de kazanan İsviçreli Vreni Schneider ile aynı yarışların erkeklerdeki birincisi İtalyan Alberto Tomba oldular. Özellikle Tomba'nın ne yapacağı merak ediliyordu. Geçen yıllardaki performansı oldukça vasat olan Tomba bu sezona fırtına gibi girmiş ve Olimpiyatlar öncesinde katıldığı 10 Grand Prix yarışmasının 7'sinde birinci olarak spor aleminde büyük sansasyon yaratmıştı.

Kış sporları içinde en fazla yarışmayı kapsayan "kuzey disiplini"nde, bu sporların geleneksel uzmanı sayılan İskandinavlar beklentileri bir hayli boşa çıkardılar ve halklarını hayal kırıklığına uğrattılar. Mukavemet yarışmalarında son derece iddialı olan İsveçliler - ki önceki performansları kendilerine hak verdiriyordu - son iki yarışa kadar tek madalya dahi kazanamayınca İsveç gazeteleri "bizimkiler kayaklarına cila yerine herhalde tutkal sürdüler" diye takaza ettiler. Neyse ki erkekler 4x10 km. ve 50 km. yarışlarında, kuzey disiplininin "kralı" sayılan Svan sayesinde kazanılan iki altın madalya İsveçliler'e bir bakıma teselli mükafatı oldu.

Kuzey disiplini yarışmalarına damgasını vuranlar Sovyet sporcular oldular. Sovyetler Birliği 16 yarışmada 6'sı altın olmak üzere 18 madalya elde etti. SSCB'nin arkasından gelen Finlandiya'nın toplam madalyasının 6, İskandinavların tümünün madalyaları toplamının 13 olduğu gözönünde tutulursa Sovyet sporcularının başarı seviyesi daha bir anlam kazanır.

Kuzey disiplini kapsamında yer alan tramplen atlama yarışmalarının her üçünde de altın madalya kazanan Finli Nykainen aynı zamanda Calgary 88'in **yıldız** sporcusu oldu. İkisi altın birisi gümüş bir başka üç madalyalı Sovyet Tikhonova da gözde yarışmacılardandı. Ama bana kalsa ben oyumu, katıldığı bu dördüncü olimpiyatta biri gümüş öteki bronz iki madalya daha elde ederek toplam 9 madalya ile kış olimpiyatları tarihinin en fazla madalyalı sporcusu ünvanını kazanan emektar Sovyet sporcusu Raisa Smetanina'ya verirdim.

Kış sporlarının bir başka disiplini olan sürat patinajında her iki cinste beşerden 10 yarışma yapıldı. Erkeklerde bir hayli iddialı gelen ABD bir gümüş madalyadan öteye gidemedi. Sarajevo'da bir altın, bir gümüş kazanan İsveçli Gustavsson bu sezon yaptığı olağanüstü "comeback" ile iki altın kazandı ve ülkesinin mukavemetteki kayıplarını bir ölçüde telafi etti.

▲ *Buz hokeyi. Sovyetler'in dantel örmeyi andıran ince ve spektakürler oyununu bozmak için ABD ve Kanada çok uğraştı ama başaramadı.*

Sürat patinajının kadınlar yarışmaları ise önceden beklendiği gibi Demokratik Alman sporcularının hegemonyasında geçti. Öyle ki, 5 yarışmanın hepsinde 3 madalyanın 2'sini DAC'lı kızlar kazandılar. Ancak bu beklenenin yanı sıra beklenmeyen bir şey oldu. DAC'lı kızlar sadece tek altın madalya alabildiler.

Calgary'nin en çok izleyici çeken spor dalı **buz hokeyi** oldu. Bizde oynanmayan ve hemen hiç bilinmeyen buz hokeyi günümüzde Kuzey Yarıküresi'nin en popüler sporlarından birisi. Yapılan maçlar Sovyet takımının diğerlerinden **kalite** farkını bir kere daha gözler önüne serdi. İddialı ev sahibi Kanada'nın, Sovyetler'in dantel örmeyi andıran ince ve spektaküler oyununu bozmak amacıyla had safhaya ulaştırdıkları hoyratlıkları fayda etmedi ve Sovyet takımı daha şampiyonanın bitmesine bir tur kala altın madalyayı kazandı. Bir başka iddialı ekip ABD final turuna dahi kalamazken Kanada madalya sıralamasına giremedi. Sürpriz takım Finlandiya, SSCB için madalya önemi kalmamış son maçta rakibini 2-1 yenerek gümüş madalya kazandı. Sovyet hokeycilerinin olağanüstü teknikleri ve güzel stilleri öylesine hayranlık topladı ki, Kuzey Amerika'nın ünlü hokey takımlarının menejerleri Sovyet sporcularını transfer etmek için kuyruğa girdiler.

"Kati mi, Debi mi?" Artistik patinaj dalının en çok konuşulan konusu buydu. Sonuçta - biliniyor - düelloyu, sinirleri biraz daha sağlam olan Katharina Witt kazandı. Sempatik Debi serbest hareketlerdeki bir iki aksama yüzünden gümüşten de olup bronzla yetindi. Önceden sözü bile edilmeyen Kanadalı ise ummadığı gümüşü bulunca bir hayli şımardı. Artistik patinajın öteki yarışmaları beklendiği gibi sonuçlandı. Gerek **çiftlerde**, gerekse **dans**ta Sovyet çiftleri 1,2 ve 4. sıraları alarak sadece bronz madalyalara rağbet etmediler.

Yanda Calgary 88'in madalya tablosunu veriyorum. Hemen görülüyor, SSCB ve DAC öteki ülkelere açık farkla **domine** ediyorlar. Örneğin "Zenginler Kulubü"nü oluşturan 7 gelişkin kapitalist ülkenin (ABD, Kanada, B.Britanya, FAC, Fransa, italya ve Japonya) topladıkları madalyalar üst üste konulduğunda /27) SSCB'nin tek başına elde ettiği madalyalara yetişemiyor. "İşte sösyalizmin zaferi!.." mi diyeceğimi sanıyorsunuz? Yoo!.. Hiç de değil. Bir kere sporda "zafer" çığlıklarından hiç hoşlanmam. Kazanmak elbette güzeldir. Ama dostça **yarışmak** da güzeldir, belki daha güzeldir.

Dahası, sporda başarılı olmak sosyalizmin **işidir**, onun doğasının normal bir sonucudur. Alabildiğine zengin ve bol imkânlara sahip "Batı" sporda "Doğu" ile yarışamıyorsa, bunun başlıca nedeni kapitalist sistemdeki, sporu daha çok bir "business" alanı olarak ele alan kapitalist ilişkilerdir. Sporun daha sağlıklı nesiller yetişmesine hizmet edecek bir şekilde toplumda yaygınlaştırılmasında imkân sağlayan sosyalist düzenin, dünya çapında yarışmacıların yetişmesi için çok daha elverişli bir baz sağlayacağı aşikardır. Kapitalizmde ise esas güdü kârın azamileştirilmesi olduğundan ağırlık, kural olarak **seyirci çeken** spor dallarına verilir. Böyle olduğu için de "Batı", örneğin futbolda handiyse rakipsizdir de, yine örneğin sporun temel taşlarından sayılan cimnastikte nal toplar.

Toplumsal sistem farkı hesaba katılarak yapılacak bir değerlendirmede, bana kalırsa sosyalist kamp Calgary'de yeterince başarılı olamadı. SSCB ve DAC dışındaki sosyalist ülkeler genellikle zayıf kaldılar. Yugoslavya ve Çekoslavakya dışında madalya sıralamasına dahi giremediler.

Evet, SSCB madalya sıralamasında "Batı"ya açık fark yapıyor ama bu yeni bir olgu değil. Kış olimpiyatlarına ilk defa 1956'da katılan SSCB hemen 1. sıraya yerleşmişti ve toplam 72 madalyanın 16'sını kazanmıştı. 1956'nın oranı ile 1988'inki aşağı yukarı aynı. 1964'te SSCB toplam 103 madalyanın 25'ini kazandı. Bu oran bugünkünden biraz daha yüksek. Son olarak Sarajevo'da 117 madalyanın 25'i yine SSCB'li sporculara gitmişti. Oran hemen hemen Calgary'ninkiyle aynı.

Bütün bunlar SSCB'de kış sporlarının yerinde saydığı anlamına mı geliyor? Elbette değil. Her şeyden önce "Batı" eskisine nazaran spordaki kamplar arası yarışmalara daha önem veriyor. Bunun için de spora daha çok yatırım yapıyor. Bunun yanı sıra olimpiyatların tedricen profesyonellere açılmasının da bloklar arası yarışmaya etkisi oluyor. Örneğin "Grand Prix"lerde cüzdanlarını bir hayli şişiren "Batı"lı yarışmacılar Alp disiplininde mutlak bir hegemonya oluşturmuş durumdalar.

Hepsine ilaveten olimpiyatlara ilk defa 1968'de katılıp 1972'den beri ikinci sırayı işgal eden (Sarajevo'da 1.) DAC'nin de SSCB'nin madalyalarını paylaşması olgusu var. Örneğin sürat patinajı yakın zamana kadar SSCB'li atletlerin "özel av alanı" idi. Bütün bu faktörlere rağmen SSCB'nin Batı ile yarışmayı açık farkla önde götürmesi elbette küçümsenmeyecek bir başarıdır. Ama işaret ettiğim gibi sosyalizmin daha da başarılı olması pekala mümkündür ve beklenen de budur.

Son olarak bizim sporcuların "performanslarına" kısaca değineyim. Mukavemete katılan 4 Türk sporcusu, 30 km. erkeklerde 91 yarışmacı arasında 78., 79., 81. ve 84. oldular. 78. gelen ile yarışın birincisi Sovyet sporcu arasındaki fark tam 20 dakika. 15 km. yarışında ise aynı sporcular ardarda 76.'lık dahil 4 sırayı dolduruyorlar. Slalomculara gelince, yaklaşık 100 yarışmacı arasında süper dev slalomda 44., 45. ve 48. sıraları, büyük slalomda ise 53., 55. ve 59. sıraları almışlar. Tabii ilk 15 sırada yer alanlardan açık zaman farklarıyla geride kalarak. Geçebildikleri yarışmacılar ise Costarika, Meksika, Kıbrıs, Guatemala, Puertoriko gibi kar yüzü görmeyen ülkelerden geliyorlar.

Kış sporları için ülkemizin elverişli doğal imkânlara sahip olduğu açık. Ancak kış sporu demek - her spordan çok - tesis demek, malzeme demek, eğitim demek. Bunca yokluk arasında kış sporları için yatırım yapmak belki biraz lüks. Ama küçük bir azınlık alabildiğine lüks ve gösterişli tüketime triyonları çarçur ederken, spora yapılabilecek mütevazi yatırımlara dahi cimrilik yapmak düpedüz çelişkidir. Bu yüzden de, **çıkarlar - tercihler** ilişkisini belirleyen mevcut sınıf konumları varlığını koruduğu, onu pekiştirmeye yönelik mevcut politikalar egemen kaldığı sürece Türk sporcuları uluslararası arenada nal toplamaktan kurtulamayacaklardır.

Coubertin, esas olanın kazanmak olduğuna işaret ederken, yine "esas olan iyi mücadele etmektir" demeyi de ihmal etmemişti. Bu gidişle "**iyi mücadele etmek**" de bizim için hayal... ■

MADALYA TABLOSU

	Altın	Gümüş	Bronz	Toplam
S.S.C.B.	11	9	9	29
D.A.C.	9	10	6	25
İsviçre	5	5	5	15
Avusturya	3	5	2	10
Finlandiya.........	4	1	2	7
F.A.C.	2	4	2	8
Hollanda...........	3	2	2	7
İsveç.................	4	—	2	6
A.B.D................	2	1	3	6
İtalya.................	2	1	2	5
Norveç..............	—	3	2	5
Kanada..............	—	2	3	5
Yugoslavya.......	—	2	1	3
Fransa..............	1	—	1	2
Çekoslovakya....	—	1	2	3
Japonya...........	—	—	1	1
Liechtenstein....	—	—	1	1

 Serol Teber

İnsanın maymunlaşması...

Kim ki küçük çıkar hesapları için "bakıcısını" gördüğünde hazırola geçip insanı insan yapan nitelikleri yadsırsa, kuyruğunun uzaması ve ormanlara doğru yollanması önlenemez...

De ki: Size Allah katında
şiddetli bir azap görecekleri
haber vereyim mi?
Onlar Allahın lânetlediği,
gazap ettiği ve bazılarını
maymunlar, domuzlar kılığına
soktuğu kimselerdir...

Kuran, El-Maide Suresi,
65. Ayet

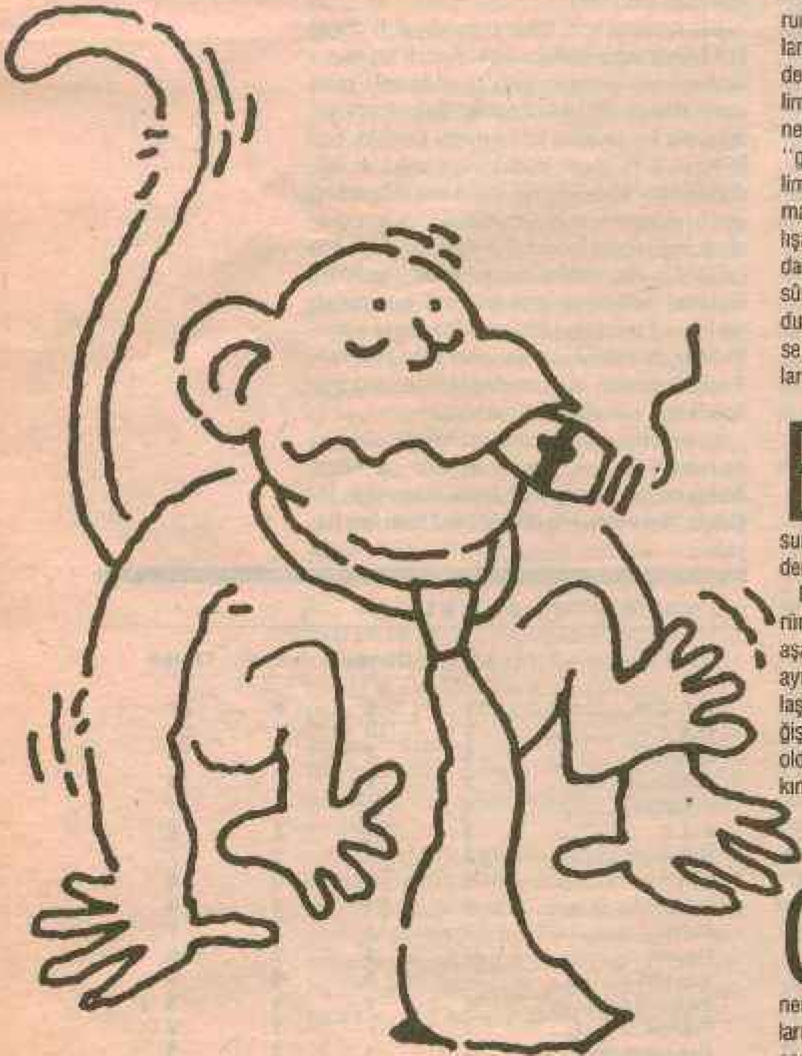
Bazı yazılardaki mantık yapısı, karşılaşmalardaki konuşmalar, hareketler giderek anlaşılması zor boyutlara uzanmaya başladı. Önceleri, bunların nedenlerini çözümlemede zorluk çeker, "ne yapalım, insan insana benzemez" diye düşünürdük. Ancak, son zamanlarda bu "benzememenin" diyalektiğinin mantıksal boyutları daha da düşündürücü olmaya başladı. Kuşkusuz, okuduklarımızdan çıkardığımız figürlerin ya da karşımızdakilerin kimi girinti ve çıkıntıları insanı anımsatıyordu; ama ayrılıklar daha başka boyutlara uzanıyor; nitel çelişkiler içeriyordu. Sonra, bunun kategorik bir farklılık olabileceği düşüncesi gelişti. Ve temeldeki çeşitli tartışmaların gerçek nedenlerinin hiç de sanıldığı gibi kültürel-politik veya ideolojik farklılıklardan ya da "Hamlet'gillerde" olduğu gibi, "to be or not to be" türünden ve de bizler için pek de önemli ve güncel olmayan sorunlardan kaynaklanmayıp düpedüz evrimsel - biyolojik farklılıklardan geldiği kanısı doğdu. böylece sorunların ardındaki gizler daha bir aydınlandı... Ve kimi tartışmalarımızın insan insana diyalog kurma arayışından çıkıp insan-maymun mücadelesine dönüştüğü gerçeği açıklığa kavuştu!..

Tüm Doğu düzenlerinde olduğu gibi, tarihin trenini kaçıran toplulukların üyelerinin dünyada olup bitenleri az biraz gerilerden ya da tümüyle gölgeliklerden seyretmek zorunda kaldıkları hep bilinir. Ayrıca böylesi topluluklarda pek çok olayın-reaksiyonun hem gelişim hem de çözülme-gerileme süreçlerinin aynı zaman dilimleri içinde gözlenmesi olasıdır. Bu bağlamda, örneğin, tarihe girmekte, onun akış yönünü, özcesi "gideni ve gelmekte olanı" anlamakta direnen, bilimsel teknik devrim dönemini de Mezopotamya mantığı, bilgi düzeyi ve ahlâkıyla geçiştirmeye çalışan pek çok türdaşımız vardır. Bunların bir yandan insanlaşma bir yandan da maymunlaşma sürecini kendi bilinçlerinde ve biyolojik yapılarında duyumsamak, hatta bu gerçeği zamanla neredeyse çıplak bedenlerinde gözlemek durumunda kaldıkları bilinir.

Belki biraz imgelem-soyutlama olanaklarını zorlamayı gerektirir, fakat gerçekte anlaşılmayacak kadar da zor bir şey değildir bu. Ayrıca yukarıda anımsattığımız Kuran suresi, bu durumun Tanrı katında da çok öncelerden beri bilindiğini ve onaylandığını kanıtlar...

Başlangıçta kimilerimize biraz karmaşık gibi görünen bu olayı biraz daha somutlarsak: Belli evrim aşamalarında, insanlaşma sürecini izlerken, gene aynı gelişmenin değişik bir aşamasında maymunlaşma dönemini de gözlemek olasıdır. Her an değişen bu muhteşem devingen süreç, gerçekte trajik olduğu kadar doğanın diyalektiğini kanıtlaması bakımından da son kerte öğretici bir olaydır...

□

Genelde, insanın toplumsal varlık olarak evrimleştiği sıkça savunulur da, yaşamı ciddiye almayanların ve buna uygun asgari insani bilgiyle kendini donatmakta direnenlerin, günün birinde yeniden maymunlaşacakları kolayca kabul edilmez. Ayrıca, bunun başlangıçı aşamalarında, kılların çıkması, kuyruğun uzaması, vb. gibi biçimsel değişimler gerekmez. Maymunlaşma ilk kez beyinde ve gözlerde başlar. Beyin büzülür, alın darlaşır, gözler matlaşır. Ve sonunda ortaya öylesine bir kişilik, daha doğru bir söylemeyle, kişiliksizlik çıkar ki, artık bunun biyolojik düzeyde bile "insan" olduğunu söylemek olanaksızlaşır.

Tarihsel gelişmelere karşı direnen herkesi böylesi bir değişim beklemektedir. Bundan kaçınmak son kerte zordur. İnsanı, hemcinslerini aldatmak kolay, tarihi kandırmak zordur... Örneğin, kim ki küçük çıkar hesapları için aklara kara, karalara ak demeye; "bakıcısını" gördüğü yerde hazırola geçip, bildiği güvendiği, o zamana değin savunduğu tüm doğruları güzellikleri, tüm anılarını, insanı insan yapan nitelikleri yadsımaya ve yaşamın en temel doğrularına tos vurmaya başlarsa, eh artık onun kıllanmasını, kuyruğunun uzamasını ve ormanlara yollanmasını kimse önleyemez...

Yakın tarihimizin çeşitli dönemlerinde böylesi pek çok türdaşı evrim sürecinin gerilerine, ormanların derinliklerine doğru uğurlamak zorunda kalmıştık. O zamanlar hep anımsanır; ağaçlar, dallar silme dolmuştu...

Ancak, şimdi ortalık biraz ağarmaya, aydınlanmaya başladı. Ve bu eski türdaşlarımızın bir kesimi de, fırsattır deyip başlarını ormandan dışarıya uzatmaya başladılar. Kimi kez dört ayak yürüyüşün getirdiği çevik hareketlerle, kimi zaman arka ayakların üzerinde yürümeye öykünen insanların hantallığı içinde gözlerinin **"Yeni düşüncenin"**, **"açıklığın"** aydınlığına alıştırmaya ve yeniden her kılığa girmeye hazır olmanın getirdiği bir kılıksızlık içinde, kişilik alım satımlarının yapıldığı pazar yerlerine doğru yollanıyorlar... Yüzlerinden, gözlerinden, ışıktan, aydınlıktan, yenilikten nefret fışkırıyor. Üstlerine başlarına dolaştıkları, konakladıkları yerlerin leş-günnükgülsuyu ve dışkı kokusu sinmiş...

□

Tarih bunlara yeni bir şans verir mi? Bilinmez. Bu tarihin ve de tarihçilerin sorunu olsun.

Fakat şimdiye kadarki deney verilerinin uzantısında, her insan malzemesinden insan olmadığını gördük...

Bunların son umutları gene de ihtiyar Darwin'de. Anlaşılır bir şey bu...

Kuşkusuz Darwin'in kuramı geçerliliğini bugün de korumaktadır. Fakat, anımsanacağı gibi orada, genel olarak evrim süreci tanımlanır. Yoksa, Darwin hiçbir zaman tüm maymunların günün birinde mutlaka insan olacaklarına dair garanti vermez... ■

ZİNCİRİN SAĞLAM HALKASI

Lenin'e karşıt "Marksist akım"ların ortak belirgin özelliği, geçiş döneminin karmaşıklığını, sorunlarını, sosyalizmin kapitalizm ile yanyana yaşamasının getirdiği faktörleri, kısacası kapitalizmden sınıfsız topluma giden yolu anlamaya gayret göstermemektir.

Vladimir İlyiç 22 Nisan 1870'de doğdu. Doğumunun 118. yıldönümü için bir yazı tasarlarken ister istemez günümüz Türkiye'sinin düşünsel ortamında Lenin'i karalayan, onu Marksizmden dışarlayan modanın geçer akçe sayılması üzerinde düşündüm.

Batı'daki gibi, bizde de Lenin'e karşıt "Marksist akım"ların hepsinin ortak belirgin özelliği **geçiş dönemi**'nin karmaşıklığını, sorunlarını, sosyalizmin emperyalist kapitalizm ile yanyana yaşamasının getirdiği faktörleri, kısacası kapitalizmden sınıfsız topluma giden yolu anlamaya, tanımaya gayret göstermemekti. Bu nedenle, "Marksist düşünce zenginliği", "yaratıcı ve üretken düşünce" adına ortaya atılan tüm Yeni Sol saptamalar şöyle özetlenebiliyordu: Ekim Devrimi'yle sosyalizm kurulmamıştı, kurulan şeyin kitaplardaki sosyalizmle ilgisi yoktu, üstelik o ülke artık bu şansını da yitirmişti, bütün bunların nedeni Stalin'di, Stalin ise Leninizmin ürünüydü; şu halde sosyalist öğretiyi Lenin'den sosyalist pratiği ise "Sovyet sosyalizmi"nden uzak tutmak ve "Marksizmin öz kaynaklarına" dönmek gerekiyordu.

Kısa süre önce katıldığım bir açık oturumda Gotha programında Marx'ın yazdıkları kanıt gösterilerek ve devletin sönümlendiğine dair hiçbir işaret bulunmadığı belirtilerek bugün dünyada sosyalizmin varolmadığı ileri sürülmüştü. Ben de bir dünya (Avrupa) devrimi bekleyen Marx'ın hızlı bir sönümlenme beklemesinin normal olduğunu, sosyalizm ve kapitalizmin iki sistem halinde yanyana yaşadığı bir dünyada böyle bir sönümlenmenin öngörülemeyeceğini belirtmiştim. Ve Gotha programındaki sözlerin Marx'a ait olduğunu, ama bugün devletin sönümlenmesini bekleyen görüşün Marksizme ait olmadığını ilave etmiştim. Aksi takdirde Marksizm kara kaplı bir kitaba indirgenmiş olurdu.

Bu konuşmayı yaparken Kuczynski'nin kitabını okumuş değildim. Çünkü o tarihte Demokratik Alman tarihçi, toplumbilimci Jürgen Kuczynski'nin **Torunuma Mektuplar**'ının Türkçe çevirisi yayınlanmış değildi.

Kuczynski 1904'te doğduğunda 34 yaşındaki Lenin **Bir Adım İleri, İki Adım Geri**'yi yazıyor olmalıydı. Bunu anımsayınca Lenin'in zaman boyutunda da günümüze ne kadar yakın olduğunu düşünüp şaşırdım. 1960'lı yıllarda Paris'te yapılan 1 Mayıs yürüyüşüne 1870 Komünarlarının katıldığını gazetede okuduğumda da aynı duygulara kapılmıştım. Kuczynski Lenin'in çağdaşı sayılırdı. Ama bizim de çağdaşımızdı. Lenin'le aramızdaki "zincirin sağlam bir halkası"ydı. Evet, toplantıdan önce okumuş olsaydım Kuczynski'den şu alıntıyı okumak isterdik izleyicilere:

"Muzaffer ilk sosyalist devrimden altmış yıl sonra devletin hâlâ nasıl bir rol oynadığını Marx'a, Engels'e, Lenin'e anlatsalar, kim bilir ne şaşırırlardı... peki ama, sosyalizmde yaşayan halklar tekelci sermayeye karşı dünya çapında devrimci bir mücadele içindeyken devlet nasıl yok olabilir?"

Rastlantıya bakın ki açıkoturumdan birkaç gün sonra bir haftalık derginin sorularına muhatap oldum. Derginin kapak konusu sosyalizmin dünya çapında bir buhran içinde olduğuyla ilgiliydi. Ve yöneltilen soruların başında yine devletin sönümlenmediği, demokrasinin bulunmadığı, bürokrasinin halkı ezdiği yer alıyordu.

"Her mücadele, merkezi bir yönetim ister. Gelgelelim, merkezi yönetim ne kadar sıkı olursa, tek tek bireyler için demokrasi diye adlandıracağım şeyi gerçekleştirmek o denli zorlaşır ve karmaşıklaşır... sosyalist toplumumuzun varolabilmesi için mutlak gerekli bu merkezileşmenin, aynı zamanda her toplumsal faaliyetin kendi başına gelişimi için de en doğru biçim olduğu anlamı çıkmamalı.

Böylesine güçlü bir merkezileşme ve genelde devletin oynadığı büyük rol can sıkıcı, hatta zaman zaman dayanılması çok zor bir bürokrasiyi beraberinde getirebilir.

Belki de soracaksın, bürokrasi neden gerekli diye. Bürokrasi aşırı merkezileşme gereği duyulduğu sürece ve o oranda zorunludur... Ve bunun... sosyalist bir toplumun ekonomik ve kültürel kuruluşunu kısmen olumsuz etkilediğini... açıklamıştım. İnisiyatif sahibi olma ve demokrasi bu durumdan zarar görmektedir. Her kim bunu yadsırsa ya kara cahildir ya da ikiyüzlünün biri.

Diğer yandan kim inisiyatif ve demokrasinin olabildiğince hızlı gelişimini güçlü bir savunma yaratılmasının önüne koyarsa, başına gelebilecek felaketten pek haberi yoktur."

Tabii, bu felaket dergi muhabirini ilgilendirmezdi. Pek hümanist, pek "sivil" yeni sol aydınları da ilgilendirmezdi. Madem ki kapitalizmden sosyalizme geçiş tereyağından kıl çeker gibi başarılamıyordu o halde bu işi hiç yapmamak daha iyiydi! Hem sosyalizm üretici güçleri sanıldığı kadar hızlı geliştirememişti. Bu ülkelerdeki verim düzeyi kapitalist ülkelerdekiyle kıyaslanamazdı bile. Bu gidişle üretici güçlerin gelişkinlik düzeyinde sosyalizmin kapitalizmi geçmesi bir hayal değil miydi?

"Politbüronun bir toplantısına çağrılmıştım. Konu... iş verimliliğindeki düşüklüktü. Ben işyeri güvencesinin iş verimliliğinin yetersiz kalmasına katkıda bulunduğunu söyleyerek, Lenin'in insanların devrimden sonra, kapitalizmdekinden farklı olarak nasıl hareket edeceklerini öğrenmeleri gerektiği şeklindeki sözlerini hatırlattım. Kapitalizmde iş baskısına direnç gösterme ve mümkün olduğu kadar az yorulma söz konusu oluyordu... Bu nedenle sosyalizmin bazı olumlu yanları önceleri bizim aleyhimize dahi işleyebilir. Örneğin işyeri güvencesi.

....

Hemen sonra verilen arada hafifçe içimi çektim: "Sadece yüzde bir oranında işsizlik iş verimini de hayat standartlarını da derhal yüzde iki artırırdı." Yoldaşların birden nasıl üzerime atıldıklarını görmeliydiniz "Bu söz konusu bile edilemez!", "Propaganda ile bu iş halledilmeli!", "Bu bir eğitim meselesidir!" Elbette yoldaşlar haklıydı." Çünkü "Toplumların milyonlarca yıllık tarihindeki tüm ilerlemeye rağmen insanlar hiçbir zaman iş güvencesine, dolayısıyla da geçim güvencesine kavuşmamışlardı... sosyalizmin belki de en büyük başarısı burda yatıyordu.

Dergi muhabirini bu da ilgilendirmiyordu. Sosyalizmin geriden gelip yetiştiğini görmek istemiyordu. "Benim" duygusuna alıştırılmış kitlelerin "bizim" duygusuna geçişindeki yavaşlık ona pek birşey söylemiyordu. Kim daha çok çikolata yiyordu bir kere? Sömürünün kalkmasının ne önemi vardı. Sömürü kalkmadan da insanların refah düzeyi artırılabilirdi! Son olarak, sosyalizmin ütopyasını gerçekleştiremediğini bu durumda benim ütopyamın ne olduğunu sordu.

"Marx... insanın sadece gözetimci ve ayarlayıcı bir işlevinin olduğu, yani maddi üretimin yanı başında durduğu tam otomatik bir maddi üretimi tahmin edebilmişti. Böylece bizim bugün boş zaman dediğimiz şey insanın kültürel alanda... tüm becerilerini ortaya koyabileceği, içinde "kendini gerçekleştirebileceği" gerçek çalışma zamanı olacak. İşte bu yüzden Marx, bir halkın maddi üretimde geçirmediği zamanı onun gerçek zenginliği olarak nitelemişti.

....sosyalist olacak bir dünyada... üretkenliği her vatandaşın maddi üretimde sadece bir-iki yıl "hizmet" vereceği bir düzeye getirmeyi başardığımız takdirde, birçok insan benim kadar fazla yazacaktır. (Kuczynski'nin kendi deyimiyle "sadece 100 kadarı kitap ya da kalınca broşür olan" 3000 civarında yapıtı var.)

İnsan "Allahtan" başka ne ister? ■

Jürgen Kuczynski 1904'te doğduğunda, 34 yaşındaki Lenin "Bir Adım İleri, İki Adım Geri"yi yazıyor olmalıydı. Bunu anımsayınca Lenin'in zaman boyutunda da günümüze ne kadar yakın olduğunu düşünüp şaşırdım. Kuczynski, Lenin'in çağdaşı sayılırdı. Ama bizim de çağdaşımızdı.

Bilsay Kuruç, MUSTAFA KEMAL DÖNEMİNDE EKONOMİ, Ankara; Bilgi Yayınevi, 1987. 238+16 s.

İktisat tarihi Türkiye'de görece gelişmiş bir bilim dalı... Değişik disiplinlerden kişilerin bu alana ilgi duyuşu belki de başarının temelinde yatan neden.

Cumhuriyet iktisat tarihi ise güncelliği ve ilginç deneyimleri nedeniyle geniş bir okuyucu kitlesini peşinden sürüklüyor. Bu ilgide kuşkusuz dönemi ele alan yetkin imzaların da payı olsa gerek... Boratav, İlkin, Keyder, Pamuk, Tekeli, Tezel bu araştırmacılardan ilk ağızda hatırımıza gelenler...

Cumhuriyet iktisat tarihine ilgi 1960'ların başında SBF'de başlamış. Bu fakültenin bünyesinde oluşturulan Türk İktisadi Gelişme Projesi birçok genç araştırmacıya ortam sağlamış.

Örneğin, Korkut Boratav'ın Türkiye'de Devletçilik çalışması bu proje çerçevesinde kristalleşmiş; sonraları aşama aşama geliştirilmiş.

Projeye omuz veren bir diğer araştırmacı Bilsay Kuruç; 15 no'lu monografi İktisat Politikasının Resmi Belgeleri (Söylev, Demeç ve Yazılar) başlığını taşıyor. 30 yıllık bir dönemi (1929-1959) kapsayan bu çalışma Müşterek Pazar ya da bugünkü adıyla Avrupa Topluluğu'na giriş sorunsalına gelip dayanıyor.

Çeyrek yüzyıl sonra Bilsay Kuruç benzer, ancak derinliği olan yeni bir belgesel çalışmayla karşımıza çıkıyor. Bu kez farklı bir dönemlemeye gidiliyor: İlk monografide 1919 olan başlangıç yılı 1923'e çekiliyor. En az üç ciltten oluşacağa benzer bir dizinin ilk kitabı olarak 1939'a kadar uzanıyor.

Bilsay Kuruç'un kitabı kendi deyişiyle "öykü"lerden oluşuyor. Yazar, tabii "öykü" sözcüğünü metaforik anlamda kullanıyor. Okuru rahatlatmayı amaçlayan bu "öykü" söyleminin gerisinde güçlü bir "senaryo"nun parametreleri izleniyor.

Akademik uğraşı yanı sıra ülke ekonomisinin planlanmasında sorumluluklar üstlenmiş bir iktisatçı olan Bilsay Kuruç'un kitabı duru bir iktisat tarihi denemesi ötesinde güçlü bir politik iktisat denemesi... Tek parti dönemi deneyimlerinden son derece güncel açılımları olan bir yapıt... Günümüzün "liberal" özlemlerini yakın geçmişin deneyimleri ışığında sınayan eser IMF, dış borç, dışa açılım ve genel olarak liberalizm üzerine okuru sürekli uyarıyor.

Genel bir eleştiriye girişmeden önce şunu kaydedelim. Son derece zevkle okunan "öykü"lerin arasında ustalıklı bir bağlantı kurulmuştur. İlerki baskıları için bir dileğimiz, belgelerin tümüyle bugünkü dile verilmesi... Sözcüklerin karşılıklarının parantez içinde verilişi okuru sürekli tökezletiyor. Kaynakların verilmeyişiyle ilgili eleştirimizi mahfuz tutuyoruz. Herhalde önsözde belirtilen "ayrıca basılacak genişçe bir belge çalışması" bu eksikliği giderecek.

Bilsay Kuruç "öykü"lerini seçerken "senaryo"suyla son derece uyumlu davranıyor. Vurguladığı üç ana alt-paradigma var: ekonomik bağımsızlık versus "entegrasyon"; plan versus piyasa; sanayi versus ticaret-tarım.

Yazar tüm çalışması boyunca "ekonomik bağımsızlık"ı vurguluyor. Lozan Sözleşmesi, dış borçların tasfiyesi, parakambiyo denetimi, takas, ithal ikamesi ekonomik bağımsızlığın temel göstergeleri olarak karşımıza çıkıyor.

Ele alınan ikinci husus ise "planlama" ya da "merkezi kontrol". "Piyasa"ya ya da "dönemin piyasası"na son derece kuşkuyla bakan yazar, ekonomik gelişme için "istikrar"ı ön koşul olarak beliriyor.

Ve nihayet ekonomik gelişmenin motoru sanayi olarak vurgulanıyor. Türkiye'nin yapısal dönüşümleri ile 1930'ların sanayileşmesi arasında bağlantı kuruluyor. Bu tür bir sanayileşme için ilk iki alt-paradigmayı zorunlu görüyor.

Özetlersek, Bilsay Kuruç, ekonomik bağımsızlıktan, planlamadan ve ne pahasına olursa olsun sanayileşmeden yana bir tek parti "öyküsü" yazıyor.

Ancak, yazar bu parametreleri vurgularken kurumsal - yasal düzenlemelerin de önemine sürekli değiniyor. Özellikle ilk bölümdeki siyasi ortamla ilgili gözlemleri, onu izleyen demiryolu ve denk bütçe - sağlam para politikalarıyla ilgili yorumları son derece tutarlı açılımlar getiriyor.

Bölümler ve ara başlıkları dengeli bir biçimde dağılmış olan Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi zengin bir belge kaynağı. Yazarın belgeler arası bağlantıları yorumlarıyla pekiştirmesi okuyucuya büyük kolaylık sağlıyor.

Kuşkusuz tek parti politik iktisadı üzerine farklı senaryolar yazılabilir (ve yazılmıştır da). Vurgular değişebilir. Kaygılar farklı odaklarda kümelenebilir.

Örneğin, gelişme iktisadı ışığında tarım daha farklı bir konuma oturtulabilir. Tarımı peşinden sürükleyen bir sanayi modeli yerine tarım-sanayi simbiyosisi aranabilir. Bizce, tarım Bilsay Kuruç'un çalışmasında güdük kalmış bir sektör. İki "öykü" tarıma ayrılmış gözüküyorsa da bunlar büyük ölçüde mülkiyet sorununa ve toprak reformuna ağırlık veriyor.

Oysa İngiltere örneği bir yana, geç sanayileşen ülke deneyimleri tarım-sanayi birlikteliğini vurgular nitelikte. Hammaddesiyle, iş-gücüyle, besiniyle sanayileşmeyle bütünleşmeyen, sanayileşmeye uygun tüketim örüntüsü oluşturmayan kırsal kesim inertia ya mahkûm gözüküyor. İktisat tarihinde tarımı çözen sanayileşmeden çok paraselleşmeticarileşme. Ticaretin güdük kaldığı ortamlarda sanayileşme girişimleri tıpkı Fransa örneğinde olduğu gibi Colbertizm'in ötesine geçemiyor.

Nitekim tek parti yönetimleri de bunun bilincinde gözüküyor. Yapısal-kurumsal-yasal bir dizi önlem bu yıllarda alınıyor. Tek parti iktisat tarihçileri nedense tarımsal gelişmeleri görmezden geliyorlar. Oysa 1948 sonrası kırsal dönüşümlerin gerisinde yılların birikimi yatıyor. Karasabandan pulluğa geçiş bile iktisat tarihlerinde büyük bir tarımsal devrim olarak niteleniyor.

Çalışmanın bizce bir diğer "zayıf halka"sı, Cumhuriyet söylemi doğrultusunda 1923'ün iktisadi gelişmede "o yılı" olarak alınması... Oysa tüm engebelere karşın, Türkiye ekonomisi 1820'lerden ve özellikle 1890'lardan itibaren bir gelişim sürecinde.

Kitaba yöneltilebilecek bir başka eleştiri "pazar mekanizması"nın son derece hor görülmesi... Oysa geleneksel yapıların çözülüşünde ve merkantil ilişkilerin doğuşunda "pazar göstergeleri"nin ve "ticaret"in önemini vurgulamaya gerek var mı bilemiyorum. 1950'lerin ekonomik performansında kırsal kesimin çözülüşü ve hızlı kentleşme belirgin bir biçimde ortaya çıkıyor.

Kitaba yöneltilebilecek son bir eleştiri politik içerikli... Siyasal bağımsızlıkla iktisadi bağımsızlığın bütünselliğinin vurgulandığı bir ortam iç siyasetle dış siyasetin birlikteliğini çağrıştırıyor. Okuyucu tek parti döneminin tüm bu "başarıları"na karşın, geri planda da olsa bir "demokrasi" öyküsü özlemi duyuyor.

Türkiye'nin gelişim sürecinde hatırlanması gereken 1923-1939 döneminin bir "kriz dönemi" olduğu... Bu nedenle tek parti dönemini olağan gelişme modelleriyle değerlendirmek o denli güç gözüküyor.

Tüm bu eleştirilerimize karşın Mustafa Kemal'den alıntıların son derece gerçekçi düzeyde tutulduğu ve dönemin retorikleriyle bezenmekten kaçınan çalışmanın izleyecek ciltlerini özlemle bekliyoruz. İktisat tarihi yazınımıza değerli katkısından dolayı Bilsay Kuruç'u bir kez daha kutluyoruz. ■

Zafer Toprak

Marcella, Maurizio Ferrara, PALMIRO TOGLIATTI YAŞAMI-SAVAŞIMI, Yarın Yayınları, Ocak 1988, 332 sahife.

Ortalıkta öğüt vermektense, yoldaşların dostluk ve sevgisine değer vermeyi önemseyen, kendi hayat hikâyesini bile, Parti'nin zoruyla anlatan olağanüstü alçakgönüllü bir İtalyan komünist önderin İKP tarihiyle paralellik gösteren hayatını okuyacaksınız bu kitapta.

Kitabın yazarları Marcella ve Maurizio Ferrara, kitabı Togliatti ile söyleşerek ve son metni Togliatti'ye tashih ettirerek oluşturmuşlar. Dünyanın yaşadığı iki büyük savaşın dehşetinin, Ekim devriminin başarılarının ve İspanya iç savaşının acı dolu çığlığının Togliatti'nin hayat hikâyesinin içinde nasıl anlamlandırıldığını bu alçakgönüllü destanın içinde bulabilirsiniz.

Togliatti, her yönden kendini silmiş bir insan. Torino Üniversitesi'nden yakın arkadaşı Gramsci ile birlikte dinledikleri, Alman romantizminin klasiklerinin okunduğu bir dersi şöyle anlatıyor bize: "Onun bize aşıladığı yeni bir ahlâktı. Bu ahlâkın en üstün kuralı, kendimize karşı tam içtenlik, uzlaşmayı red, kişinin yaşamını adamaya karar verdiği davaya özveriyle bağlılıktı. Bu ahlâka sonsuza kadar sadık kalmak öğrenci Gramsci'ye düşmüştür."

Yirmi dokuz küçük bölümden oluşan kitabın son cümlesinde Togliatti şöyle diyor: "Biliyorsunuz ki, bu savaşta bana her zaman sonuna kadar güvenebilirsiniz; biliyorsunuz ki, gücüm ve olanaklarım, son nefesime kadar bu davanın hizmetinde olacaktır." ■